

RECEP BOZKURT

**Madde
Bağımlılığının
Sosyolojik Olgularla
İncelenmesi**

ÇİZGİ | e-Kitap

Recep BOZKURT

İlk, orta ve lise eğitimini Adana'da tamamladı. 2017 yılında Muş Alparslan Üniversitesi sosyoloji bölümünden mezun oldu. Afyon Kocatepe Üniversitesi sosyoloji yüksek lisans programında "Madde Bağımlılığının Demografik Özelliklerle Olan İlişkisi: Adana/Seyhan Örneği" başlıklı yüksek lisans teziyle 2019 yılında, 2023 yılında ise aynı üniversite ve bölümün doktora programında "Pürüzsüz Yaşlanma: Yaşlanma Karşıtlığı, Beden ve Benlik Deneyimleri Üzerine Fenomenolojik Bir İnceleme" başlıklı tezini savunarak mezun oldu. Yazarın çalışma alanları; bağımlılık, yaşlılık, beden, iktidar ve medya. Bu alanlara yönelik çalışmalarına devam ediyor.

MADDE BAĞIMLILIĞININ SOSYOLOJİK OLGULARLA İNCELENMESİ

Recep BOZKURT

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi
Mayıs 2024

ISBN: 978-625-396-266-1
Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -
BOZKURT, Recep
MADDE BAĞIMLILIĞININ
SOSYOLOJİK OLGULARLA İNCELENMESİ

Yayına Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.	Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1	Çatalçeşme Sk. No:42/2
Meram/ Konya	Cağaloğlu/ İstanbul
(0332) 353 62 65 - 66	(0212) 514 82 93

www.cizgikitavebi.com
📞 / cizgikitavebi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
GİRİŞ.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE.....	15
UYUŞTURUCUNUN TARİHİ.....	16
ÜLKEMİZDE UYUŞTURUCU MADDENİN SERÜVENİ	19
UYUŞTURUCU MADDE	23
UYUŞTURUCU MADDELERİN SINIFLANDIRILMASI	25
NARKOTİKLER (AFYON VE TÜREVLERİ)	28
<i>Afyon</i>	28
<i>Morfin</i>	29
<i>Eroin</i>	29
<i>Kodein</i>	30
<i>Methadon</i>	30
STİMULANLAR (UYARICILAR)	31
<i>Amfetamin</i>	31
<i>Kokain</i>	32
<i>Crack</i>	32
<i>İce</i>	33
DEPRESYON VERİCİLER.....	33
<i>Barbitüratlar</i>	33
<i>Trankilizanlar (Tranquilizers)</i>	33

HALÜSİNOJENLER (HAYAL-VEHİM OLUŞTURANLAR)	34
<i>LSD (Lysergic Acid Diethylamid)</i>	34
<i>İnhalant (Solukla İçeri Çekilen- Uçucular)</i>	34
<i>MDMA (Ecstasy)</i>	34
BAĞIMLILIK.....	35
SUÇ KAVRAMI, SUÇ TİPLERİ ve SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ.....	39
SUÇ KAVRAMI	39
SUÇ TİPLERİ	41
SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ.....	41
<i>Sosyal Yapı Teorileri</i>	42
<i>Fonksiyonalist Teori</i>	42
<i>Gerilim Teorisi</i>	43
<i>Alt Kültürel Teori</i>	45
<i>Sosyal Ekoloji Teorileri</i>	46
<i>Sosyal Süreç Teorileri</i>	47
<i>Sosyal Öğrenme ve Davranış Teorileri</i>	47
<i>Kontrol Teorileri</i>	48
<i>Damgalanma Teorileri</i>	49
<i>Çatışma Teorileri</i>	51
<i>Marksist Kriminoloji</i>	51

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	53
ARAŞTIRMANIN KONUSU	53
ARAŞTIRMANIN AMACI	54
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	54
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	55
VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ VE KULLANILAN İSTATİSTİKSEL TEKNİKLER.....	57
ANKET	59
BAĞIMLILIK PROFİL İNDEKSİ ÖLÇEĞİ	59
ARAŞTIRMANIN DESENİ.....	59
EVREN ve ÖRNEKLEM	60
ADANA/SEYHAN'IN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE ADANA'DA UYUŞTURUCU KULLANIMINA YÖNELİK YAPILMIŞ ÇALIŞMA	62
ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, GÜÇLÜKLERİ ve SINIRLILIKLARI	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI	67
BETİMSSEL ANALİZLER.....	67
ÖRNEKLEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	67
<i>Sosyo-Demografik Özellikler</i>	67
VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI.....	81
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	115
KAYNAKÇA	123
EKLER	129

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AMATEM	: Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlılığı Tedavi Araştırma Merkezi
BAPİ	: Bağımlılığ ProfİL İndeksi
BM	: Birleşmiş Milletler
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EGM	: Emniyet Genel M¼d¼rl¼đ¼
EMCDDA	: Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi
INCB	: Uyuşturucu Maddeler Kontrol Kurulu
İTERPOL	: Uluslar Arası Polis Teşkilatı
İ.Ö	: İsa'dan Önce
KOMDB	: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDCP	: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Kontrol Programı
UNFDAC	: Uyuşturucu Maddelerin Kötüye Kullanılmasını Denetleme Fonu
UNODC	: Uyuşturucu ve Suç Ofisi
WHO	: Dünya Sağlık Örg¼tü
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

ÖNSÖZ

Uyuşturucu madde, bireyi esir alan, iradesiz bırakan, fizyolojik, psikolojik ve toplumsal anlamda birçok olumsuz özelliği bulunan bir maddedir. Uyuşturucu kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum toplum sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bu kitap, 2019 yılında yüksek lisans tezi olarak savunulan “Madde Bağımlılığının Demografik Özelliklerle Olan İlişkisi: Adana/Seyhan Örneği” başlıklı çalışmanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Adana’nın Seyhan ilçesinde ikamet eden uyuşturucu madde kullanıcılarının demografik özelliklerle olan ilişkisi, sosyolojik suç teorileri bağlamında ele alınıp bilimsel bir şekilde incelenmiştir. Uyuşturucu kullanıcılarının demografik özelliklerinin bilinmesi, madde kullanıcılarına karşı yürütülecek çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Uyuşturucu maddenin keşfedilmesi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Bu maddenin bulunması, kullanılması ve etkileri zaman içerisinde anlaşılmıştır. Uyuşturucu madde, bireyin merkezi sinir sistemini etkileyerek fiziksel veya ruhsal anlamda bağımlılık haline yol açar. Bağımlı olan birey kendi iradesiyle hareket edemez, kendine ve topluma zarar verir. Bu araştırmanın konusu, bireyi madde bağımlılığına götüren süreçte, cinsiyet, yaş, eğitim, gelir düzeyi, meslek gibi demografik özellikler ile uyuşturucu madde kullanımı arasında ne tür bir ilişkinin olduğu üzerine odaklanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Adana/Seyhan’da ikamet eden ve madde bağımlısı olan 415 kişinin katılımıyla anket ve ölçek uygulaması

yapılmıştır. Anket ve ölçek uygulamasından elde edilen veriler SPSS paket programına işlenerek bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular bireyin demografik özellikleri temelinde, madde bağımlılığına sebebiyet veren koşulların neler olabileceğine odaklanarak genelde sosyolojik suç teorileri özelde ise alt kültür, sosyal ekoloji, kontrol, damgalanma, sosyal öğrenme ve davranış teorileri temelinde betimsel analiz tekniği kullanılarak yorumlanmıştır. Araştırmanın sonuçları, uyuşturucu madde kullanıcılarının, cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, gelir düzeyi gibi demografik özellikleri ile madde kullanımı arasındaki ilişkinin neler olabileceği üzerine derinlemesine bir bakış açısı getirilerek betimsel analiz tekniğiyle yorumlanmıştır.

Bu araştırma tek bir kişinin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle üzerimde emeği olan kişilere değinmeden geçmek, eksik olacaktır. Yüksek lisans tez yazım sürecinde bana danışmanlık yapan, zamanını harcayan, sabırla destek olan kıymetli hocam Doç. Dr. Ahmet Ayhan Koyuncu'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmam sürecinde yardımlarını esirgemeyen, tez jüri üyesinde yer alarak çalışmanın olgunlaşmasına katkı sunan Prof. Dr. Kenan Çağan ve Prof. Dr. Reşat Açıkgöz'e teşekkür ederim. Eğitim hayatımın önemli dönemeçlerinde bana ağabeylik yapan, rehber olan Erhan Bozkurt ve Ömer Bozkurt'a teşekkür ederim. Maddi manevi her türlü imkânı sağlayarak destek olan emekçi babam Ramazan Bozkurt, dualarını eksik etmeyen annem Perihan Bozkurt'a ve kardeşlerime yanımda oldukları için gönülden teşekkür ederim. Sevgi ve saygının en güzel örneklerini yaşatan, akademik çalışmalarımda yardımını eksik etmeyen kıymetli eşim Muhabbet'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

Uyuşturucu madde doğada var olan bir maddedir ve insanlar tarafından çok eski zamanlarda keşfedilmiştir. Keşfedildikten itibaren maddenin ne tür etkilerinin olduğu zamanla anlaşılmıştır ve farklı uygulamalarda kullanılmıştır. Maddenin bağımlılık yapıcı özelliği ve olumsuz sonuçları insanoğlu tarafından anlaşılınca illegal olarak tanımlanmıştır. Uyuşturucu madde bireye ve topluma zarar verdiğinden dolayı kullanımı zamanla yasaklanmıştır. Günümüzde ise bilimsel ve teknik gelişmelerle birlikte uyuşturucu madde, tıpta tedavi amaçlı kullanılmaktadır.

Bireyin madde bağımlılığına giden süreci, uyuşturucu maddeyi ilk kez vücuduna almasıyla başlamaktadır. Birey, maddenin kendisinde oluşturduğu etki ile sürekli olarak madde kullanmayı isteyecek ve daha fazla kullanma gereği zorunlu olarak doğacaktır. Bu da sonuç itibariyle bireyi bir bağımlı haline getirecek ve sonuçları açısından yıkıcı etkileri olacaktır. Çünkü uyuşturucu madde kullanımı bağımlılık yapan bir özelliğe sahiptir. Bağımlılık bireyi esir alan bir durumdur. Birey madde kullandıktan itibaren normal olmayan davranışlar sergiler. Kendisine ve diğer insanlara zarar verebilir.

Madde kullanımı, bireyi olumsuz bir şekilde etkilediği gibi toplum sağlığını da olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu sebeple madde kullanımının nne geçmek amacıyla bilimsel çalışmaların yapılması önem taşımaktadır.

Uyuşturucu kullanımı ¼lkemizde olduğu gibi d¼nyada da artış göstermektedir. Bu sebeple ¼lkeler, yerel ve ulusal anlamda ¼nlemler almaktadır. Topluma zarar veren uyuşturucu maddelerin arz talebine y¼nelik çalışmalar emniyet ve diğer birimler tarafından yapılmaktadır. Sosyal bilim alanlarında yapılan çalışmalarda maddenin kullanılmasını, ¼nlemesi anlamında ¼nemlidir. Bu anlamda “madde bağımlılığının demografik ¼zelliklerle olan ilişkisi Adana/Seyhan ¼rneęi” başlıklı araştırmamız ¼nem arz etmektedir. Adana, uyuşturucu madde kullanımının yoğun olarak yaşandığı bir şehirdir. Adana’nın Seyhan ilçesi, şehrin en b¼y¼k merkez ilçesidir. Araştırmanın daraltılarak Seyhan’da ikamet edenleri kapsaması genelde madde bağımlılığı araştırmalarına ¼zelde ise Seyhan ilçesine ¼nemli katkı sağlamaktadır.

Madde bağımlılığı konusuna y¼nelik psikolojik, sosyolojik, kurumsal ve tıbbi çalışmalar literat¼rde bulunmaktadır. Fakat madde bağımlılığının demografik ¼zellikler ile ilişkisini yakından inceleyen araştırmalar bulunmamaktadır. Ayrıca Adana ve Seyhan’da yapılmış sosyolojik araştırma bulunmamaktadır. Bu anlamda araştırmamızın ¼nemi, spesifik anlamda madde bağımlılığının demografik ¼zelliklerle olan ilişkisi ve Adana/Seyhan’a y¼nelik olmasıdır. Araştırmanın evreni Adana/Seyhan’da ikamet eden ve uyuşturucu kullanan bireylerdir. Araştırmanın ¼rneklemi ise Seyhan’da ikamet eden uyuşturucu tedavisi g¼ren, uyuşturucudan dolay¼ Adana Denetimli Serbestlik M¼d¼rl¼ę¼ne giden ve sivil hayatta bulunan uyuşturucu kullanıcılarıdır.

Araştırmanın ana sorusu ‘madde kullanımı ile demografik ¼zellikler arasında nasıl bir ilişki vardır?’ Demografik (Demografi kelime anlam¼ itibariyle, demos (halk), graphein (yazmak) kelimelerinden meydana gelmiştir) ¼zellik en kısa anlamıyla n¼fus bilimi anlamına gelmektedir. N¼fus yapısını inceleyen bir bilim dalıdır. N¼fusun yapısı içerisinde bulunan ¼zellikler ise genel anlam¼ itibariyle; yaş, cinsiyet, eği-

tim durumu, gelir düzeyi, doğum, ölüm, göç gibi olgulardır. Araştırmamızda madde kullanıcılarının demografik özelliklerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın konusu, bireyin madde bağımlılığına giden süreçte demografik özelliklerle olan ilişkisinin neler olabileceği üzerine odaklanılmıştır. Araştırmanın amacı, demografik özellikler ile madde kullanımı arasındaki ilişkinin betimsel olarak analiz edilerek nasıl bir ilişkinin olduğuna ulaşılmak istenmesidir. Bu sebeple katılımcıların demografik özelliklerine ulaşmak amacıyla anket oluşturulmuştur. Ayrıca bağımlılık profil indeksi ölçeğinden yararlanılmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcılardan gerekli bilgileri anket ve ölçek yardımıyla ulaşılmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programında işlenerek gerekli bulgulara ulaşılmıştır. Bulguların analizi, betimsel analiz tekniği kullanılarak, suç sosyolojisi teorileri temelinde yorumlanmıştır.

Araştırmanın birinci bölümü, araştırmanın kavramsal ve kuramsal boyutundan oluşmaktadır. Bu başlık altında kavramsal çerçeve olarak uyuşturucunun tarihi, ülkemizde uyuşturucunun serüveni, uyuşturucu madde ve uyuşturucu maddenin sınıflandırılması başlıklarına yer verilmiştir. Konu başlığına uygun olarak, uyuşturucunun hangi tarihlerde ortaya çıktığı, nasıl kullanıldığı sorularına ulaşılmak istenmiştir. Daha sonra ülkemizde uyuşturucu maddenin hangi serüvenlerden geçtiği ve hukuki olarak nasıl karşılık gördüğü incelenmiştir. Uyuşturucu madde ve uyuşturucunun sınıflandırılması başlığında ise hangi maddelerin olduğu ve bu maddelerin bireyi nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Araştırmanın kuramsal boyutunu suç ve sosyolojik suç kuramları oluşturmaktadır. Bu başlık altında öncelikle suçun ne olduğu ve sosyolojik suç kuramları yaklaşımları üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünü metodolojik boyut oluşturmaktadır. Bu başlık altında, araştırmanın konusu, amacı,

önemi, yöntemi, deseni, örneklem ve evreni, kapsamı, güçlükleri ve sınırlılıkları ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Araştırmanın üçüncü boyutu, araştırmada elde edilen bulgulardır. Bu başlık altında elde edilen bulgular kategorik olarak tablolar oluşturularak yorumlamalarda bulunulmuştur. Örneklemin genel özellikleri olarak sosyo-demografik özelliklerin betimsel analiz tekniği kullanılırken değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmek içinde çapraz tablo ve ki kare analiz teknikleri kullanılmıştır. Madde bağımlılığı ile alakalı çalışmalarda ortaya çıkan veriler karşılaştırılarak kapsamlı bir bakış açısı kazanılmak istenmiştir. Elde edilen bulgular, betimsel analiz tekniğiyle özelden sosyolojik suç kuramları genelde ise sosyolojik bakış açısı getirilerek yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonuç ve değerlendirme kısmı, madde bağımlılarının demografik özellikleri üzerinde durularak elde edilen çarpıcı bulgular vurgulanmıştır ve bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın kavramsal çerçevesini uyuşturuca, uyuşturuca madde ve bağımlılık kavramları oluşturmaktadır. Kuramsal çerçevesini ise suç ve sosyolojik suç kuramları oluşturmaktadır.

Kavramsal çerçeve başlığının ve alt başlıklarının oluşturulması konunun anlaşılması açısından önemlidir. Çünkü uyuşturuca maddenin ne olduğu, birey üzerinde ne gibi etkileri olduğu ve bağımlılık kavramları araştırmanın bir sosyal problem olarak anlaşılmasını gözler önüne sermektedir. Bu sebeple ilk olarak uyuşturuca maddenin tarihine yer verilmiştir. Uyuşturuca maddenin tarihsel anlamda hangi serüvenlerden geçerek bu zamana geldiği çalışma açısından önem taşımaktadır. Uyuşturuca maddenin ne olduğu maddelerin hangi sınıflamalara girdiği ve kullanıcılar üzerinde ne tür etkilerinin olduğu ve uyuşturucaının bağımlılık boyutu kavramsal çerçeve içerisinde ayrıntılı olarak bulunmaktadır.

Uyuşturuca madde kullanımı yasal olarak suç sayılmaktadır. Bireyi suça sürükleyen faktörlerin neler olabileceği açısından araştırmanın kuramsal çerçevesi sosyolojik suç teorileridir. Bu anlamda sosyolojik suç teorilerine ayrıntılı olarak yer verilerek uyuşturuca kullanımına iten sosyolojik olgulara ulaşmaya çalışılmıştır.

UYUŞTURUCUNUN TARİHİ

Uyuşturucu madde kullanımı sadece günümüze ait bir olgu olarak karşımıza çıkmamaktadır. Tarihte çok eski zamanlardan beri bağımlılık yapan uyuşturucu maddeler kullanılmaktadır. Fakat kullanma gerekçeleri birbirlerinden farklılık göstermektedir. Antikçağdan beri insanlar bilinçlerini değiştirmek için bazı bitkiler kullanmışlardır. Greklerde 'Dionisos', Romalılarda 'Bacchus' olarak isimlendirilen içki tanrısı inanışları mevcuttur. Günümüzde ilkel kabile olarak Ekvator'da yaşayan Jivaro yerlileri doğüstü güçlerle bağlantı kurmak için bilinç değişikliği yapan bitkileri kullanmaktadır (Tarhan ve Nurmedov2011: 18-19). Eski Türk inançlarından Şamanizm'de din adamları (Şamanlar) halüsinasyon yaratmak ve hipnotize etmek için bazı bitkilerden yararlanmışlardır (EGM-KOMDB, 2000: 9).

Haşhaş bitkisi botanikte Papever somniferum ismiyle sınıflandırılır. Bu isim Yunanca Haşılahaş manasına gelen sözcükten türemiştir; Tür ismi ise Latince 'uyku veren' anlamına gelmektedir. Bu bitkiyi ilk olarak, botaniğin isim babası Linæus, 1753 tarihli Genera Plantarum (Bitki Cinsleri) kitabında sınıflandırmıştır. Kesin bir kanıt bulunmamakla birlikte Papaver somniferum'un ya yabani haşhaş olan Papaver setigerumdan evrim veya tarım aracılığıyla geliştiği ya da anayurdu Anadolu olan bir haşhaştan türediği düşünülür. Papaver setigerum az miktarda afyon içerir ve Akdeniz kıyısındaki bütün ülkelerde doğal olarak yetişir. Haşhaş, 28 cinsi ve 250'nin üzerinde türü kapsayan geniş bir botanik familyasından gelmektedir. Dünya ticaretinin gelişmesiyle birlikte 18.yy'dan beri özellikle Avrupalılar öncülüğünde, bazı bölgelerde haşhaş yetiştiriciliği ve afyon üretimi örgütlü, verimli ve karlı bir sanayi durumuna gelmiştir. Afyonun gücünü insanın ne zaman ve nasıl keşfettiğini kestirmek belirsizdir. Bununla alakalı tahminler vardır. 19.yy'da yaşamış botanik

bilgini George Watts haşhaşın sınırlarını insanlar birkaç derecede yavaş yavaş keşfettiğini öne sürmüştür. Watts'a göre bu bitkiden yararlanmaya başlamadan önce insanlar ilk olarak haşhaş bitkisi çiçeği görünümünü estetik olarak beğeniyorlardı. 1890'a kadar Hindistan'da bu bitkiden salata yapıldığı bilinmektedir. Fakat bu kullanımdan amaç şifa bulmakta olabilir. Daha sonraları bitkiden çıkarılan suyun, seyreltilerek içildiğinde insanı canlandırdığı keşfedildi ve sonunda da içine su katılmadan narkotik (uyuşturucu) etkileri olduğu anlaşıldı. Bu aynı zamanda hoşnutluk ve rahatlama duygusu yarattığı gibi ağrıların dinmesinde de etkili olduğu anlaşıldı. İÖ (Hz. İsa'dan Önce) 3400 tarihlerinde, aşağı Mezopotamya'nın Dicle-Fırat akarsu sistemlerinde afyon haşhaşı ekimi yapılmaktaydı. Uygarlığın beşiği olan Sümerler, haşhaş için hul ve gil ideogramlarını kullanmışlardır ki, bunun anlamı "Keyif Bitkisi"dir. Ancak, en eski afyon buluntusu Mısırdan çıkmıştır. Cha'nın İÖ 15. Yüzyıldan kalma mezarlarında bir örnek ele geçmiştir. Mısır'ın Teb kenti aynı sıralarda haşhaş tarlalarıyla o kadar ünlenmiştir ki, Mısırdaki ortaya çıkan afyona Teb afyonu deniliyordu. Tebain isimli alkoloitin adı da bu kentten gelir. Afyon, Romalılar için afyon sadece bir ağrı kesici ve dinsel amaçlarla kullanılan bir madde değil, aynı zamanda zehirle yapılan suikastlerde kullanmak için uygun bir araçtı. İntihar edenler açısından da ölüme gitmenin keyifli bir yoluydu. Afyonun anestezideki potansiyelini fark eden 13. yy'da, Luccalı Hugo ve Cervialı Theodoric adında iki keşiş hekim, ameliyatlarda ağrıya karşı direnci sağlamak amacıyla afyon kullanmayı denemişlerdir. Fakat zamanla afyonun ameliyatta anestezisi olarak değil, ameliyat sonrası ağrıları dindirmek amacıyla kullanmanın daha iyi olacağı kanaatine varmışlardır. Günümüzde nasıl ki ağrı kesici olarak aspirin ve parasetamolü kullanıyorsak, 19. yüzyıl boyunca da Britanya, Batı Avrupa ve Amerika'da en az o yaygınlıkta afyon kullanıla gelmiştir (Booth, 1996: 1-15, 18-45).

Günümüzde farklı olsa da eski tarihlerde sağlık ilmi kanıta dayalı olmamıştır. Her hastalığın zamanla ilacı bulunduğu gibi her ilacın da zamanla bazı zararları bulunmuştur (Mete, 2017: 36).

Uyuşturucu maddenin serüveni görülmektedir ki çok farklı amaçlarda kullanılmıştır. Modern tıbbın gelişimi ile sağlık alanında kullanılmıştır. Uyuşturucu maddesinin zararları anlaşılınca gerekli önlemler alınmaya başlanmıştır.

Afyonun zararları, yasaklanması ve derneklerin kurulması, yerine kullanılan ilacın ne olduğu ve uluslararası mücadeledeki tarihleri ve gerekçeleri şöyledir (Ögel, 2001: 9):

- Afyonun zararlarının tartışıldığı yıl 1830'lardır.
- Zehirlenmelerden kaynaklanan ölümlerin üçte birinin 1860'larda afyondan kaynaklandığı bildiriliyordu.
- 1868 yılına gelindiğinde afyonun kullanılmasına yasaklar getirilmeye başlandı.
- Afyon ve benzeri maddelerin yasaklanması için 1876'da dernekler kurulmaya başlandı.
- 1899'da bir ağrı kesici olarak keşfedilen aspirin, afyonun öneminin yitirilmesinde etkili olmuştur.
- Uluslararası anlamda uyuşturucu ile mücadelede ilk çaba 1909 yılında ABD'nin öncülüğünde Şangay'da yapılmıştır.
- Bağımlılığın bir hastalık olduğunu ilk kez 1913 yılında Pettey, belirtmiştir

Uyuşturucu kullanımına yönelik devletler tek başlarına hareket etmemişlerdir. Uyuşturucu veya uyarıcı maddelerle mücadele eden birçok uluslararası kuruluş kurulmuştur (Sevdim, 2014: 78-83).

- Ekonomik ve Sosyal Konsey: 1945 yılında Birleşmiş Milletler sözleşmesi ile kurulmuştur.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO): 7 Nisan 1948 tarihinde uygulamaya geçmiştir.

- Uyuşturucu Maddeler Kontrol Kurulu (INCB): 1961 yılında kurulmuştur.
- Uyuşturucu Maddeler Komisyonu: 16 Şubat 1946 tarihinde alınan bir kararla Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından kurulmuştur.
- Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Kontrol Programı (UNDCP): 1991 yılında kurulmuştur.
- Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC): Birleşmiş Milletler kurumudur.
- Uyuşturucu Maddelerinin Kötüye Kullanılmasını Denetleme Fonu (UNFDAC): 1971 yılında kurulmuştur.
- Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi (EMCDDA): 1993 tarihinde kurulmuştur.
- Uluslararası Polis Teşkilatı (İnterpol): 1923 yılında kurulmuştur.

Uluslararası alanda uyuşturucuya karşı bürokratik anlamda kararların alınması, bu maddenin kabul görmemesini ve toplum yararına olmadığını kanıtlamaktadır.

ÜLKEMİZDE UYUŞTURUCU MADDENİN SERÜVENİ

Japonlar İstanbul'da 1930 yılında bir eroin fabrikası kurmuştur. 1933 yılına gelindiğinde uluslararası afyon kongresi düzenlenmiş ve Türkiye'de katılmıştır. Sonrasında uyuşturucu maddelere ilişkin yasa yayınlanmış ve kurulmuş olan fabrikalar kaldırılmıştır. 1938 yılında TMO (Toprak Mahsulleri Ofisi) kurulmuş ve afyon üretimi, satış ve stokları bu kurum tarafından kontrol altına alınmıştır. Devlet kendi tekelinde işletmiştir. 1938-1971 dönemleri arasında Türkiye yasal afyon pazarının dünyada %50-51'ine sahip olmuştur. 1970'li yıllarda genel anlamda bütün dünya Türkiye'yi yasal olmayan afyon trafiğinden sorumlu tutmaya ve suçlamaya başlamıştır. Afyon üretimi 1971 yılında devlet tarafından yasaklanmıştır.

Bu yasak ile birlikte afyon üretimi tek geçim kaynağı olan yaklaşık 1,5 milyon insanı etkilemiş ve afyon ekimi ile uğraşan toprak sahipleri topraklarında afyondan başka bir ekinin yapılamayacak olması da bu üreticileri ve çalışanları yoksulluğa sürüklemiştir (Ögel, 2001: 12).

Ülkemizde tedavi amacıyla 1980'li yılların başında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları içerisinde yer alan Alkol Madde Araştırma ve Tedavi Merkezi kurulmuştur. O yıllarda alkol kullanımı bir sorun olarak görülmüştür. Madde bağımlıları için klinik kurulması da Ögel (2001: 14) tarafından gelecekte olacakların yorumlanması olarak değerlendirilir.

Madde etimolojik olarak tanımı 'duyularla algılanabilen nesnedir. Bir cismi oluşturan öge ve boşlukta yer kaplayan, bir kütlesi olan her türlü varlık, özdek anlamlarına gelmektedir. Madde kelimesi çalışma da spesifik anlamda kullanılacaktır. Spesifik anlam olarak madde "insanlara sarhoşluk veren, akim aktivitelerini yerine getirmesine engel olan bedensel ve ruhsal hayatın sağlığını bozan alkol, tütün, eroin, kokain, haşhaş ve ilaçlar gibi uyuşturucular kastedilmektedir (Başkurt, 2003: 74-75). Bu bağlamda uyuşturucu madde, beyin işlevlerini doğrudan etkileyerek bedensel, ruhsal, davranışsal ve bilişsel değişmelere yol açan, bağımlılık oluşturan ve tutum üzerine etkili, keyif veren ama yaşam için gerekli olmayan olumsuz etkiler meydana getiren özellikleri içinde barındırır (EGM-KOMDB, 2002: 169).

Bağımlılık hem ülkemizde hem de dünyada hızla artmaktadır. Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Araştırmaları Haber Bülteninde (2018: 8), Birleşmiş Milletler 2017 Dünya Uyuşturucu Raporu'na göre Dünya genelinde uyuşturucu madde bağımlı sayısı 29,5 milyona ulaşmıştır. Bu rakam dünya yetişkin nüfusunun %0,6'sına tekabül etmektedir. Bu sayı bize göstermektedir ki uyuşturucu bağımlılığı dünyanın da gündemini işgal etmesini gerektirecek sayıyı çoktan aşmıştır. Uyuşturucu kullanımının çok yüksek olması toplumların ge-

leceği açısından risk barındırmaktadır. Bu sebeple devletler ve uluslararası kuruluşlar madde bağımlılığına karşı mücadele yürütmektedirler. Anayasanın 58. Maddesinde uyuşturucu madde, bağımlılık yapıcı diğer maddeler ve topluma zarar vereceği düşünülen şeylerin kullanımının önlenmesi amacıyla anayasa da yer almaktadır. “Devletin, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır” ifadesi bulunur (Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı [EGM-KOMDB], 2002: 44).

Uyuşturucunun imalatı ve ithalatına dair, Türk Ceza Yasasının 403/1 ilgili maddesinde (Günay, 1999: 41) “uyuşturucu maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak imal veya ithal edenlere on yıldan yirmi yıla kadar ağır hapis ve uyuşturucu maddenin her gram ve küsuru için elli bin lira ağır para cezası verilir.” Bu yasa ile uyuşturucu imalatı ve ithal edenlerin cezai yaptırımla önlenmesi amaçlanmaktadır.

Anayasanın 58. Maddesi gereğince devlet organları uyuşturucuya karşı savaş açmıştır. Bu vesile ile (EGM-KOMDB, 2001: 59): Milli güvenlik kurulunun 26.04.1996 tarih ve 393 sayılı tavsiyesi kararı ile ‘uyuşturucu madde kullanımı ile mücadele takip ve yönlendirme alt kurulu’ oluşturulmuştur. Bakanlar kurulunun 25.07.1997 tarihi ve 97/9700 sayılı kararı ile de MGK’nın bu kararı kabul edilmiştir.

Uyuşturucu madde bağımlılığı dünya da olduğu gibi ülkemizde de artış göstermektedir. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevfik evleri Genel Müdürlüğünün hazırlamış olduğu rapora göre Ceza İnfaz Kurumlarında, uyuşturucu ile bağlantılı olarak bulunanların yıllara göre oranları (2017 Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2017: 20-21); 2014 yılında 27,680, 2015 de 33,261 iken 2016 da ise bu rakam 37,367’ye çıkmıştır. Uyuşturucu kullanımından dolayı işlenmiş suçların oranı toplam suçlu kişiler içerisinde %15 ve 58,667’dir.

BM uyuşturucu raporuna göre, uyuşturucu kullanımı son on yılda %30 artmıştır. 2017 yılın da 588 bin kişi uyuşturucu kullanımı ve buna bağlı hastalıklar nedeniyle hayatını kaybettiği yer alıyor. Sadece Amerika Birleşik Devletlerinde bir yıl içerisinde, aşırı dozda uyuşturucu kullanımından dolayı ölenlerin sayısı yaklaşık 70 bin'dir. Raporda, uyuşturucu tüketiminin 2017'de, 2009 yılına oranla %30 artığı ve 15-64 yaş grubu baz alındığında, dünya nüfusunun %5,5'lik kesiminin 2017'de en az bir kez uyuşturucu kullanıldığı bildiriliyor (BM Raporu, 2019: <https://www.dw.com/tr/bm-raporu-uyu%C5%9Fturucu-t%C3%BCketiminde-rekor-art%C4%B1%-C5%9F/a-49359339>).

Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı Merkezi tarafından (EMCDDA) hazırlanan raporda, yer verilen istatistiklere göre Türkiye'de bir yıl içerisinde ele geçirilen miktarın eroin miktarının tüm Avrupa Birliği ülkelerinde ele geçirilen miktarın çok üzerinde bulunduğudır. Türkiye bu açıdan transit ülke konumunda yer alıyor. Türkiye yürüttüğü operasyonlarda 2017 yılında 8 milyon 600 bin adet MDMA gibi sentetik uyarıcı ve 6,6 ton amfetamin ele geçirmiştir. Avrupa Birliği raporuna göre, bu miktarlar tüm AB ülkelerinde düzenlenen operasyonlarda ele geçirilen toplam miktarın çok üzerinde bulunmaktadır. Ayrıca raporda Türkiye'deki aşırı doz ölüm oranlarının son on yılda ciddi oranda arttığına dikkat çekildi. Adalet Bakanlığı verilerine göre 2011 yılında 105 kişi uyuşturucudan hayatını kaybederken 2016 yılında bu sayı 920'ye yükselmiştir. 2017 yılında ise bu sayı 941'e yükselmiştir. Ölenlerin büyük çoğunluğu erkek ve yaş ortalaması ise 32'dir. 2017 yılında Türkiye'deki uyuşturucu madde suçlarında bir önceki yıla kıyasla %45 oranında artış olduğu raporda yer almıştır (Avrupa Birliği Uyuşturucu Raporu, <https://www.dw.com/tr/ab-uyu%C5%9Fturucu-raporu-t%C3%BCrkiyede-%C3%B6l%C3%BCmler-art%C4%B1yor/a-49093343>).

Uyuşturucu madde kullanımı sadece ulusal bir sorunun ötesinde uluslararası bir sorun olarak da görülmektedir.

Luhan içinde yaşadığımız dünyayı “küresel bir köy” olarak ele almaktadır. Hayatın her yanı, toplum ve kültür, küreselleşme tarafından yeniden belirlenmese bile, ondan etkilenmektedir (Balkız, 2010: 418). Giddens’a göre küreselleşme siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik etkenlerin bir araya gelmesi ile ortaya çıkmıştır. Küreselleşme her şeyden önce, dünyanın her tarafındaki insanlar arasındaki etkileşimin hızını ve kapsamını artıran bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler aracılığıyla yönlendirilmiştir (Giddens, 2012: 85).

Modernleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan küresel dünya da sorunlarda küresel bir çerçeve içerisinde çözümleni veya çözüm için adım atılmasını zorunlu kılmıştır. Bu anlamda da madde kullanımı ve bağımlılığı konusunda uluslararası duyarlılığı ve işbirliğini yansıtan belli başlı antlaşmalar imzalanmıştır. Bunlar (Doğan, 2001: 79-86):

- 1961 Single Convention on Narcotic Drugs (Narkotik Uyuşturucular Sözleşmesi)
- 1971 Convention on Psychotropic Substances (Psikotrop Maddeler Hakkında Sözleşmeler)
- 1988 United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (Birleşmiş Milletler Narkotik Uyuşturucu ve Psikotropik Maddelerde Yasadışı Trafik ile Mücadele Sözleşmesi).

UYUŞTURUCU MADDE

Uyuşturucu madde, bitkisel kökenli veya sentetik olup, merkezi sinir sistemini etkileyerek fiziksel ve/veya ruhsal bağımlılık hallerine yol açar. Bazı durumlarda tek konulu (kullanmanın devamı üzerine dozajı artırma ihtiyacının duyulması), diğer bazı durumlarda ise çift konulu (aynı kişinin değişik uyuşturucuları kullanması) tutku yaratan bütün maddeler uyuşturucu madde sınıfına alınmaktadır (EGM-KOMDB, 2002: 290).

Uyuşturucu kelimesinin Arapça ve Farsça karşılığı muhaddir. Yani “örten, kapayan” anlamına gelmektedir. Örtmek ve kapamak bir şeyin gerçekliğini engeller. Olanı olduğu gibi göstermez ve bizi yanıltır. Gerçekliği örttüğünden dolayı birey ne yaptığını bilmez ve olumsuz bir şekilde etkilenir ve çevresini de olumsuz şekilde etkiler.

Uyuşturucu madde tıp literatürünün depsikoaktif madde olarak adlandırılır. Uyuşturucu maddeler şu şekilde tanımlanır (Ögel, 2001: 19): Uyuşturucu madde bedene girdikten sonra ruhsal, davranışsal ve bedensel değişikliklere neden olur. Aynı zamanda bağımlılık yapabilen kimyasal maddelerdir.

Uyuşturucu madde kimyasal nitelikleriyle; 1) Canlı organizmanın yapısını etkileyen, 2) İnsanda fizik ve psikolojik bağımlık yapan, 3) Ruhsal durumu, bedeni ve zihni faaliyetleri değiştiren, 4) Kötüye kullanılması halinde fert ve toplum yapısını büyük ölçüde tahribe sebep olan tabii (doğal) ve kimyasal maddelerdir. Uyuşturucu maddelerin üç önemli özelliği şunlardır (Kaptanağası, 1998: 15): 1) Uyuşukluk vasfı, 2) Bağımlılık yapma hassası, 3) Zamanla kullanım miktarında artma zorunluluğu.

Uyuşturucu maddeler, Cenevre Afyon Sözleşmesinin 1’nci maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır (Günay, 1999: 57).

- Ham afyon: Morfin muhteviyatı ne olursa olsun, haşhaş mahfazalarından istihsal edilmiş ve paketlenmesi ve nakli için lazım gelen ameliyeden başka bir ameliye görmemiş olan usareye ham afyon denir.
- Tıbbi afyon: Tıbbi istimale yarayacak şekle gelmesi için lazım gelen istihzarata tabi tutulmuş ve toz veya granüle halinde veyahut kodeksin gösterdiği lüzuma nazaran tesirsiz maddelerle karışmış şekilde olan afyona tıbbi afyon denir.
- Morfin: (C₁₇H₁₉NO₃) Kimya düsturuna uygun olan afyonun başlıca cevheri müessirine morfin denir.

- Diasetil morfin: (C₂₁H₂₂NO₅) Uygun olan cisme diasetil morfin denir.
- Koka yaprağı: ... bu yapraklardan gerek doğrudan doğruya ve gerekse kimyevi tahavüllerle kokain istihsal olunabilir.
- Ham kokain: Koka yapraklarından doğrudan doğruya veya dolayısıyla istihsal olunup, kokain istihzarına yaraayan bütün mahsulata ham kokain denir.
- Kokain: (C₁₇H₁₅NO₃) Kimyevi düsturuna malik olup yüzde yirmide kloroformda mahlul halinde bulunan Legovir metil eterine kokain denir.
- Hint kenevir: Hangi isimle ticarete çıkarılırsa çıkarılsın, reçinesi çıkarılmamış olan (canabis sativa L.) nebatının kurumuş uzvu tenisleriyle çiçeklenmiş veya meyavalamamış mezherlerine hint kenevir denir.

UYUŞTURUCU MADDELERİN SINIFLANDIRILMASI

Birçok uyuşturucu madde çeşidi vardır. Uyuşturucu maddeler farklı adlandırmalar ve farklı sınıflamalar içine dâhil edilerek açıklanırlar. Maddelerin oluşturulması, biçimi, kullanımı ve oluşturdukları etkiler birbirlerinden farklı özellikler taşımakla birlikte ortak özelliklerde taşırlar.

Karagöz, (2008: 173) uyuşturucu maddelerin ortak özelliklerini şöyle açıklamaktadır: Uyuşturucunun bedene girmesiyle merkezi sinir sisteminde yani beyin, beyincik ve omurilikte uyuşukluk meydana getirir. Bu sebeple idrakte, mizaçta ve zihni ölçülerde değişiklik olur ve davranışlar bozular. Normal davranışların aksine farklı davranışlar ortaya çıkarır. Maddelerin ortak özelliklerinden biri de bağımlılık oluşturmasıdır. Vücuda girdikten sonra madde belli zamandan sonra tekrardan o maddeye ihtiyaç duyar. Maddenin bulunmaması durumunda ruhsal ve sinirsel bozukluk, çarpıntı, nabızda artış, titreme, terleme gibi birçok olumsuz durumlar ortaya çıkabilir.

Hangi uyuşturucu maddelerin olduğu ve ne tür bir etki oluşturdukları çalışmanın başlığına uygun olarak, katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır. Bu sebeple aşağıda hangi uyuşturucu maddelerin olduğu ve bunların nasıl bir etki oluşturdukları üzerinde durulmuştur.

Uyuşturucu maddeler genel olarak ikiye ayrılır ve farklı sınıflar içerisine alınırlar (Kaptanağası, 1998: 15-16).

- A) Tabii kaynaklı (doğal) olanlar
- B) Sentetikler (kimyasal işlemlerde elde edilen)

Uyuşturucu maddeler türlerine göre sınıflandırılması ise şu şekildedir.

- 1) Narkotikler (Afyon ve türevleri)
 - a) Afyon
 - b) Morfin
 - c) Eroin
 - d) Kodein
 - e) Methadon

Afyon grubu narkotikler vücuda sigara, soluma, yeme ve iğne yoluyla alınır. Narkotikler dolaşımında yavaşlama, kalp vurum sayısı ve solunum sayısı azalma, kan basıncında düşme, göz bebeklerinde daralma, görme keskinliğinin kaybolması, derideki yüzeysel damarlarda genişleme, mide-bağırsak hareketlerinde yavaşlama, kişisel duyarlılığa göre bulantı ve kusma, ağızda kuruluk hareketlerde ağırlık, halsizlik gibi etkiler ortaya çıkarır (Anonim, 1987: 86).

- 2) Esrar ve esrar grubu uyuşturucular

Esrar kullanımı ülkemizde en çok kullanılan uyuşturucu maddedir. Dünyanın çoğu bölgesinde yetiştirilebilen dişi Hint keneviri bitkisinin gövdesi, yaprakları ve çiçekli kısımlarından elde edilmektedir. Asıl müessir aktif madde, bitkinin öz suyunda bulunan delta-9-tetrahidrokannabinol'dur. Esrar kullanan kişilerde, mekân, zaman, şahıs ve cisim idraki bo-

zudur. Cisimleri olduğundan farklı görür. Kullanıldığı anda kalp artışı ve nabız artar. Uzun süre esrar kullananlarda solunum yolları hastalıkları ortaya çıkar ve kalp, beyin ve böbrek üzerinde zararlı tesirleri görülür (Özyazıcı, 2012: 165-166).

3) Stimulantlar (uyarıcılar)

- a) Amfetamin
- b) Kokain
- c) Crack
- d) İce

İnsan davranışı, beyin ve sinir sistemini meydana getiren yapıların işlevleri ile belirlenir. Beynin işlevini hızlandıran maddelere uyarıcı (stimulant) adı verilir. Doktor kontrolü altında kullanılması yararlı olabilir. Fakat bilinçsiz bir şekilde, beyni uyardığı ve kişileri daha uyanık, dikkatli hale getirdiği gerekçesi ile alınan uyarıcıların bağımlılık meydana getirdiği saptanmıştır. 1971 den sonra, denetim altına alınması gereken ilaçlar arasına alınmıştır (Kasatura, 1998: 103).

4) Depresyon vericiler

- a) Barbitüratlar
- b) Trankilizanlar (Tranquilizers)

Sentetik, sadatifler, sakinleştiricilerdendir. Sinir sistemini etkileyen, teskin edici kimyevi maddelerden yapılan bir karışımdır ve otuz türü mevcuttur. Değişik renk, hacim ve şekillerde kapsül veya tabletler halindedir (Kaptanağası, 1998: 27).

5) Halüsinojenler (Hayal-vehim oluşturanlar)

- a) LSD (Lysergic Acid Diethylamid)
- b) İnhalant (solukla içeri çekilen- uçucular)
- c) MDMA (Ectsy)

Halüsinojenler, LSD çavdarmahmuzunda bulunan (tahl ürünleri üzerinde asalak bir şekilde yaşayan zehirli bir mantar) alkaloidlerden sentez yoluyla elde edilen bir maddedir.

Ruhsal tedaviye yardımcı bir amaç olarak bilimsel araştırmalar da 1950 den sonra kullanılmış. Fakat daha sonra yasaklanmıştır. Bu maddeleri kullandıktan sonra ortaya çıkan etkiler, algi, duygu, düşünce bozuklukları ve kişilik değişmeleri gibi şizofrenide ortaya çıkan belirtilere benzemektedir (Anonim, 1987: 88).

NARKOTİKLER (AFYON VE TÜREVLERİ)

Afyon

Afyon, haşhaş bitkisinden elde edilen bir sakızdır morfin ve kodein'in ham maddeleridir. Kullandıktan sonra kısa sürede bağımlılık yapan bir özelliğe sahiptir (Kaptanağası, 1998: 17).

Afyon maddesi çok farklı şekillerde kullanılabilir. Yutulurken, çiğnenerek kullanıla bilindiği gibi sigara ile de kullanılabilir. Farklı şekilde kullanılsa da gösterdiği etki değişmemektedir. İlk kullanılma aşamasında ağrıları azaltır, üzüntü hissiyatını giderir, sorun ve sıkıntılar geçer yerine geçici bir keyif hali başlar. Bu keyif verici durum geçicidir, kısa süre sonra önemini yitirir ve ardından kullanıcıyı olumsuz etkiler. Birey üzerinde mide bulantısı, baş dönmesi, renk solması, kalp ve solunum yavaşlaması ile birlikte zehirlenme durumu baş gösterir. Ařırđ dozda kullanılması durumunda kullanıcıyı komaya sokar ve ölüm tehlikesi belirir (Vardarlı, 1998, 17).

Kaptanağası (1998: 17) afyon maddesinin kötü sonuçlarını şöyle açıklar. Kişi tam bir hasta olur. İlacı, dozu devamlı artar. Gecikme krize sebep olur. Üşüme, terleme, bitkinlik, açlık ve zayıflama görülür. Bağımlı yaşayan ldr. Yıkım lme kadar sürebilir.

Morfin

Morfin kelimesi, Yunan mitolojisinde uyku tanrısı anlamına gelen Morpheus adından gelmektedir. Morfin ile afyonun etkileri birbirine benzemekle birlikte, morfinin etkisi daha kuvvetlidir (Baygal, 2009: 253).

Başlangıç kullanımı olarak ağrıyı kesen, sahte bir mutluluk veren özelliği vardır. Afyon gibi bağımlılık özelliğine sahiptir. Hastalık için kullandıktan sonra bile morfin kullanılmak istenilir. Ağrılar, sıkıntılar tekrardan ortaya çıkar ve uyuşukluk, sersemlik hali başlar (Çelik, 2015: 39).

Morfin 1817 yılında Alman kimyacı Friedrich Sertürner tarafından keşfedilmiştir. Afyon bağımlılığını tedavi etmek amacıyla kullanılmıştır. Morfini temin etmek kolay olduğundan afyon maddesi yerine kullanılmaya başlanmıştır. Morfinin etkilerinden dolayı Amerika'nın iç savaşında yaralı askerlerin tedavisinde kullanılmıştır. Savaş sonrası yaklaşık 4.000.000 asker evlerine morfin bağımlısı olarak dönmüştür. Bu yaşanan durum sonucunda, morfin kullanımı yasa dışı olarak ilan edilmiş ve kullanımı sadece doktor tavsiyesi ile sınırlanmıştır (www.ogelk.net/Dosyadepo/maddeler.pdf).

Morfinin belirtileri; aşırı uykusuzluk, aşırı sinirlilik hali, ellerde gözle görülür titremeler, göz bebeklerinde küçülme, hafızada zayıflama, karar verme gücünün azalması gibi belirtilerdir(Çelik, 2015: 39).

Eroin

Eroin maddesi asetik Anhidrit'in bazmorfin ile ısıtılarak damıtılması sonucu elde edilir. Beyaz toz şeklinde, sirke kokusunda olup, uyuşturucuların en kuvvetlisi ve en ölümcüldür aynı zamanda krizleri de çok şiddetlidir (Kaptanağası, 1998: 19).

İlk kullanılmaya başlanıldığında tattığı keyif hali, bir ya da iki kullanımda kaybolur. Artık köledir ve sadece de kriz-

den kurtulup bir nebze rahatlayabilmek için maddeyi kullanmak ister. Hayat ile ilişkisi kalmaz ve yapması gereken sadece maddeyi arayıp bulmak onu kullanmaktır. Ahlaki, ruhi ve fiziki anlamda çökmüştür. Çelik (2015: 40-41), eroinin belirtilerini fiziki ve ruhi olarak ikiye ayırır.

Fiziki belirtiler; Gözbebekleri genişler, Göz renkleri sarılaşır, İdrar ve ter azalır, Baygınlıklar olur, Burun morlaşır, Koku alma azalır, Cinsel düşkünlük başlangıçta artar fakat sonra cinsellik tamamen biter. Ruhi belirtiler; Hafıza kaybı ve şuurda düşme olur, Dikkat zayıflar, ahlaki çöküntü olur, suç işleme (hırsızlık, fuhuş, cinayet vb) başlar. Çevresindekileri alıştırmaya gayret gösterir.

Kodein

Kodein, 1832 yılında Babiquet tarafından afyondan ayırıştırılmıştır. Metil morfin ve afyonda %0,5 oranında bulunan bir alkoittir. Etkili bir ağrı kesici ve öksürük gidericidir. Morfine göre ağrı kesici etkisi onda birdir. Bağımlılık oluşa bilmesi için uzun süre kullanılması gerekir. Kodein bağımlısına çok fazla rastlanmamaktadır (Tekalan, 2006: 186).

Çelik (2015: 42), eroin bulamayanların idareten kullandıkları maddeler olduğunu söyler. Uyuşukluk, reflekslerde azalma, iştah kaybı ve kabızlık gibi olumsuz belirtileri vardır.

Methadon

Methadon, eroin ve diğer opioid bağımlılarının tedavisinde kullanılan bir sentetiktir. Eroinin yoksunluk belirtilerini baskılar. Uygun doz alındığında gündelik aktiviteleri etkilemez. Fakat kontrolsüz kullanıldığında eroine benzer etkileri vardır (Çelik, 2015: 43).

1) Esrar ve esrar grubu uyuşturucular

Hint kenevirinin yaprak, filiz ve çiçek tohumlarından elde edilir. Joint, marijuana veya ot adı verilir (Kasatura, 1998: 105). Esrar çok farklı adlarla da kullanılmaktadır. Ülkemizde

haşış adı ile de bilinmektedir. Batı dillerinde kannabis, Kuzey Amerika’da marijuana/marihuana, Jamaika’da ganja, Paris’te ise gannavuri olarak bilinir (Karagöz, 2008: 152).

Hint keneviri bitkisi: Hint keneviri bitkisi çevreye karşı duyarlı bir yapıya sahiptir. Bitkinin etkisi yetiştiği toprak ve iklimine göre farklılıklar gözlenmektedir. Hint kenevirinde yaklaşık olarak 400’den fazla kimyasal madde vardır. Sigara gibi sarılıp içilmesi ile ısı ile teması sırasında yoğun tepkimelere yol açtığı belirtilmektedir (Kalyoncu, 2012: 172). Bağımlılar arasında esrarın “ottur günahı yoktur” söylemi çok yaygındır. Ot ile kastedilen içerisinde kimyasalın olmadığı düşüncesidir. Fakat görmekteyiz ki esrar içerisinde kimyasal bulunan bir maddedir.

- Esrarın ot, reçine, takoz, gubar ve afgan türleri bulunmaktadır (Karagöz, 2008: 152).
- Toz esrar, kenevir bitkisinin uç kısımlarının çok ince elekten geçirilmesiyle elde edilir, rengi kınaya benzer.
- Takoz esrar, toz esrarın ısıtılıp kalıplaştırılmasıyla elde edilen plaka şekline denir.
- Gubar, en ince toz esrar ipek elekten geçirilerek elde edilen esrardır.
- Afgan türü, toz halinde olan esrara farklı karışımlar katılarak elde edilir.
- Esrar reçinesi, Dişi kenevir bitkisinin çiçekli tepe kısımlarındaki reçineden elde edilen koyu sıvı şeklindeki esrardır.

STİMULANLAR (UYARICILAR)

Amfetamin

Merkezi sinir sistemini etkileyen uyarıcı bir maddedir. Tıbbi olarak uyku hastalığı hallerinde, daha az yemeğe ikna etmek üzere aşırı şişmanlık hallerinde kullanılır. Genelde canlılık hapları olarak bilinir (Çelik, 2015: 48).

Ülkemizde amfetamin ve amfetaminden elde edilen maddelerin kullanımı yasal değildir. Kapsül veya tablet biçimindeki haplar olarak dağıtılır. Ağızdan alındığı gibi damar yoluyla da kullanılabilir. Performans artırıcı olarak ta kullanılıyor. Maddenin yoksunluk belirtileri mutsuzluk, depresyon hali, aşırı uyuma ve terleme durumlarıdır (Ögel, 2002: 78).

Kokain

Kokain, Güney Amerika'da yetişen koka bitkisinin yapraklarından elde edilir. Beyaz, kristalize, tuz gibi bir tozdur. Yaklaşık üç yüz kg. koka yaprağından yarım kg. kokain elde edilir. Kullanımı burundan çekerek veya suda eritip damardan zerk ederler. Vücuda girdiğinde merkezi sinir sistemine tesir eder. Kalp atışı artar, kan basıncı yükselir ve solunum hızlanır. Yüksek dozlarda kullanıldığında, solunum felci veya kalp durmasından ölüme yol açar (Özyazıcı, 2012: 167). Kokain maddesi ülkemizde çok bulunmamaktadır. Kullanıcıları genelde zengin kişilerdir.

Crack

Kokain, hidroklorid ve yemek sodasının su içinde karıştırılarak ısıtılması ile elde edilir. Bu karışımında böcek zehiri (organo fosfat) vardır. Kokainden daha ucuzdur. Fakat çok daha tehlikelidir. Kokain ve eroiden üç katı fazla bağımlılık yapar. İçerisinde eter ve aseton gibi son derece zararlı maddeler bulunan bir zehirdir (Çelik, 2015: 25). Maddeye crack denilmesinin sebebi karışıma ısı verilip tepkimeye sokulurken meydana gelen sestene dolaydır (Kalyoncu, 2012: 179).

Maddenin etkisi; kalp atışı hızlanır, kalp krizi geçirme riski artar, ani kan basıncı artışı ortaya çıkabilir. Aşırı depresif ruh hali ya da intihar eğilimli davranışlar gözlemlenebilir (www.ogelk.net/Dosyadepo/maddeler.pdf).

İce

Renksiz, kokusuz, parlak, yarı beyaz, yarı saydam kristallerden oluşuyor. Bu madde amfetamin grubundandır. Kolay ve ucuz bir yapımı vardır. Uzun süre uyuşturucu etkisine sahiptir. Bağımlılarının çoğunu 3 günde veya 6 haftada ölüme götürebilen bir maddedir. Etkileri (Kaptanağası, 1998: 26); organizmada sarsıntılar, şizofreni, akıl hastalığı, şiddetli hafıza ve şuur kaybı.

DEPRESYON VERİCİLER

Barbitüratlar

Depresyon vericidir ve sentetik sakinleştiricilerdendir. Sinir sistemini etkileyen, teskin edici kimyevi maddelerden yapılan bir karışımdır ve 30 türü mevcuttur. Genelde yutularak alınır, suda eritilip deri altına zerk edilir. Kötü kullanımda sarı, mavi, kırmızı kapsüller şeklinde değişik isim ve karışımındaki yapımlar kullanılmaktadır (Kaptanağası, 1998: 27).

Barbitürat kullanımı sonrası ortaya çıkan etki alkol sonrası ortaya çıkan etkilerle benzerlik göstermektedir. Az miktarda kullanıldığı zaman rahatlama, sakinlik ve gevşeklik gibi etkiler görülür. Çok miktarda kullanılması durumunda konuşma bozuklukları, yürüyüşte dengesizlik, reflekslerde kopukluk gibi durumlar yaşanır (Kalyoncu, 2012: 195).

Trankilizanlar (Tranquilizers)

Depresyon verici grubunda yer alır. Sentetik sakinleştiricilerdendir. Teskin edici kimyevi maddelerden yapılan bir karışımdır. Doktor kontrolünde ve hafif dozlarda sıkıntı ve ruhi gerginlikleri (stres) giderici, sükunet verici ilaçlardır. Tedavi sınırı aşılmınca şuur, hafıza ve kişilik bozuklukları ortaya çıkabilir. Saldırganlık, derin uyku, koma gerçekleşebilir. Aşırı dozda kullanıldığında koma ve ölüm söz konusudur (Kaptanağası, 1998: 28).

Yüz kızarması, bulantı, kusma cinsel isteğin azalması gibi durumlarda maddenin yan etkileridir. Bu ilaçlardan en çok suistimal edilenler; meprobamate ve diazepamlardır (Çelik, 2015: 51).

HALÜSİNOJENLER (HAYAL-VEHİM OLUŞTURANLAR)

LSD (Lysergic Acid Diethylamid)

Halüsinogen olarak sınıflandırılmasının nedeni, kişinin gerçek algılarında bozulma yaratarak, gerçek gibi gözüken, ama gerçekte olmayan imajları görmesine, sesleri duymasına ve dokunsal duyumlar algılamasına yol açmasından kaynaklı olarak bu sınıflamaya girer (Ögel, 2017: 141).

LSD renkli hayaller meydana getirir. Birey gerçek ile hayali ayırt edemez, bir hayal âleminde yaşar ve bu maddeye kısa süre içerisinde alışır (Sayıl, 1987: 119).

İnhalant (Solukla İçeri Çekilen- Uçucular)

İnhalantlar yani uçucu maddeler, psikolojik bağımlılık yapan kimyasal maddeler sınıfındandır. Etkisini çok hızlı gösterir. Madde kullanınca sarhoşluğa benzer bir durum, bir çeşit coşku yani aşırı bir uyarılma durumu meydana gelir. Kalp atışı ve solunum hızlanır. Birey kendini sersemlemiş ve neşeli hisseder. Ayrıca birey dalgın ve heyecanlı olur. Aşırı dozda kullanım sonrasında birey de varsınım meydana gelir, kendisine ve çevresindekilere çok farklı şeyler yapabilir (Karagöz, 2008:173).

MDMA (Ecstasy)

Ecstasy, oluşturduğu etki derecesi ile amfetaminlere benzerdir. Enerji artışı, canlılık, algılamada artış başlar ve cinsel yönden uyarıcıdır. Geçici olarak insanda paronoya ve uykusuzluğa neden olur (Kasatura, 1998: 104).

Ecstasy tamamen sentetik olup hiçbir doğal madde olmaksızın üretilir. Genel olarak satışı hap, kapsül veya toz şeklinde satılır. Ecstasy'nin kimyasal maddesi MDMA'dır. Bir tek tabletinin bile ölüme yol açabileceği bilinir. Vücuda alındıktan 20 dakika sonra etki göstermeye başlar ve 4 ile 6 saat etkisi devam eder (Karagöz, 2008: 170).

Genel anlamda baktığımızda, uyuşturucu maddenin bedene girmesiyle birlikte bireyi zihinsel ve biyolojik anlamda olumsuz etkilemektedir. Uyuşturucu madde kullanımı bir hastalık olarak madde bağımlılığına yol açmaktadır. Bağımlılık bireyi esir alarak özgürce karar almasını engeller. Bireyi normal olmayan davranışlara sürükleyebilir. Normal dışı olan davranışları sergilemesi kendisine aynı zamanda topluma zarar verebilir.

BAĞIMLILIK

Uyuşturucu maddeler bedene girdikten sonra bireyi bağımlı yapma olasılığı çok yüksek olan maddelerdir. Bu sebeple bağımlığın ne olduğunun anlaşılması önem arz etmektedir. Bağımlılık kelimesinin anlamı Latince, 'adamak; kendini başkasına adamak' anlamlarına gelen 'addicare' kelimesinden türemiştir (Tarhan ve Nurmedov, 2011: 156). Türkçedeki bağımlı kelimesinin anlamı ise 'tabi' yerine kullanılır. Bağımlılık ise bağımlı olma hâli, tâbilik, esaret anlamları kastedilmektedir (Doğan, 2001: 117).

Marshall'de (2014: 54-55) bağımlılığı benzer bir şekilde tanımlamaktadır: Birine veya bir şeye bağlı ve tabi olma durumudur. Özgüvenin zıttı bir anlam taşımaktadır. Tıbbi terminolojide bağımlılık teriminin eş anlamlısı müptelâlıktır. Bağımlılık bir diğer adıyla iptila olma durumudur. İptila ise; uyuşturucu maddenin vücuda veya merkezi sinir sistemine tesiri sonucu, maddenin tıbbi bir amacı olmaksızın ısrarla kullanılmasıdır (Özyazıcı, 2012: 160). Bağımlılık kişinin önü-

ne geçilmez, yani kompülsif bir istekle, elinde olmadan bu maddeyi bireyin kullanmasıdır (Booth, 1996: 71).

Benjamin Rush'a göre bağımlılık "iradenin bir hastalığı" olarak tanımlıyor. Bu aynı zamanda kişinin merkezi bir çıkmazıdır (Heather, 1998: 3-7). Uyuşturucu bağımlılığı kavramı 1900'e kadar söz edilmemiştir. Bu kavram tam anlamıyla kabul edilip ayrı bir tıp dalı içinde değerlendirilmesi 1910'u bulacaktır. Bağımlılık kavramı nadir olarak 20.yüzyılın ilk on yılında kullanılmıştır. İlaçla sarhoşluğun yanı sıra nor-komanlık, morfimanlık, morfinizm, morfin alışkanlığı ya da afyon yeme alışkanlığı tanımlamaları tercih edilmiştir. 1914, I. Dünya savaşı başladığı sıralarda bağımlılık kavramı kabul edilmiş ve kullanıma girmiştir. Bağımlılığı azaltmanın yolları keşfedilmeye başlanılıp, ağrıyı dindiren başka ilaçlar bulunmuştur. Asetilsalisilik asit olan aspirin ortaya çıkmıştır. Aspirin aynı zamanda daha ucuza üretilmiş ve hafif ağrıların tedavisinde kullanılmıştır. Kısa bir süre içinde de laudanin, morfinin yerini almıştır (Booth, 1996: 67).

Bağımlılık, beyin ödülünün motivasyon ve akıl ile ilişkili birincil kronik bir hastalığıdır. Bu özelliği ile bağımlılık beyin devrelerinde fonksiyon (işlev) bozukluğuna yol açarak biyolojik, psikolojik, sosyal ve ruhsal özellikler kendini açığa çıkarır. Bu madde kullanımı diğer davranışlarla bireysel ve patolojik olarak sürdürmek/peşinden gitmek bir ödül ve/veya rahatlama içerisinde bireye yansır (American Society of Addiction Medicine, 2011: 1). Bağımlılık yapan madde merkezi sinir sisteminde beyin, beyincik ve omurilikte mühim derecede sitimülasyon (tebiih, uyanıklık) veya depresyon (uyuşukluk, baskı) oluşturur. Beraberinde sonuç olarak bazı durumları idrak etmede, huy ve mizaçta, zihni ölçülerde değişiklikler olur ve bu durum normal davranışları bozar (Özyazıcı, 2012: 159).

Amerikalı bilim kurgu yazarı olan Philip K. Dick, uyuşturucu kullanımının bir hastalık olmadığını, bireyin hareket

eden bir arabanın ününe atlama kararı gibi bir tercih olduğunu ifade ediyor. Günümüzde uyuşturucu kullanmaya başlama nedeni olarak bir hastalığın önlenmesi amacıyla kullanılmıyor. Uyuşturucuya başlama genel olarak bilinçsizce gerçekleşiyor. Birey, maddenin ne gibi etkileri olduğunu ve ne ile sonuçlanacağını bilmemektedir (Booth, 1996: 72).

Bir kavram olarak bağımlılık Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 1964 yılında şu şekilde tanımlanmıştır (Booth, 1996: 72): “Canlı bir organizmanın bir madde ile etkileşime girmesinde kaynaklanan psişik ve bazen aynı zamanda fiziksel nitelikli bir durumdur. Ayırt edici niteliği olarak davranışta uyarılara yönelik diğer yanıtlarda meydana gelen değişimler olup sürekli veya dönem dönem söz konusu maddeyi alma yönünde karşı konulmaz bir dürtü içerir. Bu dürtü, maddenin uyandırdığı psişik etkileri yaşama ya da onun yoksunluğunun getirdiği huzursuzluğu giderme isteğinden kaynaklanır.”

Uyuşturucu madde reklamı olmasa da bağımlılık yapan alkol reklamı çokça bulunmaktadır. Alkol endüstrisi her geçen yıl yeni müşteriler buluyor. Alkol üreten firmalar daha küçük yaşta kendilerine müşteri kazanmayı hedeflemiştir. Bu firmalara göre birey ne kadar küçük yaşta kendi ürünleriyle tanışılırsa o kadar uzun süre kendi ürünlerinin müşterisi olacaklardır. Charles King ve altı arkadaşının yürüttüğü araştırmanın sonuçları gerçekliği ortaya çıkarmaktadır. Araştırmada 2002-2006 yılları arasında yayınlanan 118 dergideki tam 13.513 alkol reklamı incelenmiş. Araştırmacılar reklamların içerik analizini yaptıklarında bu reklamların yetişkin kesimi değil lise gençliğini hedeflediği sonucuna varmışlardır. Araştırmacıardan Prof. Michael Siegel, alkol endüstrisinin yapmış olduklarının aksine bu reklamlar yetişkin kesimi değil gençliği hedeflemektedir açıklamasını yapmıştır. Ayrıca bu araştırmada 2005 yılında alkol endüstrisinin reklam ve promosyon için 4 milyar dolar harcadığı belirtilmiştir (Gültekin, 2018: 129).

Madde bağımlılığı ile mücadelede 'muş' gibi yapmak... Madde bağımlılığı sorunun en çok yaşandığı yer ABD'dir. Colombia üniversitesinde ulusal bağımlılık ve madde kullanımı merkezinin raporuna göre ABD'de ulusal ve federal hükümetlere madde kullanımı ve bağımlılığının getirdiği yıllık yük 468 milyar dolardır. Bu miktarın %98'i madde bağımlılığının sonuçları telafisi için kullanılırken, sadece %2'lik bir kısmı uyuşturucu madde kullanımının engel olunması ve yayılmasının önlenmesi için kullanılıyor. Önemli olan uyuşturucu maddenin toplum içine yayılmadan engel olunmasıyken madde kullanımı ile mücadelede ekonomik payın sadece %2'lik kısmının kullanılması samimi gelmemektedir. Bağımlılık merkezinin genel başkan yardımcısı Susan Foster, iktidarların bağımlılığa giden yolu önlemek gibi kolay bir tercih yerine, bağımlılığın yarattığı rahatsızlıklarla, hastalıklarla ve ölümlerle uğraşmayı tercih ettiğini ifade ediyor (Aile Akademisi, 2013: <http://www.aileakademisi.org/haber/uyusturucuyla-mucadeleye-yillik-468-milyar-dolar>).

Pop müzik kliplerinde alkol ve madde kullanımı araştırmalarında Dr. Brian Primack ve beş kişilik bir araştırma ekibi ile birlikte gerçekleştirmiştir. Dünya çapında çok izlenen bazı müzik kanallarında yayınlanan pop müziğin pek çok olumsuz davranışla ilişkili olduğu ortaya koyan araştırmalar yapmışlardır. Araştırmada uzmanlar 279 şarkı klibini incelemişlerdir. Her bir saatlik şarkıda ortalama 35,2 dakika madde kullanımıyla ilgili bir atıf olduğu görülmüştür. Araştırmacılar müzik türleri ve madde kullanımı gösterme arasındaki ilişkiyi de incelemişler ve 62 rap şarkının 48'inde %77, Country müziğin 22'sinde %36 ve 55 hip-hop müziğin 11'inde %20 madde kullanımı tespit etmişler. Bu araştırmanın en önemli sonuçlarından biri de madde kullanımının yer aldığı şarkıların büyük çoğunluğunda (%68) madde kullanımının pozitif etkileri öne çıkarılırken negatif sonuçlarına çok az yer vermesidir (Gültekin, 2018: 136).

SUÇ KAVRAMI, SUÇ TİPLERİ ve SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ

Bu başlık altında öncelikle suç kavramının ne olduğu, suç kavramına nasıl yaklaşıldığı, ele alınmıştır. Suç tipleri kategorilerinde olan mağdurun olmadığı suçlardan kısaca bahsedilmiştir. Daha sonra ise sosyolojik suç teorileri ayrıntılı olarak yer verilerek uyuşturucu madde kullanımı üzerinden bir okuma yapma imkânı sağlanmıştır.

SUÇ KAVRAMI

Suç, kişisel alanı aşırıp kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin (yerel bir kuruluş ya da devlet) müdahalesini gerektiren fiillerdir (Marshall, 2014: 702). Gerçekleştirilen eylem suç, eylemi gerçekleştiren ise suçlu sayılmaktadır.

Suç bir uymama halidir. Uymama halleri en genel anlamı itibarıyla toplumsal normlara itaatsizliğin her türünü kapsar (Işıқтаç ve Koloş, 2017: 205).

Suç sadece bir toplumla sınırlandırılmayan evrensel bir olaydır. Suçun insanlık tarihiyle eşit bir geçmişi vardır. Suç, insanların grup halinde yaşamasından bu yana varlığını sürdüren bir sorundur. İnsanlar arasında tutkular bulundukça ve toplum halinde yaşamada çeşitli sosyal çelişkiler, uyumsuzluklar bulundukça suç da var olacaktır (Dönmezer, 1994: 49). Nitekim Durkheim da suç olgusunu normal kategorisinde değerlendirmektedir.

Her toplumun kendine ait kuralları, adetleri, gelenekleri olduğundan dolayı suç olgusu farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Hangi eylemin suç olduğu toplumlara göre değiştiğinden dolayı suçun genel geçer bir tanımını yapmak güç bir durumdur.

Suçta yönelik davranışlar üzerinde ileri sürülen düşüncelerin tarihi eskiye dayanır. Platon, suçu ruhun bir tür hasta-

lığı olarak kabul eder ve kaynağını ihtiras, zevk aramak ve cahillikte arar. Platon'a göre ceza, suçluyu aydınlatarak tedavi eder. Diğer bir düşünür olan Aristo ise suçluları toplum düşmanı sayar ve merhametsizce cezalandırmaları gerektiğini savunur. Aristo suçun ortaya çıkmasının sefalete, sefaletin ihtilale, bunun da suça neden olduğunu iddia eder (Bal, 2012: 194).

Suç ve suçlulukla ilişkili temel varsayımları şu şekilde özetlemek mümkündür: Klasik suç yaklaşımı, suçluluğun rasyonel bir tercih edimi olarak tanımlayıp cezanın suçtaki caydırıcılık rolüne vurgu yapmaktadır. Buradaki rasyonel durum bireyin kendisine acı veren şeylerden kaçtığı ve zevk veren şeylere yöneldiği durum kastedilmektedir. Pozitivist ekol suçun oluşumunu, bireysel özgür irade kavramının aksine, genetik veya kalıtsal olarak, psikolojik olarak sınırlılık, akıl hastalığı, sosyolojik olarak ise kitle iletişimin etkisi ile eğitimsizlik gibi faktörlerle ilişkili olarak determinist bir çerçeve içerisinde açıklamaktadır. Rasyonel tercih kuramı suçun, bireysel özellikleri 'bireyin parasal ihtiyacı, alt-kültür gruplarının üyesi olması, uyuşturucu kullanma gibi' durumsal koşulların 'hedefine kolay ve uygun olması gibi' örtüşmesi sonucunda ortaya çıktığını varsaymaktadır. Rutin eylemler kuramı ise suç olgusunun, uygun bir hedefin olması koruma/güvenlik tedbirlerinin azlığı/yokluğu ve suçlunun motive olması gibi koşulların bir araya gelmesi ile gerçekleştiğini ileri sürmektedir (Kızmaz, 2005: 351). Sosyologlar suçu toplumsal nedenlere bağlı olarak yerleşik normlardan sapma davranışı olarak açıklarlar (Bal, 2012: 192).

Durkheim'e göre suç, kolektif bilincin kuvvetli ve belirlmiş tutumlarını ihlal eden eylemlerdir. Toplum birtakım kolektif duyguları ve inançları olan bir sistemdir. Bu sisteme kolektif bilinç ya da kolektif vicdan denir. Suçun ortaya çıkması ise kolektif vicdanı inciten eylemlerdir (Kösemeihal, 1971: 62).

SUÇ TİPLERİ

Sosyologlar yasal kategoriden farklı olarak, suçların nasıl işlendiği ve saldırıların toplum tarafından nasıl görüldüklerine göre bir sınıflama yaparlar. Sosyolojik açıdan suç tipleri dört grupta toplamak mümkündür. Profesyonel suçlar, organize suçlar, beyaz yakalı suçlar ve mağdurun olmadığı suçlar (Bozkurt, 2013: 186).

Uyuşturucu madde kullanımı, suç tipleri içerisinde mağdurun olmadığı suç tipleri kategorisine girmektedir. Mağdurun olmadığı suçlar: Bu suç tiplerinde diğer insanlara verilen bir zarar yoktur. Zararı daha çok suçu işleyen görür (Bozkurt, 2013: 187). Madde kullanımından dolayı kendisine zarar veren uyuşturucu kullanıcısı örnek olarak verilebilir.

SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ

Suç sosyolojisi ile ilgili görüşleri, birer hukukçu olan Ferri ve Garofalo tarafından ortaya atılmıştır. Sosyal yapının suçluluk üzerinde etkili olduğunu iddia etmişlerdir. Onlara göre belirli şartlar belli suçları doğurmaktadır ve suç kaçınılmaz hale gelmektedir (Soyaslan, 1998: 17).

Suç sosyolojisi, sosyolojinin suç olgusuyla ilgilenmesinin sonucunda meydana gelmiş bir disiplindir. Sosyoloji suçu toplumsal bir olgu olarak algılar ve diğer toplumsal olgularla (ekonomik, siyasi olgular vb.) ve toplumsal yapı ile ilişkilendirir (Bal, 2012: 207). Suç, sosyolojik bakış açısına göre sosyal ortamın ürünüdür. Diğer bir ifadeyle hasta olan toplumdur (İçli, 2004: 77).

Genel olarak sosyolojik suç teorileri suçu, bireyi çepeçevre saran sosyal ve fiziksel çevrenin bir ürünü olarak bazen sosyal yapıların bazen de sosyal süreçlerin bir ürünü olarak ele almıştır (Dolu, 2013: 5).

Suçu açıklayan sosyolojik suç teorileri farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. İçli sosyolojik suç teorilerin üç ana kategoride toplandığını belirtmektedir (İçli, 1993: 67);

- 1) Sosyal Yapı Teorileri
 - a) Fonksiyonalist teori
 - b) Gerilim Teorisi
 - c) Alt kültürel teori
 - d) Sosyal ekoloji teorileri
- 2) Sosyal Süreç Teorileri
 - a) Sosyal öğrenme ve davranış teorileri
 - b) Kontrol teorileri
 - c) Damgalanma teorileri
- 3) Çatışma Teorileri
 - a) Marksist kriminoloji

İçli'nin yapmış olduğu kategorik sınıflandırma temel alınarak, suç sosyolojisi teorileri açıklanacaktır. Sosyolojik suç teorilerinin tümünün ele alınması teorik olarak geniş bir bakış açısı sağlayacaktır.

Sosyal Yapı Teorileri

Bu başlık altında, alt başlık olarak, fonksiyonalist teori, gerilim teorisi, alt kültürel teori ve sosyal ekoloji teorilerine yer verilmiştir. Bu teoriler bireyin suç işleme davranışında, önem arz eden sosyal yapılar üzerinde durmaktadır.

Fonksiyonalist Teori

Yapısal fonksiyonalist yaklaşımın öncüsü Durkheim'dir. Ona göre suçun olmadığı bir toplum yoktur. Toplumdaki suçluluk sadece biçim değiştirir (Bozkurt, 2013: 181). Durkheim suçun tüm toplumlarda aynı şekilde algılanmamasının nedeni olarak, toplumların kurumu, pratiği veya ahlaki kuralı bütün toplumları bağlayamayacağını gösterir (Durkheim, 2010: 133).

Fonksiyonalist (işlevselci) kuramcılar suç ile sapkınlığı yapısal gerilimlerden ve toplumdaki bir ahlaki düzenleme yokluğundan kaynaklandığını iddia ederler (Giddens, 2012: 844).

Durkheim'a göre toplumların gelişim süreçleri her zaman sabit ve hız ritminde gerçekleşmez. Çünkü toplumun dinamik halde olduğunu savunur. Savaşlar, doğal afetler, yangınlar, ekonomik çöküntüler toplumsal hayatta çok hızlı değişimlere yol açar. Bu tür zamanlarda, toplumsal hayat, sosyal hayatımızı düzenleyen normlardan ve kurallardan daha hızlı değildir. Dolayısıyla bu yaşanan durumlar, eski kuralları, normları ve değerleri düzenlemekte yetersiz kalır. Durkheim, ortaya çıkan bu duruma "anomi" ismini verir (Dolu, 2013: 12). Anomi, etimolojik anlamı itibariyle düzensizlik ve kanunu ihlal etme anlamlarına gelir (Yücel, 2004: 50). Özetle, anomiy durumunun ortaya çıkışı, toplumsal hayatın değişimi sonucu norm ve kuralların yetersiz olması durumudur. Kuralsızlığı ortaya çıkaran durum ise toplumsal değişimdir. Bireyin hayatında gerçekleşen değişimler anomiyi ortaya çıkarabilir.

Durkheim için suç normaldir. Çünkü ondan yoksun bir toplumun var olması mümkün değildir. Ayrıca suçun gerekli ve yararlı olduğunu savunur. Diğer bir ifade ile suç ya da toplumsal sapma, kültürel değer ve normların yerleşmesini sağlar (Bozkurt, 2013: 181).

Suçun belirli olması, aynı zamanda ahlaki sınırları belirlemeye yardımcı olur. Örneğin uyuşturucu maddenin suç olarak yasada yer alması iyi ve doğru veya kötü ile yanlış ayrımını ortaya koyar. İnsanlar ona göre eylemlerini düzenlemeye çalışırlar.

Gerilim Teorisi

Gerilim kuramı Merton tarafından ortaya atılmıştır. Bu kuramda, toplumsal engellemelerin varlığına veya fırsatların yok edilmesine dikkat çekilmiştir. Alt-sınıf içerisinde yer alan

bireylerin, varlıklı veya statülü kesimlerle eşit oranda imkân-lara sahip olamamaları ve üst sınıfa yükselebilmek için gayretleri önemli ölçüde gayri meşru yolların denenmesi ile gerçekleştiği düşüncesine dayanmaktadır. Merton'a göre suç ani sosyal değişimle ortaya çıkan bir olgu değil, daha çok toplumsal yapı fenomenidir (Kızmaz, 2005: 154). Toplumsal yapı fenomeni ile kastedilen, toplumun sınıflı bir yapıya sahip olduğudur. Bu sınıflı yapıda, alt sınıf içerisinde bulunan bireylerin üst sınıfa ulaşmak istemesinden kaynaklı olarak ortaya çıkan "gerilim"dir. Gerilim ise nihayetinde suça sürüklenmede önemli bir etken haline gelir.

Merton anomiyi kavramını, kabul edilmiş normlar toplumsal gerçeklikle çatıştığı durumda bireyin davranışı üzerindeki "gerilime" göndermede bulunarak biçimce değiştirmiştir (Giddens, 2012: 845). Merton'a göre suç bireylerin değil içinde bulunulan toplumsal koşullardan kaynaklı gerilim sonucunda bir üründür (Burkay, 2008: 9).

İnsanlar yüksek yaşam standartları ve zenginliğe ulaşmaları için sürekli teşvik edilmesine rağmen, bu hedefe koşarken herkes aynı imkân ve fırsatlara sahip değildir. Bu eşitsizlik toplumda katmanların (alt-orta-üst sınıf) oluşmasına neden olmaktadır. Eşit imkân ve fırsatlardan mahrum olanlar ise genellikle alt sınıfın üyeleri olup, en çok gerilimi yaşayanlardır. Merton'a göre suç veya sapma davranışı bireylerin hissettikleri gerilime karşı geliştirdikleri bir cevaptır. Birey suç ve sapma davranışına karşılık gerilimi dindirir ve azaltır. Dolayısıyla alt sınıfta bulunan bireyler suçu işlemeyi hedefe ulaşmak için bir araç olarak seçmektedirler (Karğın, 2016: 65-66).

Bireyin elde edemedikleri isteklere Merton, gerçekleştirilemeyen istekler adını verir. Gerçekleştirilemeyen isteklerin olması birey üzerinde gerilime neden olmaktadır. Bu ise ahlakın reddine, anomiyeye yol açmaktadır. Merton, kentsel yaşamda kolay/hızlı hareket olanağı ilişkide buldukları kişilerin artan anonimliği de cesaretlendirici olmaktadır (Yücel, 2004: 50).

Alt Kültürel Teori

Alt-kültür kavramı toplumsal anlamda alt sınıfları ve düşük statülü bireyleri, sapkın davranışlar sergileyen madde bağımlıları ve suçları, toplumda farklı olarak algılanan gençlik gruplarını tanımlamak maksadıyla kullanılmaktadır (Yaman, 2016: 59).

Merton değerler ile araçlar arasındaki gerilimlere gösterilen bireysel sapkın tepkileri vurgularken, Cohen bu tepkileri, alt-kültürler yoluyla toplu olarak gerçekleştirdiğini savunur (Giddens, 2012: 846). Suçlu alt-kültürün gelişim süreci, ege-men değerlere karşıt olmakla varlık gösteren davranış kodunun oluşumu, korunması ve pekiştirilmesi olarak görülmektedir (Yücel, 2004: 51).

Alt-kültür kavramı geniş çaplı olarak sapkınlık sosyolojisinde, bilhassa gençlik kültürüyle alakalı çalışmalarda kullanılmaktadır. Albert K. Cohen, suçlu alt-kültürlerin ergenlik statüsü problemlerine bağlı olarak ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Bu çerçevede, okulda öğretilen şeylerden hareketle orta sınıfın değerlerine özlem duyan, fakat kendi yaşamlarında sınırlı, sınıflarına özgü fırsat yapılarından kurtulamayan işçi sınıfından gençlerin statü tıkanmasını gözler önüne sermiştir. Önlerinde meşru fırsatlar bulamayınca, statüye ancak muhalif, kendilerini ifade edici, hazcı ve faydacı olmayan değerleri benimseyen bir alt-kültür aracılığıyla ulaşabilirlerdi (Marshall, 2014: 17).

Gençlerin alt-kültüre katılma nedenlerini Dorothy Rogers şu şekilde açıklamaktadır (Doğan, 1994: 7):

- Gençlik alt-kültürü ergenin çeşitli gereksinimlerini karşılar.
- Alt-kültürler, gençleri yetişkinlere ait olan sorumlulukların baskısından kurtarmak ve onların kendi yeteneklerini keşfetmelerine ve gelecekteki yetişkin rolleri ile ilgilenmelerine imkân sağladığı gerekçelerinden dolayı.

- Çağın getirmiş olduğu yeni koşullardan gençlerin rahatsızlık duymaları. Bu sebeple de gençlerin güçsüzlük, önemsizlik, amaçsızlık duygusu içine girmeleri ve başkaları tarafından manipüle edilmeleri etkilidir. Bu süreçlerin en etkilisi de bireyin içinde bulunmuş olduğu yaş ile yeni rollere hazırlanmaları sürecidir.

Sosyal Ekoloji Teorileri

İnsan, birçok farklı sistemlerden oluşan bir çevre içerisinde doğar. Bu sistemlere örnek olarak; aile sistemi, eğitim sistemi, siyasal sistem, inanç sistemi ve ekonomik sistem verilebilir. Bu sistemler içerisinde olan birey duygusal, düşünsel ve değersel bir ilişki içindedir. İçinde bulunulan bu sosyal yapı bireye avantaj veyahut dezavantaj sağlayabilir (Danış, 2006: 45). Sosyal ekoloji teorisi tam olarak bu bağlamda bireyin davranışlarında belirleyici olan faktörlerin, bireyin çevresini oluşturan sosyal iklimden kaynaklı olduğunu savunur.

Ekoloji, bitki ve hayvanların yaşadıkları ve büyüdükleri yerde birbiriyle ve doğal ortamla ilişkilerini inceler. Sosyal ekoloji ise insan ve çevre arasındaki ilişkiyi inceler. Fenomenlerin dağılımını ve çevre ile ilişkilerini araştırır. Suçu çevrenin değişimi ile ortaya çıkan sosyal değişimin bir işlevi olarak kabul eder (Bal, 2012: 217).

Kent sosyologları olarak bilinen ve ekolojik bir temelde kuram geliştiren Şikago Okulu temsilcileri, hızlı ve artan bir şekilde büyüyen ve değişen kentlere ve bu kentlerdeki düzensizliklere, geçişlere, yerleşme biçimlerine, etnik ve göçmen gruplara ve alt sınıf mahallelere yoğunlaşmışlardır. Bu gibi yerleri doğal suç alanları olarak görmüşlerdir (Açıkgöz, 2015: 255).

Örneğin, bir şehirdeki suç oranlarının araştırılması verilebilir. Öncelikle şehirde meydana gelen suçların ne olduğu

belirlenir. Daha sonra hangi semt veya bölgede ne gibi suçların yüksek olduğu belirlenir. Dolayısıyla hangi semtin veya mekânın suç iklimine sahip olduğu öğrenilmiş olur. Suçun ortaya çıkmasını bu alanların beslediği görüşü hâkimdir. Suç ekoloji teorisi bu bağlamda bir araştırma yürütür.

Sosyal Süreç Teorileri

Bu başlık altında, sosyal öğrenme ve davranış teorileri, kontrol teorileri ve damgalanma teorilerine yer verilmiştir. Bu teoriler bireyin suçlu davranışını sergilemede anne-baba, arkadaş gibi sosyal çevre üzerinde durmaktadır.

Sosyal Öğrenme ve Davranış Teorileri

Sosyal öğrenme teorisinin kökeni 19. yüzyıl sonlarında Tarde'nin "taklit" teorisine dayanır. Tarde, biyolojik anormallik teorisini reddetmiş, suçluların normal kişiler, olduklarını ve suçu diğer yasal davranışlar gibi öğrendiklerini iddia etmiştir. Tarde'nin ileri sürmüştüğü tezine göre, bireyler bir elbise modelini kopya eder gibi davranış kalıplarını da taklit ederler. Dolayısıyla suçunda taklit yoluyla öğrenildiği yorumu yapılabilir (Bal, 2012: 219-220).

Sosyal öğrenme teorisi, tüm davranışlar gibi suç davranışının da öğrenildiğini ileri sürmektedir. İnsanlar şiddete eğilimli olarak doğmazlar. Şiddet/suç sosyal çevre tarafından taklit yoluyla yaratılmaktadır (İçli, 2004: 111).

Genel anlamı itibariyle sosyal öğrenme ve davranış teorileri suçun ortaya çıkışını sosyal çevrenin etkileşimi ile olduğunu savunurlar. Örneğin bireyin çevresinde uyuşturucu kullanıcıları var ise birey etkileşime girerek uyuşturucu kullanılabilir. Bu kurama göre bireyin eyleminin belirlenmesinde sosyal çevre önem arz etmektedir.

Kontrol Teorileri

Sosyal kontrol (sosyal bağlantı) teorileri alanında yapılan ilk çalışma Nye tarafından 1958 yılında yapılmıştır. Nye, çocuk suçluluğunun öğrenme sonucu olmakla birlikte kontrol eksikliğinden kaynaklandığını belirtmektedir. Sosyal-kontrol sosyalizasyon süreci ile ilgilidir. Bu süreç sayesinde doğru-yanlış bilinci gelişir. Böylece içselleştirilmiş kontrol sağlanır. Bireyin kontrolü dolaylı olarak sevgi, şefkat bağlarının olduğu kişiler tarafından kontrol edilir. Buna ilaveten bireyin davranışını kontrol eden, birey kurallara uymazsa bireyi cezalandıran doğrudan kontrolde söz konusudur. Hirschi, çocuk suçluluğunun sosyal kontrol teorisini geliştirmiş ve teorisinin oluşturulmasında Durkheim'ın kişinin ait olduğu grupla bağlarının kopması halinde kontrol edilme gücü olduğu fikrini kullanmıştır. Öz bir ifade ile bireyin toplumla bağlantısı zayıfladığı ölçüde suçluluk olasılığı artar. Toplumla bağlantı bireyle ilişkili dört unsurdan oluşur (Bal, 2012: 222);

1) Bağlılık: Bireyin diğerlerine, özellikle ebeveynlerine, arkadaşlarına bağlılığı arttıkça toplumun beklentilerine uygun davranma olasılığı da artar.

2) Taahhüt: Amaçlara ulaşmak veya başarı elde etmek için birey yasal faaliyetleri keşfettikçe uyum olasılığı da artar.

3) Katılım: Birey yasal faaliyetlere zaman ve enerji harcaması arttıkça topluma uyum olasılığı da artar.

4) İnanç: Birey toplumun normlarının ahlaki geçerliliğine bağlandıkça topluma uyum olasılığı artar.

Özetle, sosyal kontrol teorisi suçun, toplumsal norm ve değerler ile ilişkisi bağlamında şekillendiğini ileri sürer. Bireyin din, aile, okul vb. ilişkileri güçlü ise daha az suça eğilim göstereceğini savunurlar. Bu sosyal kontroller zayıfladığında bireyin suça yöneleceği söylenilir (Güllü, 2014: 105).

Damgalanma Teorileri

Damgalanma kuramı bağlamında, sapkınlık ve suç sosyolojisinin temel sorusu; “toplumun yasalarını ihlal eden anti-sosyal davranışlar, doğuştan getirilen özelliklerin sonuçları mıdır, yoksa kişinin içinde doğduğu veya yetiştiği sosyal çevrenin ürettiği davranışlar mıdır?” sorusudur. Bu soruya verilen cevaplara ilişkin genel görüş anti-sosyal davranışın çevrenin bir ürünü, kişinin içinde doğduğu sosyal çevrenin ve önemli değerlerinin özellikle anne-babalar, arkadaşlar, öğretmenler ve otorite konumundakilerin bireye yaklaşım biçimlerinin bir yansıması olarak görme eğilimindedirler (Özkan, 2010: 215). Damgalama teorisyenleri suçun sosyal etkileşimin bir sonucu olduğunu savunurlar. Bireyi suçlu yapma süreci etiketleme ile başlar. Bireyin dışlanması, şikâyet edilen özelliklerinin pekiştirilmesi onu etiketleyerek suça ittiği savunulur. Damgalama teorisyenleri suçun sosyal etkileşimin ürünü olduğunu göstermeye çalışırlar (Bal, 2012: 223).

Damgalamada, bireyin ve ailesinin geçmişi, dış görünüşü, yaşadığı mekan, gelir durumu, mesleği, eğitimi, aksanı göz önüne alınmaktadır (Berry, akt. Gökso ve Karakaya, 2009: 29). Örneğin, bireyin ailesinde suç işleyen bireyler var ise bu kişiye potansiyel olarak suçlu muamelesi yapılabilir ve bu bir damgalamaya dönüşebilir. Hırsızlık ve şiddet uygulama, toplum kurallarına aykırı olduğundan, bireyin damgalanması toplum içerisinde yabancılaşmasına neden olabilir. Dolayısıyla bireyi iterek suç işlemesi normalleşebilir.

Damgalanma teorisi açısından suçun çeşitli açıklamaları vardır. Örneğin Tannenbaum, suçun bireysel davranış sonucunda meydana gelmediğini, sosyal etkileşim sonucunda öğrenilen bir süreç olduğunu savunmuştur. Lemert ise suçun nedenlerinin önemli olmadığını, önemli olanın toplumun suçlu davranışa gösterdiği tepki olduğunu ileri sürer (Macit, 2017: 180).

Damgalama kuramı davranışların legal ve illegal sınırlarını belirleyen sistemi sorgulamaktadır. Bu nedenle kuram, suç işleyen birey üzerinden değil, kuralları koyanlar üzerinde odaklanmaktadır. Damgalanma teorisi genel anlamda iki temel soruya yanıt aramaktadır. 1)Toplumsal olarak sapma nasıl oluşmaktadır veya kuralları kim koymaktadır? 2) Bireyin etiketlenmesinin, onun davranışları üzerinde nasıl bir sonuca yol açmaktadır? (Kızılcılık, 1996: 150).

Goffman (2019: 31), üç damga tipinden bahseder; 1) bedeni korkunçluklar-muhtelif fiziki deformasyonlar 2) zayıf irade, baskıya müstahak ya da doğal olmayan tutkular, sapkın ve katı inançlar ve ahlaksız olarak algılanan bireysel karakter bozukları örneğin; ruh bozukluğu, hapis yatmak, bağımlılık, alkolizm, eşcinsellik, işsizlik, 3) ırk, ulus ve din gibi etnolojik damgalar vardır; bunlar, soy bağıyla aktarılabilir ve eşit bir biçimde bir ailenin tüm üyelerine bulaşabilir.

Damgalanma teorisi, bireyin neden suç işlediğini araştırmaktan ziyade toplumsal gücün veya resmi olmayan yollardan ne zaman ve hangi tepkilerde bulunacağı sorunu ile ilgilenir (Dursun, 1997: 309). Örneğin ilk defa uyuşturucu kullanan bir birey, bu suçtan dolayı hapse girer. Birey merak veya arkadaş çevresinin etkisiyle uyuşturucu kullanmaya başlamış olabilir. Cezasını çektikten sonra uyuşturucu kullanmamaya karar vermiş de olabilir. Bu durumdan sonra toplumsal çevrenin bu birey üzerindeki yaklaşımı önem arz etmektedir. Veleve ki toplum tarafından, işlemiş olduğu suçtan dolayı damgalanırsa, bu, birey üzerinde olumsuz etki yaparak bireyi tekrardan suça yöneltebilir. Damgalanma teorisi tam da vermiş olduğumuz bu toplumsal faktörler üzerinde durmaktadır.

Damgalama kuramı, bireylerin damgalanmalarının onların suç işleme süreçleri üzerinde etkili olduğu varsayımı üzerinde durmaktadır. Bireyin suçlu olarak damgalanması, onu

toplumdan dışladıkları yönünde bir duyguya kapılmasına yol açmaktadır. Bu dışlanma duygusu beraberinde bireyi suçlu gruplarla ilişkiye yönlendirmektedir (Kızmaz, 2005: 167).

Garfinkel, bireyin mahkemeye çıkarılmasını 'statü aşağılayıcı tören' olarak adlandırmaktadır (Bal, 2012: 223). İnsan hata yapabilme özgürlüğüne sahiptir ve herkes bu hata yapma potansiyeline gayet açıktır. Uyuşturucu kullanan veya uyuşturucudan dolayı cezaevine girmiş kişi toplum tarafından damgalanır/etiketlenir. Bu kişinin damgalanması, bireyin olumsuz etkilenmesine neden olabilir ve birey kendisi gibi dışlanmış kişilerle ilişki kurmaya ve bu ilişkiyi sürdürmeye devam edebilir. Bu da bireyin uyuşturucuyu bırakmasına olumsuz etki yapar. Bu durumda uyuşturucu kullanıcılarına karşı, çevresi daha dikkatli olmalı ve onların uyuşturucuyu bırakma girişimlerine yardımcı olmalıdır. Onlardan uzaklaşılmalı, ötekileştirilmemeli, normal bireylere davranıldıkları gibi davranılması onlara katkı sağlayacaktır.

Çatışma Teorileri

Bu başlık altında Marksist kriminoloji teorisine yer verilmiştir. Marksist kriminoloji, bireyi suçlu davranışa iten faktörün, toplumun sınıflı yapısından kaynaklı olduğunu ileri sürmektedir.

Marksist Kriminoloji

Marksist yaklaşım 'suçluluğu' alt-sınıf üst-sınıf karşıtlığının sonucu olarak görür. Bundan dolayı da kapitalizm ile suçluluk arasında kurulan bağlantıyı, suçluluğun büyük ölçüde alt sınıf fenomeni olarak değerlendirmektedir. Bu nedenlerden dolayı Marksist teorisyenler, alt sınıfın suçluluk düzeyinden üst sınıf veya kapitalist yapıyı sorumlu görmektedir (Kızmaz, 2006: 311).

Engels, *İngiltere'de Çalışan Sınıfın Durumu* adlı çalışmasında suçu ayrıntılı bir şekilde açıklamış ve üç tez öne sürmüştür (Demirbaş, 2005: 142-143):

- 1) Kapitalizmdeki ekonomik ilişkiler suçun nedenidir.
- 2) Suç, işçi sınıfının burjuva sınıfına meydan okuyuşudur.
- 3) Sınıfsal mücadelenin uygun şekli ile ortaya konulması durumunda suçluluk, kısır ve başarısız olur.

Marksist kuramcı W.A. Bonger, kapsamlı bir suç teorisi oluşturmuştur. Bonger, kapitalist ekonomik sistemin bireyleri açgözlü ve bencil olmaya sürüklediğini savunmuştur. Kapitalist sistemin ekonomik anlamda eşitsiz bir dağılımdan dolayı suç olgusunun alt sınıflarda yoğunlaştığını iddia etmiştir. Alt sınıfta bulunan bireylerin suça bulaşmasındaki gerekçe adalet sistemidir. Bu sistem fakir olan bireyleri suçlu hale getirirken zengin olan bireylerin kendi bencil isteklerine ulaşabilmeleri için yasal olanaklar sunmaktadır. Sosyalist toplumun zenginliği tüm topluma yayması durumunda suçun ortadan kalkacağını ileri sürmektedir (Burkay, 2008: 12-13).

Marksist kriminoloji, genel anlamda suç olgusunun ortaya çıkmasını toplumda var olan eşitsiz ekonomik dağılım ile açıklamaktadır. Suç olgusunun ortadan kalkmasının sosyalist bir toplum ile mümkün olacağını savunur.

Araştırmanın üçüncü bölümünde bulunan verilerin analiz kısmında, elde edilen bulgular, sosyolojik suç teorileri içerisinde yer alan alt kültür, sosyal ekoloji, sosyal davranış ve öğrenme, kontrol ve damgalanma teorileri temel alınmıştır. Demografik özellikler ile sosyolojik suç teorileri arasında nasıl bir ilişki olduğu ortaya çıkarılarak değerlendirmelerde bulunulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Madde kullanımı bireysel gibi görünse de, aslında sonuçları itibariyle sosyolojik bir olgu olarak durmaktadır. Bireyin maddeyi kullanması, kendi başına maddeyi keşfetmesi ve ortaya çıkarması mümkün değildir. Dolayısıyla madde kullanmaya başlanması için bu maddeyi kullanan diğer bireylerin olması gerekir. Bu sebeple maddeyi kullanması toplumsal bir olgudur. Sonuçları itibariyle de toplumsal olgu olarak ele alınmalıdır. Bireylerin madde kullanması kendisini bedensel, ruhsal ve ekonomik anlamda olumsuz bir şekilde etkilediği kadar, ailesi ve toplumunu da olumsuz bir şekilde etkilemektedir ve onlar için büyük bir sorun teşkil etmektedir.

Araştırmanın konusu, en genel bir ifadeyle madde bağımlılığına giden süreçte eğitim seviyesinin, gelir düzeyinin, yaş, cinsiyet, aile yapısı ve arkadaş çevresi ile uyuşturucu madde kullanımı arasındaki ilişkinin neler olabileceğidir. Bu bağlamda, madde bağımlısı olan bireylerin demografik özelliklerle olan ilişkisi üzerine odaklanılacaktır. Bu amaç doğrultusunda, madde bağımlısı olan 415 kişinin katılımıyla anket ve ölçek uygulaması yapılmıştır. Çalışmada, uyuşturucu madde kullanımı ile demografik özellikler arasında nasıl bir ilişkinin olduğu üzerinde odaklanılmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de uyuşturucu madde bağımlılığı çok büyük bir sorun teşkil etmektedir. Hem birey açısından hem de toplum açısından madde kullanımı çok büyük olumsuzluklara neden olmaktadır. Adana'da da uyuşturucu madde kullanımı Türkiye ortalaması üzerinde seyretmektedir. Giderek artış gösteren uyuşturucu bağımlılığı, toplumlar için tehlike arz etmektedir. Bu sorunun önemi, toplumsal bir olgu olarak madde bağımlılığı konusunun araştırılmasını zaruri kılmıştır.

Birey ilk kez madde kullanmaya başladığında geçici bir haz duygusu yaşamaktadır. Zamanla, vazgeçilemeyen bir bağımlılığa giden bu sürecin çok çeşitli nedenleri olduğu düşünülmektedir. Çalışmada, uyuşturucu madde bağımlılığına götüren cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi, medeni durum gibi demografik özellikler üzerinde durulacaktır.

Bu araştırmanın amacı, bireyi madde bağımlılığına sürükleyen süreçte, demografik özelliklerin neler olduğu ve madde bağımlılığı ile demografik özellik arasında nasıl bir ilişki olduğu betimlemek istenmektedir. Araştırmada elde edilecek bulgular üzerinden bireyin uyuşturucu kullanmaya başlamasında etkili olan toplumsal olguların ortaya çıkartılmasıyla, madde kullanmaya başlanmasına sosyolojik olarak nasıl tedbir alınacağına dair bilimsel olarak elde edilen bulguların yorumlanması hedeflenmektedir.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırmada; gençlerin içinde bulunmuş olduğu aile yapısı, toplumsal çevresi, ekonomik durumu, eğitim durumu, yaş, cinsiyet, gibi özellikleri belirtilerek madde kullanmaya iten etmenlerin ortaya çıkarılması açısından bu ilişkinin bilimsel bir şekilde araştırılması, madde bağımlılığına giden süreçte bireylerin sosyo-demografik özellikleri ayrıntılı bir

şekilde ele alınması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Literatür taraması sonucunda görülmüştür ki, yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmaları çoğunlukla psikoloji bilim dalı alanından araştırmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Az da olsa sosyolojik perspektiften yapılmış çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak konunun büyük bir önem arz etmesi açısından, yapılan çalışmalar eksik kalmaktadır. Araştırmamanın yapılacağı il olan Adana, uyuşturucu bağımlılığı Türkiye ortalamasının üzerinde olan bir ildir. Fakat bu konuda sosyolojik olarak Adana ili örneği ile yapılmış yüksek lisans ve doktora çalışması bulunmamaktadır. Bu açıdan problemin sosyolojik bir çerçeve içerisinde ele alınması, problemin toplumsal boyutlarını görebilmek açısından önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bilimsel bir araştırmanın amacına ulaşmasını her şeyden önce yöntem sağlar. Yöntem 'nasıl' sorusuna cevap verir. Yöntem aynı zamanda bir araştırma planıdır. Bilimin amacına ulaşmasını sağlayan zihinsel tutumların ve düşünsel girişimlerin bütününe yöntem denir (Ergun, 2015: 231). Kongar (2013: 37), yöntemi en genel anlamı ile "bir amaca varmak için belli bir düzene göre izlenen yol" olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda araştırmanın yöntemi büyük bir önem arz etmektedir.

Sosyolojik araştırma sürecinin aşamaları (Bozkurt, 2013: 68-70): Problemin tanımlanması, Literatür taraması, Hipotezlerin ya da araştırma stratejisinin belirlenmesi, Verilerin toplanması ve yorumlanması son olarak ise Araştırma raporunun yazılması sürecini kapsar.

Sosyal bilim araştırmalarında yararlanabileceğimiz veri toplama yöntem ve teknikleri, nicel veya nitel veri ya da her ikisinin birlikte kullanılmasını kapsar (Layder, 2013: 81).

Nicel ve nitel araştırmanın karşılaştırılmasına bakılırsa, nitel araştırma, gerçekliğin inşa edilen doğasını, araştırmacı ve incelenen şey arasındaki ilişkinin bildirimini ve araştırmayı şekillendiren durumsal baskıları önemser. Bu araştırmacılar, araştırmanın değer bağımlı doğasını vurgularlar. Sosyal deneyimin nasıl yaratıldığı ve anlamlandırıldığını vurgulayan soruların cevaplarına gereksinirler. Nicel araştırmalar ise tersine, sürecin değil değişkenler arasındaki nedensel ilişkinin analizini ve ölçümünü vurgularlar. Nicel araştırmacılara göre araştırma değer-bağımsız bir çerçevede olmalıdır (Kuş, 2012: 106).

Bir araştırmada elde edilmek istenen bilginin türü açısından üç temel araştırma vardır. Bunlar keşfedici, betimleyici ve açıklayıcı araştırmalardır. Araştırmamız, betimsel bir araştırma olduğundan dolayı bu başlık üzerinde durulacaktır. Yöntem kitaplarında Betimsel araştırma, betimleyici araştırma olarak da geçmektedir. Betimleyici araştırmalar, araştırma konusu hakkında genel bir bakış açısı kazanmak, belirli bir durumu kendi doğal ortamı içinde saptamak ve sistematik olarak betimlemek amacıyla yapılan, nicel veya nitel veri toplama tekniklerinin kullanılabileceği araştırmalardır. Bu araştırma türünde çalışılan olgu ya da örneklem hakkında elde edilen veriler betimlenerek, temel özellikleri tasvir edilir. Bu betimlemede gözlemlenen veya incelenen olgu mümkün olduğunca tam ve dikkatli bir şekilde tasvir edilir. Betimsel araştırmalar, toplumsal olgular arasında neden sonuç ilişkisi aramazlar; ama bu araştırmalarda da bazı temel istatistikler kullanılabilir. Örneklemin özelliklerini ortaya koymak için frekans dağılımı, ortalama, ortanca, mod, sapma, varyans, yüzde gibi bazı temel istatistikler kullanılır. Betimleyici araştırmalarda araştırma problemine bağlı olarak nicel ya da nitel veri toplama teknikleri kullanılabilir. Betimleyici araştırmalarda ilgilenilen sosyal olgunun genel özelliklerini ölçmek için yapılandırılmış gözlem ya da anket gibi nicel araştırma

teknikleri kullanılırken söz konusu sosyal olgunun özgül yönlerini anlamak için nitel araştırma tekniklerinden yararlanılabilir (Şavran, 2012: 111-112).

Araştırmamızda istatistiksel veriler toplanmış ve tablolar oluşturulmuştur. Bu sebeple nicel yöntemden yararlanılmıştır. Elde edilen bu veriler yorumlanmış ve bu yorumlar sırasında bilimsel araştırmalarda olması gereken tutarlılık ve objektiflik kriterlerine gayret edilmiştir.

Betimsel analiz, analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verileri işleme, bulguları tanımlama ve yorumlama olmak üzere dört aşamadan oluşur (Akbulut, 2013: 154). Bu bağlamda analiz çerçevesi Adana Seyhan’da ulaşılan 415 kişilik örneklem grubuna ulaşılarak anket ve ölçek uygulaması yapılmıştır. Veriler SPSS paket programında işlenmiştir. Bulgular tanımlanmış ve son olarak betimsel analiz tekniği kullanılarak yorumlama yapılmıştır.

Araştırmaya başlamadan önce ilk olarak madde bağımlılığı ile ilgili çalışmalar literatür taraması yapılarak çalışmalar incelenmiştir. Literatür taraması sonucunda araştırılacak konu olan “Madde Bağımlılığının Demografik Özellikler İle Olan İlişkisi: Adana/Seyhan Örneği” araştırma başlığı uygun görülmüştür. Literatür taraması sonucunda yapılacak olan çalışmaya yakın tezler incelenmiştir. İncelenen tezler ve yapılacak olan çalışma göz önüne alınarak gerekli teorik çerçeve oluşturulmuştur. Daha sonra araştırmacının uygulama kısmına geçilmiş ve veriler toplanmaya başlanmıştır. Son olarak ise araştırmacının sonuç ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ VE KULLANILAN İSTATİSTİKSEL TEKNİKLER

Araştırmaya başlamadan önce oluşturulan anket ve araştırmada kullanılacak ölçek soruları Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne verilerek, etik kurul raporu alınmıştır. Etik kurul raporu alındıktan sonra ise araş-

tırmanın yapılacağı yerler olan Adana Denetimli Serbestlik ve Adana AMATEM müdürlüklerine bağlı kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. Yaklaşık bir aylık süre boyunca madde bağımlılarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın yapıldığı tarih aralığı ise 2019'ın Mart ve 2019'ın Nisan ayları içerisindeydir.

Oluşturulan anket iki ana başlık ile oluşturulmuştur. Bunlar: "Demografik Bilgi Formu" ve "Bağımlılık Profil İndeksi Ölçeği"dir. Elde edilen veriler "betimsel analiz" yöntemi kullanılarak yorumlanmıştır.

Veri toplama uygulamasında hata yapılmaması için hassasiyetle hareket edilmiştir. Bunun içinde sorular hazırlanırken, araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla, ölçme amacına uygun ve ölçülmek istenen örneklem alanını temsil etmesi amaçlanarak verilerin içeriklerine uygun olarak, olgusal, kapalı uçlu soru tipleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler daha önceden altyapısı hazırlanan SPSS programına ham bilgi olarak aktarılmış ve bu program yoluyla frekans dağılımı ve çapraz tabloları çıkartılmıştır. Ki-Kare testi iki veya daha fazla veri grubu arasında önemli farkın olup olmadığını belirlemede araştırmacının kullanabileceği bir istatistikî analiz yöntemi olduğunu ifade edebiliriz (Tokol, 1997: 72). Çalışmada Ki-Kare testi (Chi-Square), bazı sorularda uygun görülürken bazı sorularda uygun görülmemiştir. Ki-Kare testlerinin bazı sorularda uygun görülmemesinin nedeni, testin kullanılabilmesi için beklenen değerin 5'ten küçük olan kategorik sayısının, toplam kategorik sayısının %20'sini aşmaması ve tüm kategorilerde bu değerin 1'den büyük olması ($sd > 1$) gerekir (Büyüköztürk, 2004: 142). Çapraz tablo, araştırmaya katılan katılımcıların, iki ya da daha çok sınıflamalı değişkene göre frekans ve yüzde dağılımını verir. Ortaya çıkan veri değerleri incelenerek değişkenler arasında ilişki olup olmadığı konusunda bir fikir edinilebilir (Büyüköztürk, 2004: 27).

ANKET

Anket uygulama, bilgi verecek olanların doğrudan okuyup yanıtlayacakları bir soru cetveli kullanarak gözlemde bulunması anlamına gelmektedir (Sencer, 1989: 123). Araştırmamızda veri toplama aracı ankettir. 33 soruluk anket formu oluşturularak, uyuşturucu kullanan kişilerin demografik bilgilerinin alınması sağlanmıştır.

BAĞIMLILIK PROFİL İNDEKSİ ÖLÇEĞİ

Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ)'nin geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirliği Kültegin Ögel, Cüneyt Evren, Figen Karadağ ve Defne Tamar Gürol tarafından gerçekleştirilmiştir. Bağımlılık profil indeksinin amacı alkol ve madde kullanıcılarının madde kullanımına bağlı oluşan problemlerinin özelliklerini çok boyutlu olarak değerlendirerek tedavinin planlanmasına yardımcı olabilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Yöntemi: BAPİ 37 sorudan ve 5 alt ölçekten oluşan bir öz bildirim ölçeğidir. Alt ölçekler: madde kullanım özellikleri, bağımlılık tanı ölçütlerini, madde kullanımının kişinin yaşamına etkisini, madde kullanımı için şiddetli isteği ve madde kullanımını bırakma motivasyonunu ölçmektedir. Sonuç olarak BAPİ geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak değerlendirilmiş ve ölçeğin bağımlılığın çeşitli boyutlarını kapsayan bir şiddet ölçeği olarak kullanılabileceği kanaatine varılmıştır (Ögel, Evren, Karadağ ve Gürol, 2012: 264).

ARAŞTIRMANIN DESENİ

Araştırmanın ana sorusu, demografik özellikler ile uyuşturucu madde kullanımı arasında nasıl bir ilişki vardır? Uyuşturucu, uyuşturucu madde bağımlılığı, bağımlılık kavramları, suç ve sosyolojik suç teorileri araştırmanın kavramsal ve kuramsal boyutunu oluşturmaktadır. Katılımcılardan veri elde etmek amacıyla anket ve ölçek kullanılarak gerekli

bilgiler elde edilmiştir. Elde edilen veriler ile suç sosyolojisi teorileri perspektifinden betimsel bir teknikle yorumlamalar yapılmıştır. Son olarak ise araştırmanın sonuç kısmı yazılarak gerekli değerlendirmelerde bulunulmuştur.

EVREN ve ÖRNEKLEM

Araştırmanın amacına uygun olarak örneklem seçimi, Adana Seyhan’da ikamet eden uyuşturucu madde kullanan ve uyuşturucu madde bağımlısı olup, tedavi gören bireyler araştırmanın odağına alınarak örneklem oluşturulmuştur.

Survey (anket) veri toplama tekniğinde ‘evren ve örneklem’ bulunur. Örneklemen evreni temsil etmesine büyük önem verilir. Buradaki amaç genelleştirilebilir veriler elde etmektir. Survey araştırmalarında araştırma birimi genellikle birey olmakla birlikte, bir kulüp, endüstri, kent ya da devlet de analiz birimi olabilir. Analiz biriminin toplamı “evren” olarak adlandırılır. Evrendeki her bir kendilik bir örnekleme elemanıdır. Örneklem birimi tek bir örnekleme elemanı ya da elemanların bir toplamı olabilir. Örneklem çerçevesi ise, örneklemen içinden çıkarıldığı tüm birimlerin tam bir listesidir. “Örneklem bir evrenin alt kümesi ya da bir parçasıdır” (Bailey, akt. Kuş, 2012: 45).

Araştırmanın evreni Adana’nın Seyhan ilçesindeki uyuşturucu kullanan bireylerdir. Bu örneklem net olarak bilinmemekle birlikte, kurumlardan alınan bilgiler ışığında tahmini olarak 10 bin civarındadır. Ancak biz çalışmada, Seyhan ilçesinin nüfusunun tamamı kullanmış olsa gerekli olan örneklem sayısının da üzerine çıkarak, bu belirsizliğin olumsuzluğunu aşmaya çalıştık. Örneklem hesaplama tablosuna göre evrenin 100 milyon olduğu durumda 384 örneklem yeterli görünmektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 50). Yapılan araştırmada 415 uyuşturucu bağımlısına anket uygulanmıştır.

Evreni temsil ettiği düşünülen örneklemin seçimi problemlili bir konudur. Genel olarak örneklem seçimi iki türlü yapılır: Olasılıklı örneklem ve olasılıksız örneklem (Kuş, 2012: 45-46). Nicel araştırmalar, araştırma evreninin özelliklerini taşıyan temsili ve büyük çaplı örneklemlerden veri toplar ve bu örneklemde elde ettikleri bulguları araştırma evrenine geneller. Bu nedenle nicel araştırmalar örneklemelerini olasılığa dayalı olan örneklem seçim tekniğinden yararlanırlar (Gönç Şavran, 2012: 146). Fakat sokak çeteleri, uyuşturucu madde bağımlıları gibi grupların tam olarak kaç kişiden oluştuğunun ya da özelliklerinin bilinmesi olanaklı değildir ve bu nedenle bu evrenler için örneklem çerçevesi oluşturmak mümkün değildir. Bu gibi durumlarda olasılığa dayalı olmayan örneklem seçim tekniği kullanılır (Gönç Şavran, 2012: 154). Araştırmamız uyuşturucu madde kullanıcılarına yönelik olduğundan dolayı olasılığa dayalı olmayan örneklem seçim tekniği kullanılmıştır. Araştırmamızın evreni Adana Seyhan'da ikamet eden ve uyuşturucu madde kullanıcılarıdır. Araştırmanın örneklemini, Seyhan'da ikamet eden, uyuşturucuyu aktif olarak kullanan, uyuşturucu kullanımından dolayı tedavi gören ve kısa süre önce uyuşturucuyu bırakan kişiler arasından seçilmiştir.

Araştırmamızda iki örneklem seçim tekniğinden faydalanılmıştır. Maksatlı/amaçsal örneklem ve kartopu örneklem seçim tekniği kullanılmıştır. Maksatlı/amaçsal örneklem seçiminde, araştırmacı, evreni temsil ettiğini, evrenin tipik bir örneği olduğunu düşündüğü bir alt grubu örneklem olarak seçer. Kartopu örneklem seçiminde ise evren hakkındaki bilgilerin eksik olduğu ve evreni oluşturan bireylere ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılan bir tekniktir. Örnekleme girmeye uygun olan birkaç kişiyle görüşerek onlardan aynı ölçüde uyan kişiler hakkında bilgi toplar ve diğerlerine ulaşılmaya çalışılır (Gönç Şavran, 2012: 155-156).

AMATEM ve Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde bulunan uyuşturucu kullanıcılarına “maksatlı/amaçsal örnekleme” seçim tekniğiyle ulaşılrken bu kurumların dışında sivil hayatta aktif olarak ve kısa süre önce uyuşturucu maddeyi terk etmiş bireylere ise “kartopu örnekleme” seçim tekniğiyle ulaşılmıştır.

Bu kapsamda, araştırmaya katılan 415 kişinin seçiminde, yukarıda sıralanan şartları sağlamak amacıyla, “maksatlı örnekleme” ve “kartopu örnekleme” seçim tekniğinden yararlanılmıştır. Bu tekniklerden yararlanarak evrene ulaşılmaya çalışılmıştır.

ADANA/SEYHAN'IN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE ADANA'DA UYUŞTURUCU KULLANIMINA YÖNELİK YAPILMIŞ ÇALIŞMA

Seyhan, Adana'nın en kalabalık ilçesidir. Aynı zamanda ülkemizin en kalabalık metropol ilçelerinden biridir. Seyhan'ın geçmişi M.Ö. 3 bin yılına dek uzanmaktadır. 1986 yılında ilçe statüsünü kazanmıştır. Seyhan'a dair önemli yerler, 1924 yılında kurulan Adana Arkeoloji Müzesi, 1882'de inşa edilen Büyük Saat Kulesi, İtalyan Katolik kilisesi olan tarihi Bebekli Kilise, Seyhan nehri üzerinde bulunan ve Roma İmparatoru Handrianus tarafından yaptırılan Taş Köprü, 1901 yılına ait Bahri Paşa Çeşmesi, Çarşı Hamamı, Eski Adana Evleri, 16.yy'da Camiye olarak kullanılmaya başlanılan Yağ Cami ve şehrin en eski yapılarından biri olan Akça Mescit, Seyhan'da bulunan tarihi yerlerdendir (https://www.nufusu.com/ilce/seyhan_adana-nufusu).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2015 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre Adana nüfusu, 2015'te bir önceki yıla göre 17 bin 572 kişi artarak 2 milyon 183 bin 167 kişi olmuştur. Verilere göre, Adana'nın 2 milyon 183 bin 167 kişilik nüfusunun yüzde 49,98'i yani 1 milyon 91 bin 159 kişi erkek, yüzde 50,02' yani 1 milyon 92

bin 8 kişi ise kadın nüfusedir. 2015 yılında Türkiye'nin yıllık nüfus artış hızı binde 13,4 Adana'nın ise binde 8,1 olarak gerçekleşmiştir. Yıllık nüfus artış hızı bakımından Adana 81 il içerisinde 39. sırada yer almıştır. İl ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranı 2014 yılında yüzde 91,8 iken, bu oran 2015 yılında yüzde 92,1'e yükselmiştir. Belde ve köylerde yaşayanların oranı ise yüzde 7,9 olarak gerçekleşmiştir (<https://www.seyhan.bel.tr/seyhan-ilcesi-hakkinda.asp>). Seyhan nüfusu 2018 yılında 793,480'dir. Bu nüfusu, 393,872 erkek ve 399,608 kadın oluşturmaktadır (https://www.nufusu.com/ilce/seyhan_adana-nufusu).

Kültürel ve sosyal aktivite olanakları açısından mevcut olan mekanlar, Hacı Ömer Sabancı Kültür Merkezi, Şehir Tiyatrosu, Yaşar Kemal Kültür Merkezi, sinema salonları Seyhan ilçe sınırları içerisinde bulunmaktadır (<https://www.seyhan.bel.tr/seyhan-ilcesi-hakkinda.asp>).

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre; Türkiye toplam nüfusu 2018 yılı sonu itibarıyla 82 milyon 3 bin 882 iken 15-24 yaş grubundaki genç nüfus 12 milyon 971 bin 396'dır. Ülkenizin genç nüfus oranı, toplam nüfusun %15,8'ini oluşturmaktadır. Bu genç nüfusun ise %51,2'sini erkek nüfus, %48,8'ini ise kadın nüfusu oluşturmaktadır. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerinin nüfus projeksiyonlarına (gösterim) göre, genç nüfus oranınının 2040 yılında %13,4, 2060 yılında %11,8 ve 2080 yılında %11,1 olacağı ön görülmektedir. 2018 TÜİK verilerine göre Adana'nın nüfusu, 2,220,125 kişidir. 15-24 yaş arasında bulunan genç nüfus oranı toplamda 339,380'dir. Genç nüfus içerisinde bulunan erkeklerin oranı 172,052 iken kadınların oranı 167,328'dir. Toplam nüfus içerisinde genç nüfus oranı ise %15,3'tür (TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30723>)

Çukurova Üniversitesi Öğretim Üyesi ve Adli Toksikolog Doç. Dr. Nebile Dağlıoğlu'nun Adana'da uyuşturucu madde

konusunda kentte bulunan 2 arıtma tesisinde yürütmüş olduğu çalışmada, kanalizasyonda madde taraması yapılmıştır. Bu tür araştırmaların Avrupa ülkelerinde de olduğunu söylemektedir. Adana'nın Seyhan ve Yüreğir ilçelerindeki arıtma tesisleri yaklaşık 1,5 milyon kişiye hizmet etmektedir. Bu tesislerden 1 yıl boyunca 3 er aylık sürelerde, farklı mevsimlerde 24 saatlik örnekler toplanmış ve analiz edilmiştir. Kokain kullanımının, Seyhan'daki arıtma tesisinde, kış mevsiminde en çok Cuma günü tespit edildiği belirtiliyor. Bu miktarda günde 56 miligram, ortalama bin kişinin kullandığı miktar olarak belirlenmiştir. Kokain kullanımının Avrupa'daki kullanıma karşısında düşük olduğu görülür iken amfetamin kullanımı ise birçok Avrupa ülkesinden oldukça yüksek bulunmuştur (<https://www.ensonhaber.com/adanada-uyusturucu-kullanimina-karsi-dev-arastirma.html>).

Yapılmış olan araştırmada görülmektedir ki Seyhan ilçesinde uyuşturucu kullanım oranı çok yüksek orandadır. Adana'ya ve Seyhan'a yönelik uyuşturucu madde kullanımının sosyal bilimler alanında yapılmış araştırma bulunmamaktadır. Bu anlamda, yapmış olduğumuz araştırma önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, GÜÇLÜKLERİ ve SINIRLILIKLARI

Uyuşturucu maddeyi aktif şekilde kullanan gençlerin, daha önceden uyuşturucu kullanıp tedavi görmüş gençlerin, tedavi sürecinde olan gençlerin ve tedaviye gerek kalmadan maddeden tamamen uzaklaşan gençlerin uyuşturucuyu kullanmalarındaki gerekçeler araştırmanın odağını oluşturmaktadır.

Evreni temsil ettiğine inanılan 415 kişilik bir örneklem grubu tespit edilerek hazırlanmış olan anket soruları yöneltilmiştir. Adana ilinin tamamında madde kullanımı araştırılmasının yapılması daha sağlıklı bilgi sağlayacaktır, fakat araştır-

manın tek bir kişi tarafından yapılması bir sınırlılık olarak görülebilir. Aynı zamanda uyuşturucu madde kullanımının illegal olması hasebiyle uyuşturucu kullanan gençlere ulaşılması açısından bir sınırlılık bulunmaktadır. Tezin yazım süreci için belli bir zamanın olması da bir sınırlılık olarak görülebilir.

Karşılaşılan güçlüklerden biri de, uyuşturucu madde bağımlısı olan kişilere uygulamaya dönük çalışmanın yapılmasının zorluğudur. Anket sorularının cevaplanması sırasında soruların anlaşılması açısından çoğu bağımlıya açıklama yapma gereğinde bulunulması bakımından iletişim sorunu yaşanmıştır. Araştırmanın en zor kısımlarından biri sivil hayatta bağımlı bulunmasıydı. Uyuşturucu kullanımı illegal olmasından dolayı bağımlı kimliklerini, kullanıcılar saklamışlardır. Bağımlılara ulaşmak ancak arkadaş aracılığıyla gerçekleşiyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

BETİMSSEL ANALİZLER

Bu bölümde katılımcıların sosyo-demografik özellikleri frekans tablolar oluşturularak bulguların betimsel özellikleri ortaya konulmaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmek için çapraz tablo ve ki-kare analizi yapılarak elde edilen bulguların betimsel analizleri yapılmıştır.

ÖRNEKLEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Sosyo-Demografik Özellikler

Bu başlık altında katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, anne-baba eğitim durumu, yaşanılan yer, kardeş sayısı, gibi bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde (%)
Kadın	59	14,2
Erkek	356	85,8
Toplam	415	100,0

415 kişilik örneklem grubunu kadın ve erkekler oluşturmaktadır. Erkekler %85,8 oranında ve 356 kişi iken kadınlar %14,2 ve 59 kişidir. Tabloda da görmekteyiz ki araştırmamıza katılanların büyük bir oranını erkekler oluşturmaktadır. Kadınların oranı önemli miktarda bulunmaktadır. İki farklı

cinsiyetin araştırmamızda yer alması farklı açılardan veriler elde etmemize imkân sağlamaktadır.

Tablo 2. Yaş Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde (%)
18 yaş ve altı	14	3,4
19-23 yaş	96	23,1
24-28 yaş	142	34,2
29-34 yaş	87	21,0
35-39 yaş	35	8,4
40 yaş ve üzeri	41	9,9
Toplam	415	100,0

Katılımcıların yaş dağılımı 18 yaş ve altı ile 40 yaş ve üzeri arasında değişkenlik göstermektedir. Örneklem grubunda en fazla yaş aralığı 24-28 ve oranı %34,2'dir. Daha sonra 19-23 ve 29-34 yaş aralığı en çok oranın olduğu yaş aralığıdır. Yaş aralığının en az olduğu ise 18 yaş ve altı oluşturmaktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır.

Tablo 3. Medeni Durumu

Medeni Durum	Frekans	Yüzde (%)
Evli	132	31,8
Bekâr	283	68,2
Toplam	415	100,0

Katılımcıların medeni durumuna bakıldığında bekârlar 283 kişi ve %68,2 oranıyla çoğunluğu oluşturur iken, evliler 132 kişi ve %31,8 oranındadır. Araştırmamıza katılanların büyük bir çoğunluğunun bekârlardan olduğu görülmüştür.

Tablo 4. Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde (%)
Okur-yazar değil	13	3,1
İlkokul	94	22,7
Ortaokul	165	39,8
Lise	103	24,8
Ön lisans	22	5,3
Lisans	12	2,9
Lisansüstü	3	,7
Diğer	3	,7
Toplam	415	100,0

Katılımcıların eğitim düzeyine bakıldığında, verilere göre madde kullanıcılarının en yoğun olduğu eğitim düzeyi %39,8 ile ortaokul mezunlarıdır. Bunları sırasıyla %24,8 ile lise, %22,7 ile ilkokul, %5,3 ile ön lisans, %3,1 ile okur-yazar olmayan, %0,7 oranı ile diğer ve Lisansüstü mezunlar takip etmektedir. Bulgulara göre eğitim seviyesi arttıkça uyuşturucu kullanımının azaldığı görülmüştür.

Tablo 5. Meslek

Meslek	Frekans	Yüzde (%)
Öğrenci	24	5,8
Kamu Personeli	17	4,1
Serbest Meslek	194	46,7
Özel Sektör	110	26,5
Çalışmayan	38	9,2
Diğer	32	7,7
Toplam	415	100,0

Katılımcıların meslek durumuna baktığımızda en yüksek %46,7 oranı ve 194 kişi ile serbest meslek oluşturur iken en az ise %4,1 ve 17 kişi ile kamu personeli olduğu görülmüştür. Çalışmayanların oranı ise %9,2 ve 38 kişidir. Meslek durumunun en fazla serbest meslek olması katılımcıların sabit bir işinin olmadığını bize göstermektedir. Katılımcıların büyük bir kısmı serbest meslek ve özel sektörde bulunuyorlar.

Tablo 6. Aylık Geliri

Aylık Geliriniz	Frekans	Yüzde (%)
0-1000 TL	123	29,6
1001-2000 TL	113	27,2
2001-3000 TL	144	34,7
3001-4000 TL	26	6,3
4001-5000 TL	5	1,2
5001 TL ve üzeri	4	1,0
Toplam	415	100,0

Katılımcılar içerisinde aylık gelir miktarı en yüksek oranı %34,7 ve 144 kişi ile aylık gelir aralığı 2001-3000 TL arasında olduğu görülmekte iken en az ise %1,0 oranı ve 4 kişi ile 5001 ve üzeri olduğu görülmüştür. Bunları sırasıyla %29,6 oranı ve 123 kişi ile 0-1000 TL iken üçüncü sırada ise %27,2 oranı ve 113 kişi ile 1001-2000 TL arasında olduğu görülmüştür. Örneklemenin oranları bize göstermektedir ki aylık gelir oranları çok yüksek değildir ve genel itibariyle asgari ücret oranında seyretmektedir. Aylık gelir arttıkça uyuşturucu kullanımının azaldığı görülmektedir.

Tablo 7. Hane Toplam Geliri

Hane Toplam Geliriniz	Frekans	Yüzde (%)
0-1000 TL	53	12,8
1001-2000 TL	98	23,6
2001-3000 TL	126	30,4
3001-4000 TL	83	20,0
4001-5000 TL	29	7,0
5001 TL ve üzeri	26	6,3
Toplam	415	100,0

Katılımcıların hane toplam geliri en fazla %30,4 ve 126 kişi ile 1001-2000 TL arasında olduğu görülür iken en az ise %6,3 oranı ve 26 kişi ile 5001 TL ve üzeri oluşturmaktadır. Hane toplam gelirinin en fazla olduğu 2001-3000 TL arası ve 2001 TL altı bir gelire sahip olanlar toplamda %66,8 oranındadır. Bu oran katılımcıların hane toplam gelirinin çok yüksek olmadığını bize göstermektedir.

Tablo 8. Anne-Baba Eğitim Durumu

Anne Eğitim Düzeyi	Frekans	Yüzde (%)
Okuryazar değil	199	48,0
İlkokul	125	30,1
Ortaokul	41	9,9
Lise	35	8,4
Üniversite	12	2,9
Diğer	3	,7
Toplam	415	100,0

Baba Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde (%)
Okuryazar değil	106	25,5
İlkokul	162	39,0
Ortaokul	63	15,2
Lise	57	13,7
Üniversite	20	4,8
Diğer	7	1,7
Toplam	415	100,0

Örneklemede anne eğitim düzeyinin en yüksek olduğu %48,8 ve 199 kişi ile okuryazar olmayanlar iken baba eğitim düzeyinin en yüksek olduğu oran %39,0 ve 162 kişi ile ilkokul mezunlarıdır. Anne eğitim düzeyini sırasıyla %30,1 ile ilkokul, %9,9 ile ortaokul, %8,4 ile lise, %2,9 ile üniversite ve %0,7 ile diğer mezunlar izlemektedir. Baba eğitim düzeyini ise sırasıyla %25,5 ile okuryazar olmayanlar, %15,2 ile ortaokul, %13,7 ile lise, %4,8 ile üniversite ve %1,7 ile diğer mezunlar takip etmektedir. Anne eğitim durumu lise ve üniversite mezunu toplam oranı %11,3 iken baba eğitim durumu lise ve üniversite mezunu toplam oranı %18,5'dir. Baba eğitim düzeyi anne eğitim düzeyinden yüksek gözükmemektedir fakat genel anlamda anne-baba eğitim durumu düşük oranda gözükmemektedir.

Tablo 9. Anne-Baba Meslek Durumu

Anne Meslek Durumu	Frekans	Yüzde(%)
Kamu personeli	13	3,1
Serbest meslek	34	8,2
Özel sektör	16	3,9
Çalışmayan	313	75,4
Diğer	39	9,4
Toplam	415	100,0

Baba Meslek Durumu	Frekans	Yüzde(%)
Kamu personeli	30	7,2
Serbest meslek	166	40,0
Özel sektör	79	19,0
Çalışmayan	76	18,3
Diğer	64	15,4
Toplam	415	100,0

Örneklemede anne meslek durumunun en yüksek olduğu oran %75,4 ile çalışmayan iken en yüksek baba meslek durumu oranı ise %40,0 ile serbest meslektir. Anne meslek durumunu sırasıyla %9,4 ile diğer, %8,2 ile serbest meslek, %3,9 ile özel sektör ve %3,1 ile kamu personeli izlemektedir. Baba meslek durumunu ise sırasıyla %19,0 ile özel sektör, %18,3 ile çalışmayan, %15,4 ile diğer ve %7,2 ile kamu personeli izlemektedir. Anne meslek durumunun çok yüksek bir oranda çalışmayan durumunda olması annenin ev hanımı olduğu yorumu yapılabilir.

Tablo 10. Hayatınızın Büyük Bir Bölümünü Geçirdiğiniz Yerleşim Birimi

Hayatınızın Büyük Bir Bölümünü Geçirdiğiniz Yerleşim Birimi	Frekans	Yüzde(%)
Köy	24	5,8
Kasaba	8	1,9
Şehir merkezi	227	54,7
İl	32	7,7
Büyükşehir	124	29,9
Toplam	415	100,0

Örneklemede yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri yerleşim birimi olarak en yüksek oran %54,7 ile şehir

merkezidir. Bunu sırasıyla %29,9 ile büyükşehir, %7,7 ile il, %5,8 ile köy ve %1,9 oranı ile köy izlemektedir. Katılımcılar büyük bir oranda büyükşehir, şehir merkezi ve il de ikamet etmişlerdir. Köy ve kasabada yaşayanların oranının çok az olduğu görülmüştür.

Tablo 11. Kardeş Sayısı

Siz Dâhil Kaç Kardeşsiniz?	Frekans	Yüzde (%)
1	21	5,1
2	71	17,1
3	75	18,1
4	65	15,7
5	64	15,4
6 ve üzeri	119	28,7
Toplam	415	100,0

Örneklem içerisinde kardeş sayısı en fazla oran %28,7 ve 119 kişi ile 6 kardeş ve üzeri iken en az ise %5,1 ve 21 kişi ile 1 kardeştir. Genel anlamda baktığımızda katılımcıların kardeş sayısının fazla olduğunu görmekteyiz. Kardeş sayısı azaldıkça uyuşturucu kullanımının azaldığı görülmektedir.

Tablo 12. Sosyal Güvenlik

Sosyal Güvenlik Kapsamında mısınız?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	220	53,0
Hayır	195	47,0
Toplam	415	100,0

Örnekleme baktığımızda, sosyal güvenlik kapsamında olanların oranı %53,0 ve 220 kişi iken sosyal güvenlik kapsamında olmayanların oranı %47,0 ve 195 kişidir. Sosyal güvenlik kapsamında olmayanların oranının yüksek olması düzenli bir işinin olmaması olarak görülebilir.

Tablo 13. Çocukluk veya Gençlik Döneminde Herhangi Bir İşe Başlama Yaşı

Çocukluk veya Gençlik Döneminde Herhangi Bir İşe Başlama Yaşı	Frekans	Yüzde (%)
6-9 yaş	54	13,0
10-13 yaş	123	29,6
14-17 yaş	153	36,9
18-21 yaş	47	11,3
22-25 yaş	8	1,9
26 yaş ve üzeri	7	1,7
Hiç	23	5,5
Toplam	415	100,0

Örneklemede görülmektedir ki herhangi bir işe başlama yaşı en çok %36,9 ve 153 kişi ile 14-17 yaş aralığında olduğu görülür iken en az ise %1,7 ve 7 kişi olarak 26 yaş ve üzeri olduğu gözlemlenmektedir. Herhangi bir işte çalışmayanların oranı ise %5,5 ve 23 kişidir. 415 kişi içerisinde sadece 23 kişi herhangi bir işte çalışmamıştır. Geriye kalan çoğu kişi bir işte çalışmıştır ve bu çalışanların çoğu çocukluk ve gençlik dönemlerinde çalışmışlardır. 6-17 yaş aralığında herhangi bir işte çalışanların toplam oranı %79,5'dir. Bu oran katılımcıların hayatlarını idame ettirebilecek bir düzeyde gelirlerinin olmadığını ve maddi anlamda zorluk içerisinde olduklarını göstermektedir. Uyuşturucu kullanıcılarının ekonomik anlamda alt sınıf içerisinde yer aldıkları görülmektedir.

Tablo 14. Çocukluk veya Gençlik Döneminde Arkadaş Seçimi

Çocukluk veya Gençlik Döneminizde Arkadaş Çevrenizi Nereden Seçerdiniz?	Frekans	Yüzde (%)
Okul çevresinden	51	12,3
Aynı mahalleden	293	70,6
Akrabalar arasında	20	4,8
Ailemin izin verdiği kişilerden	28	6,7
Diğer	23	5,5
Toplam	415	100,0

Örnekleme baktığımızda, arkadaş seçiminde en fazla %70,6 ve 293 kişi ile aynı mahalleden olduğu gözlenmiştir

daha sonra takip eden ise %12,3 ve 51 kişi ile okul çevresinden olduğu görülmektedir. Ailemin izin verdiği kişilerden olan seçeneği işaretleyenlerin oranı %6,7 ve 28 kişidir. Katılımcıların büyük bir bölümü arkadaş çevresinin seçiminde aynı mahallede bulunan kişileri seçtiği görülmektedir.

Tablo 15. Arkadaş Arasında Madde Kullanan

Arkadaşlarınız Arasında Madde Kullanan var mı?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	352	84,8
Hayır	63	15,2
Toplam	415	100,0

Örneklemede görülmektedir ki %84,8 ve 352 kişi ile arkadaşlar arasında madde kullanıcıları vardır. Arkadaşlar arasında madde kullanmayanların oranı ise sadece %15,2 ve 63 kişidir. Arkadaşlar arasında madde kullanıcılarının çok yüksek bir oranda olması, madde bağımlılarının arkadaş çevresi ile birlikte zaman geçirdiği ve uyuşturucuyu birlikte kullandığı yorumu yapılabilir.

Tablo 16. Sigara Kullanımı

Sigara Kullanıyor musunuz?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	387	93,3
Hayır	28	6,7
Toplam	415	100,0

Sigara örnekleminde görülmektedir ki sigara kullananların oranı %93,3 ve 387 kişi iken kullanmayanların oranı %6,7 ve 28 kişidir. Uyuşturucu kullananların çoğunun sigara da kullandığı sonucuna varılabilir.

Tablo 17. Sigaraya Başlama Nedeni

Sigaraya Başlama Nedeniniz?	Frekans	Yüzde (%)
Popüler Olmak	5	1,2
Arkadaş etkisi	157	37,8
İlgi çekmek	20	4,8
Keyif almak	47	11,3
Merak	110	26,5
Ağrı	2	,5
Problemlerden kaçmak	25	6,0
Güvenini arttırmak	3	,7
Ben bağımlı olmam	46	11,1
Toplam	415	100,0

Örnekleme baktığımızda, sigaraya başlama nedeninin en yüksek olduğu oran %37,8 ve 157 kişi ile arkadaş etkisi iken en az oran ise %0,5 ve 2 kişi ile ağrılardan kaçınmak olduğu cevapları görülmektedir. Başlanmasında ikinci büyük etkisi olan ise %26,5 oranı ve 110 kişi ile merak olduğu görülmüştür. Arkadaş etkisi ve merak'ın sigaraya başlamada çok önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir.

Tablo 18. Uyuşturucu Kullanımına Başlama Nedeni

Uyuşturucu Madde Kullanımına Başlangıç Nedeniniz?	Frekans	Yüzde (%)
Popüler Olmak	3	,7
Arkadaş etkisi	155	37,3
İlgi çekmek	9	2,2
Keyif almak	50	12,0
Merak	106	25,5
Ağrı	2	,5
Problemlerden kaçmak	46	11,1
Güvenini arttırmak	1	,2
Ben bağımlı olmam	43	10,4
Toplam	415	100,0

Uyuşturucuya başlama nedeni olarak en çok verilen cevap %37,3 ve 155 kişi ile arkadaş etkisi sonrasında %25,5 ve 106 kişi ile merak gelmektedir. En az tercih edilen ise %0,2 ve 1 kişi ile güvenini arttırmak cevabı verilmiştir. %12,0 ve 50

kişi keyif almak, %0,7 ve 3 kişi popüler olmak, %2,2 ve 9 kişi ilgi çekmek, %0,5 ve 2 kişi ağrı, %10,4 ve 43 kişi ben bağımlı olmam yanıtını vermiştir. Arkadaş etkisi ve merak diyenlerin toplam oranı %62,8 ve 261 kişidir. Bu oranın çok yüksek olması bireyin çevresinde uyuşturucu kullanıcılarının çok olduğu yorumunu ortaya çıkarabilir.

Tablo 19. Sigara Başlama Yaşı

Sigara Başlama Yaşınız?	Frekans	Yüzde (%)
0-12 yaş	75	18,1
13-15 yaş	171	41,2
16-18 yaş	101	24,3
19-21 yaş	32	7,7
22-24 yaş	20	4,8
25-27 yaş	2	,5
31-33 yaş	1	,2
33 yaş ve üzeri	2	,5
Sigara Kullanmayan	11	2,7
Toplam	415	100,0

Sigaraya başlama yaşının en yüksek olduğu yaş aralığı %41,2 oranı ve 171 kişi ile 13-15 yaş aralığı oluşturur iken en az ise %0,2 ve 1 kişi ile 31-33 yaş aralığı oluşturmaktadır. En yüksek ikinci yaş aralığı ise %24,3 oranı ve 101 kişi ile 16-18 yaş aralığı oluşturduğunu görmekteyiz. Genel anlamda baktığımızda sigaraya başlama yaşının çok ufak yaşta başladığı görülmektedir. Yaş oranının artmasıyla sigara kullanım oranı azaldığını görmekteyiz.

Tablo 20. Uyuşturucu Madde Kullanmaya Başlama Yaşı

Uyuşturucu Madde Kullanmaya Başlangıç Yaşı	Frekans	Yüzde (%)
0-12 yaş	23	5,5
13-15 yaş	90	21,7
16-18 yaş	114	27,5
19-21 yaş	83	20,0
22-24 yaş	44	10,6
25-27 yaş	24	5,8
28-30 yaş	14	3,4
31-33 yaş	8	1,9
33 yaş ve üzeri	7	1,7
Diğer	8	1,9
Toplam	415	100,0

Uyuşturucuya başlama yaşının en yüksek olduğu yaş aralığı %27,5 ve 114 kişi ile 16-18 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Daha sonra takip eden yaş aralıkları %21,7 ve 90 kişi ile 13-15 ve %20,0 ve 83 kişi ile 19-21 yaş aralığı olduğu görülmektedir. Uyuşturucu kullanımına başlangıç yaşının en yoğun olduğu yaş aralığı 0-21 olduğu görülmüştür. Uyuşturucu kullanmaya başlama yaşının en tehlikeli yaş aralığının ise 16-18 olduğu söylenilebilir. Yaş oranı arttıkça madde kullanım oranı azalmıştır.

Tablo 21. Uyuşturucu Madde Temini

Uyuşturucu Maddeyi Nereden Temin Ediyorsunuz?	Frekans	Yüzde (%)
Aile	1	,2
Satıcı/Torbacı	324	78,1
İş	6	1,4
Arkadaş	45	10,8
Mahalle	39	9,4
Toplam	415	100,0

Uyuşturucu maddesine nereden ulaşıyorsunuz soruna verilen en yüksek cevap %78,1 ve 324 kişi ile satıcı/torbacı iken en az ise %0,2 ve 1 kişi ile aile cevabı verilmiştir. Satıcı/torbacı cevabının yüksek olması uyuşturucuya karşı arz tale-

bine yönelik mücadelenin sınırlı kaldığının göstergesi olarak yorumlanabilir. Arkadaş ve mahalleden uyuşturucu temini oranı toplamı %20,2 oranındadır. Bu oran bireyin çevresinde uyuşturucu satışı ve kullanışı olduğunun göstermektedir.

Tablo 22. Aile Uyuşturucu Kullanıldığını Biliyor mu?

Aileniz Uyuşturucu Kullandığınızı Biliyor mu?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	198	47,7
Hayır	217	52,3
Toplam	415	100,0

Örneklemede görülmektedir ki aileler çocuklarının uyuşturucu kullandıklarını bilmedikleri oran %52,3 ve 217 kişi olduğu uyuşturucu kullandıklarını bilen ailelerin ise %47,7 ve 198 kişi olduğu gözlenmiştir. Çocuğunun uyuşturucu madde kullandığını bilmeyen ailelerin oranının yüksek olması bize göstermektedir ki aileleri çocukları ile yakından ilgilenmemekte, ne yaptıklarını bilmemektedirler yorumlarını beraberinde getirir. Aynı zaman da ailenin çocuk ile olan ilişkisinin zayıf olması çocuğun ailesinin ilgisizliğinden uyuşturucu maddesine bulaştığı veya etkisinin olduğu yorumunu getirebiliriz

Tablo 23. Uyuşturucuyu Bırakma

Uyuşturucu Maddeyi Bırakmak İster misiniz?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	332	80,0
Hayır	83	20,0
Toplam	415	100,0

Katılımcılar %80,0 ve 332 kişi ile çok yüksek bir oranda uyuşturucuyu bırakmak istemektedirler. Uyuşturucuyu bırakmak istemeyenlerin oranı ise %20,0 ve 83 kişidir. Uyuşturucuyu bırakmak isteyenlerin oranının yüksek olması, uyuşturucu kullanıcılarının kullandıkları maddelerin kendilerine fayda sağlamadığı aksine zarar sağladığı olarak anlaşılabilir.

Tablo 24. Tedavi Görme

Uyuşturucuyu Bırakmak İçin Tedavi Gördünüz mü?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	156	37,6
Hayır	259	62,4
Toplam	415	100,0

Uyuşturucu bağımlısı olan katılımcılar içerisinde maddeyi bırakmak için tedavi görenlerin oranı %37,6 iken tedavi görmeyenlerin oranı %62,4'tür. Uyuşturucuyu bırakmak isteyenlerin çok yüksek oranda olması fakat uyuşturucuyu bırakmak için tedavi görenlerin oranının az olması bir çelişki olarak durmaktadır.

Tablo 25. Çocuğunuzun Uyuşturucu Kullanması

Çocuğunuzun Uyuşturucu Madde Kullanmasını İster misiniz?	Frekans	Yüzde (%)
Evet	19	4,6
Hayır	396	95,4
Toplam	415	100,0

Katılımcılar %95,4 oranında ve 396 kişi ile çocuklarının uyuşturucu kullanmasını istememektedirler. Uyuşturucunun iyi bir şey olmadığına en büyük kanıtını bu tabloda görebiliriz. Çok ilginç bir sonuç ise çocuklarının uyuşturucu kullanmasını isteyenlerin oranı %4,6 ve 19 kişidir. Çocuklarının uyuşturucu kullanmalarını isteyenleri yaşama dair bir anlam bulamayan bireyler olarak görebiliriz.

Tablo 26. Kullanılan Uyuşturucu Madde Çeşitleri

Maddeler	Frekans	Yüzde(%)
Alkol	338	81,4
Esrar (marihuana, joint, gubarvb)	377	90,8
Ectasy (ekstazi)	128	30,8
Eroin	82	19,8
Kokain	60	14,5
Taş (krak kokain)	53	12,8
Rohipnol , rivotril (roş) gibi haplar	55	13,3
Uçucu maddeler	40	9,6
Çeşitli haplar (akineton, tantum, xanaxvb)	71	17,1
Amfetamin türevleri (metamfetamin, ice vb)	57	13,7
Diğer (lsd, ghvbv)	20	4,8
Toplam	1281	100,0

Araştırmaya katılanların hangi uyuşturucu maddeyi kullandıkları tabloda gösterilmiştir. Birden fazla madde kullananlar kullandıkları maddeleri birden çok olarak belirtmişlerdir. Katılımcıların kullandıkları maddeleri ne sıklıkla kullandığı sorulmuştur. Oluşturulan bu tablo da sadece bir iki kez, ayda bir üç kere, haftada bir beş kere ve hemen hemen her gün madde kullananlara yer verilmiştir. Herhangi bir maddeyi hiç kullanmayanlara yer verilmemiştir. Katılımcıların en çok kullandığı madde %90,8 ile esrardır. Bunu sırasıyla %81,4 alkol, %30,8 ectasy, %19,8 eroin, %17,1 çeşitli haplar, %14,5 kokain, %13,7 amfetamin türevleri, %13,3 rohipnol, rivotril (roj) gibi haplar, %12,8 taş (krak kokain), %9,6 uçucu maddeler ve %4,8 diğer (lsd, ghbv) izlemektedir.

VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

Bu başlık altında değişkenler arasında nasıl bir ilişki olduğu tespit edilerek, betimsel olarak ele alınarak yorumlar ortaya konulmaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmek için Çapraz tablo ve ki-Kare analiz teknikleri kullanılmıştır.

Tablo 27. Cinsiyet İle Madde Kullanımına Başlama Nedeni Arasındaki İlişki

Cinsiyet	Madde Kullanımına Başlama Nedeni									Toplam
	Popüler Olmak	Arkadaş etkisi	İlgi çekmek	Keyif almak	Merak	Ağrı	Problemlerden kaçmak	Güvenini arttırmak	Ben bağımlı olman	
Kadın	0	13	1	8	24	0	9	0	4	59
	(%0)	(%3,1)	(%0,2)	(%1,9)	(%5,8)	(%0)	(%2,2)	(%0)	(%1,0)	(%14,2)
Erkek	3	142	8	42	82	2	37	1	39	356
	(%0,7)	(%34,2)	(%1,9)	(%10,1)	(%19,8)	(%0,5)	(%8,9)	(%0,2)	(%9,4)	(%85,8)
Toplam	3	155	9	50	106	2	46	1	43	415
	(%0,7)	(%37,3)	(%2,2)	(%12,0)	(%25,5)	(%0,5)	(%11,1)	(%0,2)	(%10,4)	(%100,0)

χ^2 : 13,615 P: 0,092

Tablo 27'de değişkenler arasındaki ilişkinin ki kare analizi görülmektedir. Cinsiyet ile madde kullanımına başlama nedeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=13,615$; $p>0,05$). Madde kullanımına başlama nedeni olarak en yüksek oran %37,3 ile arkadaş etkisidir. Bunu % 25,5 ile merak

takip etmektedir. Kadınlarda madde başlama nedeni olarak en yüksek 24 kişi ile merak iken erkeklerde 142 kişi ile arkadaş etkisi olduğu görülmüştür. Kadın ve erkek katılımcıların merak ve arkadaş etkisi seçeneğini işaretleyenlerin toplamı 261'dir. Kadın ve erkek katılımcıların büyük bir kısmının uyuşturucuya başlama nedeninin merak ve arkadaş etkisi olduğu görülmüştür.

Araştırmamızda erkeklerin oranı %85,8 ve 356 kişi iken kadınların oranı %14,2 ve 59 kişidir. Uyuşturucu ile alakalı yapılan tüm çalışmalarda erkeklerin oranı kadınların oranından yüksek çıktığı görülmektedir. Örneğin, Can'ın (2012: 46) yapmış olduğu araştırmaya katılanların oranı %92,4 ve 97 kişi erkek iken %7,6 ve 8 kişi ile kadındır. Şahiner'in (2012: 61) yapmış olduğu çalışmada katılımcılardan 6 kadın, 25 erkek bulunmaktadır. Çetin'in (2013: 132) yapmış olduğu çalışmada katılımcıların %76,0'ı ve 76 kişi erkek iken %24,0'ı ve 24 kişi kadındır. Aydın'ın (2015: 30) yapmış olduğu çalışmada katılımcıların %8,6 ve 3 kişi ile kadın iken %91,4 ve 32 kişi ile erkektir. Akbaş'ın (2017: 57) yapmış olduğu çalışmada katılımcıların %60 ve 36 kişi erkek iken %40 ve 24 kişi kadındır. Bulgurcu'nun yapmış olduğu çalışmada katılımcıların %97,7 ve 254 kişi ile erkek iken %2,3 ve 6 kişi ile kadın katılımcı bulunmaktadır.

Ayrıca, 2011 TUBİM Uyuşturucu Raporuna göre de, 2010 yılında yatarak tedavi görenlerin cinsiyet dağılımı şu şekildedir: %94,07'sinin (2728) erkek, %5,21'inin (151) kadın olduğu görülmektedir (Kaya ve Şahin, 2013: 4). Bu sonuçta bize uyuşturucu kullanıcılarının genel olarak erkek olduğunu kanıtlamaktadır. Uyuşturucu kullanımına başlama anlamında erkekler büyük bir oranda risk olarak görülebilir. Fakat kadınların uyuşturucu madde kullanmadığı veya risk faktörü olarak görülmemeli yorumunu yapamayız.

Tablo 28. Cinsiyet ile Madde Temini Arasındaki İlişki

Cinsiyet		Maddeyi Nereden Temini					Toplam
		Aile	Satıcı/ Torbacı	İş	Arkadaş	Mahalle	
	Kadın	1	37	1	15	5	59
		(%,2)	(%8,9)	(%,2)	(%3,6)	(%1,2)	(%14,2)
	Erkek	0	287	5	30	34	356
		(%,0)	(%69,2)	(%1,2)	(%7,2)	(%8,2)	(%85,8)
Toplam		1	324	6	45	39	415
		(%,2)	(%78,1)	(%1,4)	(%10,8)	(%9,4)	(%100,0)

$\chi^2:21,688$ P: 0,000

Tablo 28'e göre değişkenler arası ki kare analizi görülmektedir. Cinsiyet ile madde temini değişkenleri arasında ki kare analizine göre anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\chi^2=21,688$; $p<0,05$). Kadın ve erkek katılımcılar uyuşturucuyu satıcı/torbacıdan temin ettiklerini işaretleyenlerin toplamı 324'tür. Kadın ve erkek katılımcıların her ikisi de büyük bir oranda uyuşturucuyu satıcı/torbacıdan temin ettikleri görülmüştür. Kadın katılımcılar madde teminini arkadaşta temin ettiğini işaretleyenler 15 kişi iken erkeklerde bu sayı 30'dur. Erkek katılımcılar ailelerinden madde temini sağlamaz iken kadın katılımcılardan sadece 1 kişi aileden madde temin ettiği görülmüştür.

Tablo 29. Cinsiyet İle Uyuşturucu Maddeyi Bırakma Arasındaki İlişki

Cinsiyet		Uyuşturucu Maddesini Bırakmak İster misiniz?		Toplam
		Evvet	Hayır	
	Kadın	46	13	59
		11,1%	3,1%	14,2%
	Erkek	287	69	356
		69,2%	16,6%	85,8%
Toplam		333	82	415
		80,2%	19,8%	100,0%

$\chi^2:0,224$ P: 0,636

Tablo 29'da değişkenler arası ki kare analizi görülmektedir. Cinsiyet ile uyuşturucu maddeyi bırakma değişkenleri

arasında ki kare analizine göre anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\chi^2=0,224$; $p<0,636$). Kadın ve erkek katılımcıların toplam %80,2'si uyuşturucu maddesini bırakmak istemektedir. 59 kadın katılımcıdan 46'sı, 356 erkek katılımcıdan ise 287'si uyuşturucuyu bırakmak istemektedir. Uyuşturucuyu bırakmak isteyenler büyük bir orandadır. Bırakmak istemeyenlerin oranı ise %19,8 ve 82 kişidir. Bırakmak istemeyenlerden 13'ü kadın iken 69'u ise erkek katılımcıdır. Uyuşturucuyu bırakmak isteyenlerin oranının çok yüksek bir oranda görülmesi maddenin kullanıcılar tarafından da kabul görülmediği, fayda sağlamadığı anlaşılabilir.

Tablo 30. Cinsiyet ile Madde Kullanımından Dolayı Başınız Derde Girdi mi? Değişkenler Arasındaki İlişki

Cinsiyet		Madde Kullanımından Dolayı Başınız Derde Girdi mi? (kaza, kavga, istenmeyen cinsel ilişki-gebelik vb)					Toplam
		Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	
	Kadın	10 2,4%	7 1,7%	9 2,2%	13 3,1%	20 4,8%	59 14,2%
	Erkek	58 14,0%	43 10,4%	70 16,9%	73 17,6%	112 27,0%	356 85,8%
Toplam		68 16,4%	50 12,0%	79 19,0%	86 20,7%	132 31,8%	415 100,0%

$\chi^2: 0,684$ P: 0,953

Tablo 30'da değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Cinsiyet ile madde kullanımından dolayı başınız derde girdi mi? Değişkenler arasında ki kare analizine göre anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2=0,684$; $p<0,953$). Madde kullanımından dolayı başının her zaman ve çoğu zaman derde girdiğini ifade eden erkek ve kadın katılımcılar toplamda 218 kişidir. Her zaman başım derde girdi seçeneğini işaretleyenler kadın ve erkek katılımcıların yüksek oranda görülmektedir. Bu oran kadınlarda %4,8 ve 20 kişi iken erkeklerde %27,0 ve 112 kişidir. Uyuşturucu madde, bireyi kendi iradesi dışında istenmeyen davranışlara sürüklemektedir. Uyuşturucu kullanımı yasal olarak suç sayılmaktadır. Birey uyuşturucu kul-

lanarak suç işlemektedir. Uyuşturucu kullanan bireyler nitekim suç teşkil edecek davranışların önünü de açmış olacaktır.

Tablo 31. Cinsiyet ile Madde Kullanımından Dolayı Eğitim/İş Hayatınız Olumsuz Etkilendi mi? Değişkenler Arasındaki İlişki

Cinsiyet		Madde Kullanımından Dolayı Eğitim/İş Hayatınız Olumsuz Etkilendi mi?					Toplam
		Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	
	Kadın	7	6	11	13	22	59
		1,7%	1,4%	2,7%	3,1%	5,3%	14,2%
	Erkek	71	28	61	79	117	356
		17,1%	6,7%	14,7%	19,0%	28,2%	85,8%
Toplam		78	34	72	92	139	415
		18,8%	8,2%	17,3%	22,2%	33,5%	100,0%
X ² : 2,448 P:0,654							

Tablo 31’de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Cinsiyet ile madde kullanımından dolayı eğitim/iş hayatınız olumsuz etkilendi mi? Değişkenler arasında ki kare analizine göre anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2=2,448$; $p<0,654$). Uyuşturucu kullanımından dolayı eğitim/iş hayatının her zaman olumsuz etkilendiğini belirtenler toplamda 139 kişi ve %33,5 oranındadır. Kadın ve erkek katılımcıların her ikisinde de uyuşturucu kullanımının eğitim/iş hayatının her zaman olumsuz etkilendiğini ifade edenler en yüksek orandadır. Kadın ve erkek katılımcıların yüksek oranda uyuşturucu kullanımından dolayı olumsuz etkilendikleri görülmektedir. Bazen, çoğu zaman ve her zaman seçeneklerini toplamda 303 kişi işaretlemiştir. Uyuşturucu kullanımının birey hayatını yüksek oranda olumsuz bir şekilde etkilediği görülmüştür.

Tablo 32. Cinsiyet ile Madde Kullanmak Arkadaş veya Diğer İnsanlarla Olan İlişkilerinizi Olumsuz Etkiledi mi? Değişkenler Arasındaki İlişki

Cinsiyet		Madde Kullanımından Dolayı Arkadaş veya Diğer İnsanlarla Olan İlişkilerinizi Olumsuz Etkiledi mi?					Toplam
		Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	
	Kadın	5 1,2%	5 1,2%	5 1,2%	14 3,4%	30 7,2%	59 14,2%
	Erkek	51 12,3%	41 9,9%	43 10,4%	75 18,1%	146 35,2%	356 85,8%
Toplam		56 13,5%	46 11,1%	48 11,6%	89 21,4%	176 42,4%	415 100,0%
X ² : 3,597 P:0,463							

Tablo 32’de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Cinsiyet ile madde kullanımından dolayı arkadaş veya diğer insanlarla olan ilişkileriniz olumsuz etkiledi mi? Değişkenler arasında ki kare analizinde anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2=3,597$; $p<0,463$). Madde kullanımından dolayı arkadaş ve diğer insanlarla olan ilişkilerini her zaman olumsuz etkilendiğini ifade eden kadın katılımcılar 30 iken erkek katılımcılar ise 146 kişidir. Toplamda her zaman iş ve arkadaş ilişkilerinin olumsuz olduğunu ifade edenler %42,4 oranı ile en yüksek cevaptır. Bazen, çoğu zaman ve her zaman uyuşturucu kullanımından dolayı arkadaş veya diğer insanlarla olan ilişkilerini olumsuz etkilendiğini ifade edenlerin toplamı 313’tür. Uyuşturucu kullanımının kadın ve erkeklerin her ikisini de arkadaş ve diğer insanlarla olan ilişkilerini büyük bir oranda olumsuz etkilediği görülmüştür.

Tablo 33. Cinsiyet ve Madde Kullanımından Dolayı Yasal Sorunlar Yaşamamanıza Neden Oldu mu? Değişkenler Arasındaki İlişki

Cinsiyet		Madde Kullanımından Dolayı Yasal Sorunlar Yaşamamanıza Neden Oldu mu?					Toplam
		Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	
	Kadın	13 3,1%	13 3,1%	13 3,1%	11 2,7%	9 2,2%	59 14,2%
	Erkek	89 21,4%	49 11,8%	75 18,1%	54 13,0%	89 21,4%	356 85,8%
Toplam		102 24,6%	62 14,9%	88 21,2%	65 15,7%	98 23,6%	415 100,0%

$\chi^2:4,946$ $P:0,293$

Tablo 33’de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Cinsiyet ile madde kullanımından dolayı yasal sorunlar yaşamamanıza neden oldu mu? Değişkenler arasında ki kare analizinde anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2= 4,946$; $p<0,293$). Madde kullanımından dolayı her zaman sorun yaşayan kadınların oranı %2,2 ve 9 kişi iken erkeklerin oranı %21,4 ve 89 kişidir. Bazen, çoğu zaman ve her zaman madde kullanımından dolayı yasal sorunlar yaşayan kadın ve erkek katılımcıların toplam oranı %60,5 ve 214 kişidir. Katılımcıların çoğunluğu madde kullanımından dolayı yasal sorunlar yaşamaktadır.

Madde bağımlılarının önemli bir kısmının yasal sorunlar yaşadığı görülmüştür. Garfinkel, bireyin mahkemeye çıkarılmasını statü aşağılayıcı tören olarak adlandırmaktadır (Bal, 2012: 223). Bireyin uyuşturucu kullanımından dolayı mahkemeye çıkması veya cezaevi yatması bireyi olumsuz bir şekilde etkileyebilir. Uyuşturucu kullanımından dolayı bireyin cezaevine girmesi veya uyuşturucu kullandığından dolayı çevresi tarafından damgalanabilir.

Damgalanma teorisi açısından suçun çeşitli açıklamaları vardır. Lemert, suçun nedenlerinin önemli olmadığını, önemli olanın toplumun suçlu davranışa gösterdiği tepki olduğunu ileri sürer (Macit, 2017: 180). Bireyin uyuşturucu kullan-

masından dolayı hapse girmesi veya tedavi ediliyor olması toplum tarafından bireyin suçlu olarak damgalanması söz konusu olursa birey bu suçluluk psikolojisinden çıkamayabilir. Çünkü damgalanma kuramı, bireylerin damgalanmalarının onların suç işleme süreçleri üzerinde etkili olduğu varsayımı üzerinde durmaktadır. Bireyin damgalanmasında dolayı toplum tarafından dışlanması bireyi suçlu gruplarla ilişkiye yönlendirmektedir (Kızmaz, 2005: 167).

Tablo 34. Cinsiyet ile Madde Bağımlılığından Kurtulmak İçin Tedavi Gördünüz mü? Değişkenler Arasındaki İlişki

Cinsiyet	Madde Bağımlılığından Kurtulmak İçin Tedavi Gördünüz mü?		Toplam
	Evvet	Hayır	
Kadın	16	43	59
	3,9%	10,4%	14,2%
Erkek	140	216	356
	33,7%	52,0%	85,8%
Toplam	156	259	415
	37,6%	62,4%	100,0%
$\chi^2: 3,215$ P: 0,073			

Tablo 34'de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Cinsiyet ve madde bağımlılığından kurtulmak için tedavi gördünüz mü? Değişkenler arasında ki kare analizinde anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2=3,215$; $p<0,293$). Erkek ve kadın katılımcıların %37,6'sı ve 156 kişi madde bağımlılığından kurtulmak için tedavi görüş iken %62,4'ü ve 259 kişi tedavi görmemiştir. Kadın ve erkek katılımcıların az bir kesimi uyuşturucudan kurtulmak için tedavi görmüşlerdir.

Tablo 35. Cinsiyet ile Arkadaşlar Arasında Madde Kullanma Arasındaki İlişki

Cinsiyet		Arkadaşlar Arasında Madde Kullanan var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Kadın		52	7	59
		12,5%	1,7%	14,2%
Erkek		300	56	356
		72,3%	13,5%	85,8%
Toplam		352	63	415
		84,8%	15,2%	100,0%
X ² : 0,587 P: 0,443				

Tablo 35’de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Cinsiyet ile arkadaşlar arasında madde kullanımı değişkenleri arasında ki kare analizine göre anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2= 0,587$; $p<0,443$). Arkadaşlar arasında madde kullananların oranı %84,8 ve 352 kişidir. Toplamda 59 kadın katılımcı vardır ve bunların 52’sini arkadaş çevresinde uyuşturucu kullanımı vardır. 356 erkek katılımcı arasında ise 300 kişinin arkadaş çevresinde uyuşturucu madde kullandığı görülmüştür. Uyuşturucu kullanıcıları maddeyi tek başına kullanmadıkları, arkadaşları ile birlikte kullandıkları görülmektedir.

Uyuşturucu madde kullanımı başlıklı yapılmış çalışmalarda ailede veya arkadaş çevresinde madde kullananların oranında benzerlikler görülmektedir. Çetin’in (2013: 133) yapmış olduğu çalışmadaki bulgular şu şekildedir: Madde bağımlılarının madde kullanmadan önce madde bağımlısı yakının olup olmaması durumu dağılımı, evet akraba çevremde var diyenlerin oranı %37,0 ve 37 kişi, hayır akraba çevremde yok diyenler %4,0 ve 4 kişi, evet yakın arkadaş çevremde var diyenlerin oranı %49,0 ve 49 kişi, hayır ne akraba ne de yakın çevremde var diyenler %4,0 ve 4 kişi, hayır hiç madde bağımlısı biri ile karşılaşmadım diyenlerin oranı %1,0 ve 1 kişi, evet madde bağımlısı ile karşılaştım diyenlerin oranı %5,0 ve 5 kişidir.

Veriler göstermektedir ki bireyi madde kullanmaya iten en önemli faktörün arkadaş çevresi olduğudur. İkinci en önemli faktör ise merak'tır.

Sosyal ekoloji teorisine göre insan birçok farklı sistemlerden oluşan bir sosyal çevre içerisinde doğar. Bu sistemlere örnek olarak; aile sistemi, eğitim sistemi, siyasal sistem, inanç sistemi ve ekonomik sistem verilebilir. Bu sistemler içerisinde olan birey duygusal, düşünsel ve değersel bir ilişki içindedir. İçinde bulunulan bu sosyal yapı birey avantaj veyahut dezavantaj sağlayabilir (Danış, 2006: 45).

Sosyal ekoloji teorisi tamda bu bağlamda bireyin davranışlarında belirleyici olan faktörlerin, bireyin çevresini oluşturan sosyal iklimin birey üzerinde etkili olduğu savunulur. Çalışmamızda elde etmiş olduğumuz verilerde uyuşturucu kullanıcılarının arkadaş çevresinde madde kullananların oranı çok yüksek göstermektedir. Dolayısıyla katılımcılar suç iklimine elverişli bir sosyal çevresi oldukları görülmüştür.

Tablo 36. Medeni Durum ile Uyuşturucu Maddeyi Bırakmak İster misiniz? Değişkenler Arasındaki İlişki

Medeni Durum		Uyuşturucu Maddeyi Bırakmak İster misiniz?		Toplam
		Evlet	Hayır	
	Evli	106 25,5%	26 6,3%	132 31,8%
	Bekâr	227 54,7%	56 13,5%	283 68,2%
Toplam		333 80,2%	82 19,8%	415 100,0%
X ² :0,000 P: 0,983				

Tablo 36'da değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Medeni durum ile uyuşturucu maddeyi bırakmak ister misiniz? Değişkenleri arasında ki kare analizinde anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2=0,000$; $p<0,983$). Uyuşturucu maddeyi bırakmak isteyen evli ve bekâr olan katılımcıların toplam oranı %80,2 ve 333 kişidir. Çok büyük bir oranda uyuşturucu kulla-

numunu bırakmak isteyenlerin olduğu görülmektedir. 132 evli katılımcıdan 106'sı, 283 bekâr katılımcıdan ise 227'si uyuşturucuyu bırakmak istedikleri görülmektedir. Kadın ve erkek katılımcılar uyuşturucu maddesini yüksek oranda bırakmak istemektedirler.

Tablo 37. Medeni Durum ile Madde Kullanmak Arkadaş veya Diğer İnsanlarla Olan İlişkilerinizi Olumsuz Etkiledi mi? Değişkenler Arasındaki İlişki

Medeni Durum	Madde Kullanmak Arkadaş veya Diğer İnsanlarla Olan İlişkilerinizi Olumsuz Etkiledi mi?					Toplam
	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	
Evli	18	19	13	23	59	132
	4,3%	4,6%	3,1%	5,5%	14,2%	31,8%
Bekâr	38	27	35	66	117	283
	9,2%	6,5%	8,4%	15,9%	28,2%	68,2%
Toplam	56	46	48	89	176	415
	13,5%	11,1%	11,6%	21,4%	42,4%	100,0%

$\chi^2: 4,108$ P:0,312

Tablo 37'de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Medeni durum ile madde kullanımından dolayı arkadaş veya diğer insanlarla olan ilişkileriniz olumsuz etkilendi mi? Değişkenleri arasında ki kare analizinde anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2=4,108$; $p<0,312$). 132 evli katılımcıdan madde kullanımından dolayı arkadaş veya diğer insanlarla olan ilişkilerini 59'u her zaman, 23'ü çoğu zaman, 13'ü bazen, 19'u nadiren olumsuz etkilendiği görülmektedir. 283 bekâr katılımcıdan 176'sı her zaman, 89'u çoğu zaman, 48'i bazen, 46'sı nadiren olumsuz etkilendikleri görülmektedir. Evli olanların bekâr olanlara oranla, madde kullanımından dolayı arkadaş veya diğer insanlarla olan ilişkilerini daha fazla olumsuz etkilendiği görülmektedir.

Tablo 38. Medeni Durum ile Maddeyi Bırakmak veya Azaltmak Önemli mi? Değişkenler Arasındaki İlişki

Medeni Durum		Maddeyi Bırakmak veya Azaltmak Sizin İçin Önemli mi?					Toplam
		Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	
	Evli	14	4	7	18	89	132
		3,4%	1,0%	1,7%	4,3%	21,4%	31,8%
	Bekâr	26	17	30	28	182	283
		6,3%	4,1%	7,2%	6,7%	43,9%	68,2%
Toplam		40	21	37	46	271	415
		9,6%	5,1%	8,9%	11,1%	65,3%	100,0%
X ² : 5,869 P: 0,209							

Tablo 38’de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Medeni durum ile maddeyi bırakmak veya azaltmak sizin için önemli mi? Değişkenleri arasında ki kare analizinde anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2= 5,869$; $p<2,209$). Maddeyi bırakmak veya azaltmak her zaman önemli cevabını verenlerin toplam oranı %65,3 ve 271 kişidir. 132 evli katılımcı içerisinde maddeyi bırakmak veya azaltmanın her zaman önemli olduğunu düşünenler 89 kişi iken çoğu zaman 18, bazen 7, nadiren diyen ise 4 kişidir. Bekâr katılımcılar toplamda 283 kişidir. 283 kişiden 182’si her zaman, 28’i çoğu zaman, 30’u bazen, 17’si nadiren maddeyi bırakmayı veya azaltmayı istemektedirler. Evli ve bekâr olan katılımcıların her ikisi de yüksek bir oranda maddeyi bırakmak veya azaltmak istemektedirler.

Tablo 39. Eğitim Düzeyi ile Madde Kullanıma Başlama Yaşı Arasındaki İlişki

Eğitim Düzeyi		Madde Kullanımına Başlangıç Yaşı									Toplam
		0-12 yaş	13-15 yaş	16-18 yaş	19-21 yaş	22-24 yaş	25-27 yaş	28-30 yaş	31-33 yaş	33 yaş ve üzeri	
Okuryazar değil	1	1	4	5	1	0	1	0	0	0	13
	,2%	,2%	1,0%	1,2%	,2%	,0%	,2%	,0%	,0%	,0%	3,1%
İlkokul	5	23	26	17	8	5	2	3	3	2	94
	1,2%	5,5%	6,3%	4,1%	1,9%	1,2%	,5%	,7%	,7%	,5%	22,7%
Ortaokul	13	34	49	27	14	16	6	3	1	2	165
	3,1%	8,2%	11,8%	6,5%	3,4%	3,9%	1,4%	,7%	,2%	,5%	39,8%
Lise	3	26	24	22	17	3	2	1	2	3	103
	,7%	6,3%	5,8%	5,3%	4,1%	,7%	,5%	,2%	,5%	,7%	24,8%
Ön lisans	1	4	4	6	1	0	3	1	1	1	22
	,2%	1,0%	1,0%	1,4%	,2%	,0%	,7%	,2%	,2%	,2%	5,3%
Lisans	0	1	5	4	2	0	0	0	0	0	12
	,0%	,2%	1,2%	1,0%	,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	2,9%
Lisansüstü	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	3
	,0%	,0%	,2%	,2%	,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,7%
Diğer	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	3
	,0%	,2%	,2%	,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,7%
Toplam	23	90	114	83	44	24	14	8	7	8	415
	5,5%	21,7%	27,5%	20,0%	10,6%	5,8%	3,4%	1,9%	1,7%	1,9%	100,0%

χ^2 : 51,420 P: 0,851

Tablo 39’da değişkenler arası ki kare analizi görülmektedir. Eğitim düzeyi ile madde kullanımına başlama yaşı değişkenleri arasında ki kare analizinde anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2= 51,420$; $p>0,851$). Madde kullanım yaşının en yüksek olduğu yaş aralığı %27,5 ve 114 kişi ile 16-18 yaş aralığıdır. 16-18 yaş aralığında uyuşturucuya kullanmaya başlayan katılımcıların eğitim düzeyi en fazla olan ise %11,8 ve 49 kişi ile ortaokul mezunlarıdır. 0-12 yaş aralığında madde kullanımına başlayanların oranı %5,5 ve 23 kişidir. 13-24 yaş aralığında uyuşturucuya başlayanların toplam sayısı 331’dir. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde uyuşturucuya başlama oranın çok yüksek olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi okuryazar olmayan 13, ilkokul 94, ortaokul 165, lise 103, ön lisans 22, lisans 12, lisansüstü ise 3 kişidir. Eğitim düzeyi arttıkça uyuşturucu kullanımının azaldığı görülmüştür. 25 yaş

ve üzeri yaşlarda uyuşturucuya başlayanların toplam sayısı 62'dir. Verilerden de anlaşılmaktadır ki yaş oranı arttıkça uyuşturucuya başlama oranı azalmaktadır.

Madde bağımlılığına yönelik yapılmış çalışmalarda da madde kullanımına başlama yaşının küçük yaşlarda olduğu gözlenmiştir. Bunlar; Can'ın (2012: 47) yapmış olduğu çalışmada katılımcılardan 9-17 yaşında uyuşturucuya başlayanların oranı %37,1 ve 39 kişi, 18-35 yaş arasında başlayanların oranı %57,1 ve 60 kişi iken 36 yaş ve üzerinde başlayanlar %5,7 oranındadır. Düztaş'ın (2011: 49) yapmış olduğu çalışmada 18 yaş ve altı %46,0 ve 46 kişi, 18-20 yaş %32,0 ve 32 kişi, 21-25 yaş %16,0 ve 16 kişi, 26 yaş ve üzeri %6 ve 6 kişidir. Şahiner'in (2012: 67) yapmış olduğu çalışmada 0-12 yaş %3,2 ve 1 kişi, 13-16 yaş %29 ve 9 kişi, 17-20 yaş %32,3 ve 10 kişi, 21-40 yaş %29 ve 9 kişi, 41-60 yaş %6,5 ve 2 kişidir. Çetin'in (2013: 136) yapmış olduğu çalışmada 15-18 yaş aralığında kullananların oranı %72,4 ve 42 kişi iken 19 yaş ve üstü %27,6 ve 16 kişidir. Bozkurt'un (2015: 131) yapmış olduğu çalışmada 7-15 yaş arası uyuşturucu kullananların toplamı %76,0 ve 171 kişi iken 16-18 yaş arasında başlayanların oranı %24,0 ve 54 kişidir. Bulgurcu'nun (2015: 113) yapmış olduğu çalışmada 11-14 yaş aralığında olanlar %11,9 ve 31 kişi, 15-18 yaş aralığı %36,5 ve 95 kişi 19-25 yaş aralığı %42,3 ve 110 kişi, 26-30 yaş aralığı %6,2 ve 16 kişi iken 31-36 yaş aralığı %3,1 ve 8 kişidir.

Yapmış olduğumuz çalışma da ve madde bağımlılığına yönelik çalışmalarda görülmektedir ki uyuşturucuya başlama yaşının 7-25 yaş aralığında yoğunlaştığı saptanmıştır. Dolayısıyla bu yaş aralığının madde kullanmaya başlamada "riskli" olduğu söylenilebilir.

Tablo 40. Eğitim Düzeyi ile Madde Kullanımına Başlama Nedeni Arasındaki İlişki

Eğitim Düzeyi		Madde Başlama Nedeni									Toplam
		Popüler Olmak	Arkadaş etkisi	İlgi çekmek	Keyif almak	Merak	Ağrı	Problemlerden kaçmak	Güvenini arttırmak	Ben bağımlı olmam	
Okuryazar değil	0	4	0	1	4	0	2	0	2	13	
	,0%	1,0%	,0%	,2%	1,0%	,0%	,5%	,0%	,5%	3,1%	
İlkokul	0	36	3	14	21	0	9	0	11	94	
	,0%	8,7%	,7%	3,4%	5,1%	,0%	2,2%	,0%	2,7%	22,7%	
Ortaokul	2	66	3	17	39	2	15	1	20	165	
	,5%	15,9%	,7%	4,1%	9,4%	,5%	3,6%	,2%	4,8%	39,8%	
Lise	1	36	2	12	30	0	13	0	9	103	
	,2%	8,7%	,5%	2,9%	7,2%	,0%	3,1%	,0%	2,2%	24,8%	
Ön lisans	0	7	1	4	8	0	1	0	1	22	
	,0%	1,7%	,2%	1,0%	1,9%	,0%	,2%	,0%	,2%	5,3%	
Lisans	0	5	0	1	1	0	5	0	0	12	
	,0%	1,2%	,0%	,2%	,2%	,0%	1,2%	,0%	,0%	2,9%	
Lisansüstü	0	1	0	0	2	0	0	0	0	3	
	,0%	,2%	,0%	,0%	,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,7%	
Diğer	0	0	0	1	1	0	1	0	0	3	
	,0%	,0%	,0%	,2%	,2%	,0%	,2%	,0%	,0%	,7%	
Toplam	3	155	9	50	106	2	46	1	43	415	
	,7%	37,3%	2,2%	12,0%	25,5%	,5%	11,1%	,2%	10,4%	100,0%	

 $\chi^2=37,068$ P:0,976

Tablo 40'da değişkenler arası ki kare analizi görülmektedir. Eğitim düzeyi ile madde kullanımına başlama nedeni arasında ki kare analizine göre anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=37,068$; $p>0,976$). Katılımcılar arasında eğitim durumu en yüksek olan %39,8 ile ortaokul mezunlarıdır. Bunu %24,8 ile lise takip etmektedir. Ortaokul mezunlarının madde başlama nedeni olarak en fazla %15,9 ile arkadaş etkisi olduğu görülmüştür. eğitim durumu ayırt etmeksizin katılımcıların uyuşturucuya başlama nedeni olarak en fazla arkadaş etkisi sonrasında ise merakın etkili olduğu görülmüştür.

Madde bağımlılığına yönelik yapılmış çalışmalarda da benzerlikler bulunmaktadır. Bunlar; Şahiner'in (2012: 67) yapmış olduğu çalışmada katılımcılar %6,5 ve 2 kişi popüler olmak, %29,0 ve 9 kişi merak, %3,2 ve 1 kişi güvenini arttır-

mak, %41,9 ve 13 kişi problemlerden kaçmak, %6,5 ve 2 kişi ağrı, %12,9 ve 4 kişi keyif almak olarak işaretlemişlerdir.

Düztaş'ın (2011: 48) yapmış olduğu çalışmada katılımcılardan merak diyenlerin oranı %34,0 ve 34 kişi, arkadaş ısrarı %19,0 ve 19 kişi, eğlenmek %16,0 ve 16 kişi, bunalımdan kurtulmak %5,0 ve 5 kişi, özentisi %14,0 ve 14 kişi, aileden birinin kullanıyor olması %6,0 ve 6 kişi, hatırlamıyorum diyenlerin oranı ise %6,0 ve 6 kişidir. Bulgurcu'nun (2015: 117) yapmış olduğu çalışmada katılımcılar arkadaş etkisinin uyuşturucuya başlamada önemli olduğunu düşünenler %91,6 ve 238 kişi, kararsız olanların oranı %2,7 ve 7 kişi, önemli değil diyenlerin oranı ise %2,6 ve 15 kişidir. Merak/Özentisi'nin başlamada önemli olduğunu söyleyenlerin oranı %84,6 ve 220 kişi, kararsız diyenler %8,1 ve 21 kişi, önemli değil diyenler %7,3 ve 19 kişidir. Uyuşturucuya başlamada eğlenmenin önemli olduğunu söyleyenlerin oranı %56,5 ve 147 kişi kararsızların oranı %13,5 ve 35 kişi iken önemli değil diyenlerin oranı %30,0 ve 78 kişidir. Sıkıntı/Stres'in başlamada önemli olduğunu söyleyenlerin oranı %42,3 ve 110 kişi, kararsızların oranı %9,2 ve 24 kişi, önemli değil diyenlerin oranı ise %48,5 ve 126 kişidir. Ailevi sorunların uyuşturucuya başlamada önemli olduğunu diyenlerin oranı %20,3 ve 53 kişi, kararsızların oranı %9,7 ve 25 kişi iken, önemli değil diyenlerin oranı %70,0 ve 182 kişidir.

Elde edilen bulguların karşılaştırılması sonucunda, madde kullanmaya başlama nedenleri olarak en önemli faktörlerin arkadaş etkisi ve merak olduğudur. Madde kullanımına başlama yaşının küçük yaşta başlaması aynı zamanda maddeye başlama nedeni olarak arkadaş etkisi ve merakın ön planda olmasının da yaş ile uyuşturucuya başlama nedeni arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu kanıtlamaktadır.

Tablo 41. Eğitim Düzeyi ile Uyuşturucu Maddeyi Bırakmayı İsteme Arasındaki İlişki

Eğitim Düzeyi		Uyuşturucu Maddeyi Bırakmak İster misiniz?		Toplam
		Evvet	Hayır	
Okuryazar değil		11	2	13
		2,7%	,5%	3,1%
İlkokul		74	20	94
		17,8%	4,8%	22,7%
Ortaokul		128	37	165
		30,8%	8,9%	39,8%
Lise		87	16	103
		21,0%	3,9%	24,8%
Ön lisans		16	6	22
		3,9%	1,4%	5,3%
Lisans		11	1	12
		2,7%	,2%	2,9%
Lisansüstü		3	0	3
		,7%	,0%	,7%
Diğer		3	0	3
		,7%	,0%	,7%
Toplam		333	82	415
		80,2%	19,8%	100,0%

$\chi^2 = 5,441$ P:0,606

Tablo 41’de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Eğitim düzeyi ile uyuşturucu maddeyi bırakmak isteme arasındaki ilişki ki kare analizine göre anlamlı bulunmamaktadır ($\chi^2 = 5,441$; $p > 0,606$). Uyuşturucu maddeyi bırakmak isteyenlerin oranı %80,2 ve 333 kişidir. Uyuşturucuyu bırakmak istemeyenlerin oranı %19,8 ve eğitim düzeyi en fazla olan oran ise %8,9 ile ortaokul mezunlarıdır. Eğitim düzeyi lisansüstü olan katılımcılar 3 kişi ve hepsi uyuşturucuyu bırakmak istemektedir. 12 lisans mezunundan 11’i, 22 lisans mezunundan 16’sı, uyuşturucu maddeyi bırakmak istemektedir. Eğitim seviyesi arttıkça uyuşturucuyu bırakma düşüncesi artmaktadır.

Tablo 42. Kardeş Sayısı ile Hane Toplam Geliri Arasındaki İlişki

Kardeş Sayısı	Hane Toplam Geliri							Toplam
	0-1000 TL	1001-2000 TL	2001-3000 TL	3001-4000 TL	4001-5000 TL	5001 TL ve üzeri		
1	1	4	8	3	1	4	21	
	,2%	1,0%	1,9%	,7%	,2%	1,0%	5,1%	
2	3	13	19	24	8	4	71	
	,7%	3,1%	4,6%	5,8%	1,9%	1,0%	17,1%	
3	6	12	25	19	9	4	75	
	1,4%	2,9%	6,0%	4,6%	2,2%	1,0%	18,1%	
4	9	23	18	6	3	6	65	
	2,2%	5,5%	4,3%	1,4%	,7%	1,4%	15,7%	
5	12	13	19	14	3	3	64	
	2,9%	3,1%	4,6%	3,4%	,7%	,7%	15,4%	
6 ve üzeri	22	33	37	17	5	5	119	
	5,3%	8,0%	8,9%	4,1%	1,2%	1,2%	28,7%	
Toplam	53	98	126	83	29	26	415	
	12,8%	23,6%	30,4%	20,0%	7,0%	6,3%	100,0%	

$\chi^2=48,936$ P: 0,003

Tablo 42’de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Kardeş sayısı ile hane toplam geliri arasındaki ilişki ki kare analizine göre anlamlı bulunmamaktadır ($\chi^2=48,936$; $p>0,003$). Kardeş sayısının en fazla olduğu oran %28,7 ve 119 kişi ile 6 ve üzeri kardeş sayısına sahip olanlardır. Bunu sırasıyla %18,1 ile 3 kardeş, %17,1 ile 2 kardeş, %15,7 ile 4 kardeş, %15,4 ile 5 kardeş ve %5,1 ile 1 kardeş izlemektedir. Kardeş sayısı arttıkça uyuşturucu kullanımı artar diye bir tespit bulunamayız. Katılımcılar içerisinde hane toplam geliri en yüksek olan %30,4 ile 2001-3000 TL arasında olan ailelerdir. 2001-3000 TL arasında hane toplam geliri olan ailelerin en çok oranı %6,0 ve 25 kişi ile 3 çocuklu ailelerdir. 0-1000 TL arasında olan katılımcıların kardeş sayısı toplamda 53’dir. Bu sayı içerisinde en yüksek olan 22 kişi ile 6 ve üzeri kardeş sayısına sahip olanlardır. Hane toplam geliri az olan ve kardeş sayısı 6 ve üzeri olan katılımcıların genel anlamda uyuşturucuya bulaşma tehlikesi artmaktadır.

Tablo 43. Meslek ile Aylık Gelir Arasındaki İlişki

Meslek	Aylık Gelir						Toplam
	0-1000 TL	1001-2000 TL	2001-3000 TL	3001-4000 TL	4001-5000 TL	5001 TL ve üzeri	
Öğrenci	19	3	1	1	0	0	24
	4,6%	,7%	,2%	,2%	,0%	,0%	5,8%
Kamu Personeli	2	7	6	1	1	0	17
	,5%	1,7%	1,4%	,2%	,2%	,0%	4,1%
Serbest Meslek	50	64	67	10	1	2	194
	12,0%	15,4%	16,1%	2,4%	,2%	,5%	46,7%
Özel Sektör	16	22	58	10	2	2	110
	3,9%	5,3%	14,0%	2,4%	,5%	,5%	26,5%
Çalışmayan	30	3	3	1	1	0	38
	7,2%	,7%	,7%	,2%	,2%	,0%	9,2%
Diğer	6	14	9	3	0	0	32
	1,4%	3,4%	2,2%	,7%	,0%	,0%	7,7%
Toplam	123	113	144	26	5	4	415
	29,6%	27,2%	34,7%	6,3%	1,2%	1,0%	100,0%

$\chi^2=115,303$ P: 0,000

Tablo 43’de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Meslek ile aylık gelir arasında ki kare analizine göre anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=115,303$; $p>0,000$). Serbest meslek sahibi olanların oranı %46,7 ve 194 kişidir. Serbest meslek sahibi olan katılımcıların gelir düzeyi en fazla 16,1 ile 2001-3000 TL arasında olduğu görülmüştür. Gelir düzeyi 0-1000 arasında olan 123, 100-2000 arasında olan 113, 2001-3000 TL arasında olan ise 144 kişi vardır. Katılımcıların büyük bir kısmının aylık gelir miktarının 0-3000 TL arasında olduğu görülmüştür. Aylık gelir arttıkça uyuşturucu kullanımının azaldığı söylenilebilir.

Alt kültür teorisi, alt kültür kavramını toplumsal anlamda alt sınıfları ve düşük statülü bireyleri, sapkın davranışlar sergileyen madde bağımlıları ve suçları, toplumda farklı olarak algılanan gençlik gruplarını tanımlamak maksadıyla kullanılmaktadır (Yaman, 2016: 59). Araştırmamızda yer alan katılımcılar ekonomik anlamda düşük bir gelire ve düşük bir

meslek statüsüne sahiptir. Bu bağlamda araştırmamıza katılan madde bağımlılarının büyük kısmını alt kültür teorisi içinde değerlendirebiliriz. Suçlu alt kültürün gelişim süreci, egemen değerlere karşıt olmakla varlık gösteren davranış kodunun oluşumu korunması ve pekiştirilmesi olarak görülmektedir (Yücel, 2004: 51). Alt kültür bu anlamda suç işleme-ye uygun imkânlar sunar. Kontrol alanlarının az olduğu alt kültür semtlerde uyuşturucu satıcılığı gibi gayri meşru işlerle uğraşılabilir. Nitekim bu durumda uyuşturucu kullanımının alt kültür çevrelerinde yüksek olmasına neden olabilir. Birey alt kültür içerisinde bulunuyor ise uyuşturucu kullanımı gibi kötü davranış sergileme ihtimali artar.

Tablo 44. Aylık Gelir ile Madde Kullanmayı Bırakmak veya Azaltmak Sizin İçin Önemli mi? Değişkenler Arasındaki İlişki

Aylık Gelir		Madde Kullanmayı Bırakmak veya Azaltmak Sizin İçin Önemli mi?					Toplam
		Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	
0-1000 TL		16	7	14	14	72	123
		3,9%	1,7%	3,4%	3,4%	17,3%	29,6%
1001-2000 TL		11	7	8	13	74	113
		2,7%	1,7%	1,9%	3,1%	17,8%	27,2%
2001-3000 TL		10	3	11	17	103	144
		2,4%	,7%	2,7%	4,1%	24,8%	34,7%
3001-4000 TL		3	2	1	1	19	26
		,7%	,5%	,2%	,2%	4,6%	6,3%
4001-5000 TL		0	2	2	0	1	5
		,0%	,5%	,5%	,0%	,2%	1,2%
5001 TL ve üzeri		0	0	1	1	2	4
		,0%	,0%	,2%	,2%	,5%	1,0%
Toplam		40	21	37	46	271	415
		9,6%	5,1%	8,9%	11,1%	65,3%	100,0%
$\chi^2=34,135$ P:0,025							

Tablo 44'de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Aylık gelir ile madde kullanmayı bırakmak veya azaltmak sizin için önemli mi? Değişkenleri ki kare analizi-ne göre anlamlı ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2=34,135$; $p>0,025$).

Madde kullanmayı bırakmak veya azaltmanın her zaman önemli olduğunu düşünenlerin oranı %65,3 ve 271 kişidir. Bu içerisinde aylık gelir miktarı 2001-3000 arasında olanlar %24,8 ve 103 kişi ile en yüksek orandır. Aylık gelir miktarı 0-1000 arasında olan 72 kişi, 1001-2000 arasında 74, 2001-3000 arasında olan 103, 3001-4000 arasında olan 19, 4001-5000 arasında olan 19 ve 5001 TL ve üzerinde olan 2 kişi her zaman uyuşturucuyu bırakmak veya azaltmanın önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Uyuşturucuyu bırakmanın veya azaltmanın hiçbir zaman önemli olmadığını düşünenler toplamda 40 kişidir. Bu sayı içerisinde en fazla olan 0-1000 TL arasında aylık geliri olan bireylerdir. Aylık gelir azaldıkça uyuşturucu kullanımının bırakılması veya azaltılması öneminin azaldığını görülmektedir. Yüksek bir gelire sahip olanların ise maddeyi bırakmak veya azaltmanın onlar için önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 46. Sigaraya Başlama Nedeni ile Madde Kullanmaya Başlama Nedeni Arasındaki İlişki

Sigara Kullanımına Başlama Nedeni		Madde Kullanımına Başlama Nedeni									Toplam
		Popüler Olmak	Arkadaş etkisi	İlgi çekmek	Keyif almak	Merak	Ağrı	Problemlerden kaçmak	Güvenini arttırmak	Ben bağımlı olmam	
Popüler Olmak	0	0	0	1	3	0	1	0	0	0	5
	,0%	,0%	,0%	,2%	,7%	,0%	,2%	,0%	,0%	,0%	1,2%
Arkadaş etkisi	3	99	2	11	22	0	12	0	8	157	
	,7%	23,9%	,5%	2,7%	5,3%	,0%	2,9%	,0%	1,9%	37,8%	
İlgi çekmek	0	6	2	6	3	0	1	0	2	20	
	,0%	1,4%	,5%	1,4%	,7%	,0%	,2%	,0%	,5%	4,8%	
Keyif almak	0	13	2	18	8	0	5	0	1	47	
	,0%	3,1%	,5%	4,3%	1,9%	,0%	1,2%	,0%	,2%	11,3%	
Merak	0	19	2	9	66	0	8	0	6	110	
	,0%	4,6%	,5%	2,2%	15,9%	,0%	1,9%	,0%	1,4%	26,5%	
Ağrı	0	0	0	1	0	1	0	0	0	2	
	,0%	,0%	,0%	,2%	,0%	,2%	,0%	,0%	,0%	,5%	
Problemlerden kaçmak	0	2	0	1	1	1	16	0	4	25	
	,0%	,5%	,0%	,2%	,2%	,2%	3,9%	,0%	1,0%	6,0%	
Güvenini arttırmak	0	1	0	0	0	0	1	1	0	3	
	,0%	,2%	,0%	,0%	,0%	,0%	,2%	,2%	,0%	,7%	
Ben bağımlı olmam	0	15	1	3	3	0	2	0	22	46	
	,0%	3,6%	,2%	,7%	,7%	,0%	,5%	,0%	5,3%	11,1%	
Toplam		3	155	9	50	106	2	46	1	43	415
		,7%	37,3%	2,2%	12,0%	25,5%	,5%	11,1%	,2%	10,4%	100,0%

 $\chi^2=573,413$ P: 0,000

Tablo 46’da değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Sigaraya başlama nedeni ile madde kullanmaya başlama nedeni arasında ki kare analizine göre anlamlı bir sonuç bulunmamaktadır ($\chi^2=573,413$; $p>0,000$). Madde kullanmaya başlama nedeni olarak en fazla oran %37,3 ve 155 kişi ile arkadaş etkisi gelmektedir. İkinci sırada ise %25,5 oranı ve 106 kişi ile merak gelmektedir. Sigaraya başlama nedeni olarak en yüksek oran %37,8 ve 157 kişi ile arkadaş etkisidir. İkinci sırada ise %26,5 ve 110 kişi ile merak olduğu görülmüştür. Sigara ve madde kullanımına başlama nedenini ortaya çıkaran arkadaş etkisi ve meraktır. Madde kullanmaya başlama nedeni olarak popüler olmak 3, ağrı 2, güvenini arttırmak 1 kişi tarafından işaretlenmiş ve bunların toplam sayısı 6’dır. Sigara kullanmaya başlama nedeni olarak popüler olmak 5,

ağrı 2, güvenini arttırmak 3 kişi tarafından işaretlenmiş ve bunların toplamı 10'dur. Byylece uyulşturucu kullanımına başlama nedeninin büyük bir çoğunlukla arkadaş etkisi ve merak etkisinden kaynaklı bir durum olduğu görülmüştür.

Uyulşturucuya ve sigaraya başlama ve nedeni olarak arkadaş etkisi ve merak yüksek oranda görüldüğünden dolayı sosyal öğrenme ve davranış teorileri üzerinden yorumlayabiliriz. Tarde, suçluların normal kişiler, olduklarını ve suçu diğer yasal davranışlar gibi öğrendiklerini iddia etmiştir. Tarde'nin ileri sürmüş olduğu tezine göre bireyler bir elbise modelini kopya eder gibi davranış kalıplarını da taklit ederler (Bal, 2012: 219-220). Dolayısıyla suçun taklit yoluyla öğrenildiği yorumu ortaya çıkmaktadır. Bireyin merak duyması, bir Őeyi görmesi veya işitmesi ile gerçekleşir. Arkadaş çevresinde uyulşturucu kullanıcıları olan bir bireyin diğerlerini taklit etmesi normal bir olaydır.

Sosyal ğrenme teorisine göre insanlar şiddete eğilimli doğmazlar. şiddet/suç sosyal evre tarafından taklit yoluyla yaratılmaktadır (İçli, 2004: 111). Katılımcıların madde kullanmaya başlama nedeni olarak arkadaş etkisinin olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bireyin sosyal çevresinin suça uygun olduğu ve bireyi taklit yoluyla madde kullanmaya sürüklediği ifade edilebilir.

Cooley, insanın tabiatının yetişme alanı olarak "birincil grup" kavramını kullanmıştır. Birincil gruplar, yüz yüze birlik ve işbirliği ilişkisi ile tanımlamıştır. Birincil grupların özelikleri; yüz yüze birlikler, birliğin zdeşletirilmemiş yapısı, sürekli ilişki, az miktarda kişi içermesi, katılanların yakın ilişkisi özelliklerine sahiptirler. Karakteristik zellikleri ise şunlardır: aile, eski tip komşuluk ilişkisi, çocukların oyun grupları ve eski gruplardır. Birincil grupların içerisinde fert ve grup, çok yakın bir ilişki içerisindedir. Fert, bu birincil gruba erken dönemde girer. Bu grup sosyal birliğin tecrübe

edilmesinde en temelini oluşturur. Cooley, birincil gruplara, sosyal etkileşme ve iletişime, kişiliğin başlangıcı ve kişiliğin gelişmesinde önem verir. Dolayısıyla kendiliğin, sosyal ilişki şartları içinde geliştiğini savunur. Aynı zamanda gruplardaki fertler, çıkarlarını korumaktan çok, sempati ve sevgi bağlarıyla diğer insanlara bağlanırlar. Cooley birincil gruplar olmasa “kendilik aynası”nın oluşamayacağını söyler. En genel bir iradeyle, birincil guruplar, yüz yüze birliklerdir ve iş birliğiyle belirlenirler. Amaçlar için ferdin kendiliği, ortak hayat ve grubun amacını içerir. Bütünlüğü ifade etmek olarak “Biz” sözcüğünü kullanır. Fert, bütün duygusu içerisinde yaşayarak isteklerini ve temel amaçları bu duygu içinde bulur (Şenol, 2017: 29-61).

Cooley’in birincil grup tanımlamasını bireyin zihinsel dünyasının oluşmasında çok etkili olduğu görülmektedir. Bireyin arkadaş çevresi Cooley’in tanımlamış olduğu birincil grup tanımlamasına girmektedir. Arkadaş çevresinin etkileşimiyle bireyin anlam dünyası içinde bulunmuş olduğu birincil grubun ‘bütün duygusu’ içerisinde şekillenir. Bu bağlamda bireyin bulunmuş olduğu birincil grup içerisinde uyuşturucu kullanıcılarının olması bireyi de uyuşturucu kullanmaya ittiğini ifade edebiliriz.

Tablo 47. Çocukluk veya Gençlik Döneminde Arkadaş Seçimi ile Uyuşturucuya Başlama Nedeni Arasındaki İlişki

Çocukluk veya Gençlik Döneminde Arkadaş Seçimi		Madde Kullanımına Başlama Nedeni									Toplam
		Popüler Olmak	Arkadaş etkisi	İligi çekmek	Keyif almak	Merak	Ağrı	Problemlerden kaçmak	Güvenini arttırmak	Ben bağımlı olmam	
Okul çevresinden	1	20	0	6	14	0	8	0	2	51	
	,2%	4,8%	,0%	1,4%	3,4%	,0%	1,9%	,0%	,5%	12,3%	
	2	110	8	40	68	2	29	1	33	293	
	,5%	26,5%	1,9%	9,6%	16,4%	,5%	7,0%	,2%	8,0%	70,6%	
	Akrabalar arasından	0	10	0	0	7	0	2	0	1	20
	,0%	2,4%	,0%	,0%	1,7%	,0%	,5%	,0%	,2%	4,8%	
Ailemin izin verdiği kişilerden	0	9	0	2	13	0	2	0	2	28	
,0%	2,2%	,0%	,5%	3,1%	,0%	,5%	,0%	,5%	6,7%		
Diğer	0	6	1	2	4	0	5	0	5	23	
,0%	1,4%	,2%	,5%	1,0%	,0%	1,2%	,0%	1,2%	5,5%		
Toplam	3	155	9	50	106	2	46	1	43	415	
	,7%	37,3%	2,2%	12,0%	25,5%	,5%	11,1%	,2%	10,4%	100,0%	

 $\chi^2=28,505$ P:0,644

Tablo 47’de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Çocukluk veya gençlik döneminde arkadaş seçimi ile uyuşturucuya başlama nedeni arasındaki ilişki ki kare analizine göre anlamlı bulunmamaktadır ($\chi^2=28,505$; $p>0,644$). Çocukluk veya gençlik döneminde arkadaş seçiminin en fazla olduğu oran %70,6 ve 293 kişi ile aynı mahalleden seçtikleri görülmüştür. Bu oran içerisinde %26,5 ve 110 kişi madde başlama nedeni olarak arkadaş etkisi olduğu görülmektedir. Nitekim uyuşturucuya başlama nedeninin arkadaş etkisinden kaynaklandığını belirten katılımcıların çoğunluğu bu arkadaşlarıyla aynı mahallede ikamet ettiği bireylerden oluştuğu görülmüştür. İkinci olarak arkadaş seçiminin en yüksek olduğu oran %12,3 ve 51 kişi ile okul çevresi olduğu görülmüştür. Bu oran içerisinde en yüksek oran %4,8 ve 20 kişi ile madde başlama nedeni olarak arkadaş etkisi olduğu görülmüştür. Genel anlamda arkadaş seçimi aynı mahalleden ve okul çevresinden seçilmektedir. Uyuşturucuya başlama nedeni olarak da verilen en yüksek cevaplar arkadaş etkisi ve meraktır. Dolayısıyla birey aynı mahalleden ve okul çevresindeki diğer bireylerden etkilenerek uyuşturucu madde kullanmaya başladığını ifade edebiliriz.

Tablo 48. Uyuşturucuya Başlama Yaşı ile Uyuşturucuya Başlama Nedeni Arasındaki İlişki

Madde Kullanımına Başlangıç Yaşı	Madde Kullanımına Başlama Nedeni										Toplam
	Popüler Olmak	Arkadaş etkisi	İlgi çekmek	Keyif almak	Merak	Ağrı	Problemlerden kaçmak	Güvenini arttırmak	Ben bağımlı olmam		
0-12	0	13	0	0	6	0	1	0	3	23	
yaş	,0%	3,1%	,0%	,0%	1,4%	,0%	,2%	,0%	,7%	5,5%	
13-15	1	32	2	13	25	1	11	0	5	90	
yaş	,2%	7,7%	,5%	3,1%	6,0%	,2%	2,7%	,0%	1,2%	21,7%	
16-18	2	43	3	12	33	0	13	1	7	114	
yaş	,5%	10,4%	,7%	2,9%	8,0%	,0%	3,1%	,2%	1,7%	27,5%	
19-21	0	28	1	9	24	0	13	0	8	83	
yaş	,0%	6,7%	,2%	2,2%	5,8%	,0%	3,1%	,0%	1,9%	20,0%	
22-24	0	12	1	9	10	0	4	0	8	44	
yaş	,0%	2,9%	,2%	2,2%	2,4%	,0%	1,0%	,0%	1,9%	10,6%	
25-27	0	14	0	1	4	0	1	0	4	24	
yaş	,0%	3,4%	,0%	,2%	1,0%	,0%	,2%	,0%	1,0%	5,8%	
28-30	0	2	0	4	2	1	1	0	4	14	
yaş	,0%	,5%	,0%	1,0%	,5%	,2%	,2%	,0%	1,0%	3,4%	
31-33	0	4	0	0	1	0	1	0	2	8	
yaş	,0%	1,0%	,0%	,0%	,2%	,0%	,2%	,0%	,5%	1,9%	
33	0	4	2	0	0	0	0	0	1	7	
yaş ve üzeri	,0%	1,0%	,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,2%	1,7%	
Diğer	0	3	0	2	1	0	1	0	1	8	
	,0%	,7%	,0%	,5%	,2%	,0%	,2%	,0%	,2%	1,9%	
Toplam	3	155	9	50	106	2	46	1	43	415	
	,7%	37,3%	2,2%	12,0%	25,5%	,5%	11,1%	,2%	10,4%	100,0%	

 $\chi^2=93,237$ P: 0,047

Tablo 48'de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Madde kullanımına başlangıç yaşı ile madde kullanımına başlama nedeni değişkenleri arasında ki kare analizine göre anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($\chi^2= 93,237$; $p>0,047$). Uyuşturucu kullanmaya başlangıç yaşını en yüksek %27,5 ve 114 kişi ile 16-18 yaş aralığında olanlar oluşturmaktadır. Bu oran içerisinde madde kullanımına başlama nedeni olarak katılımcılar %10,4 ve 43 kişi ile arkadaş etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Madde kullanmaya başlama nedeni olarak ikinci sırada %25,5 ve 106 kişi ile merak gelmektedir. Merak diyenlerin içerisinde madde kullanmaya başlama yaşı %8,0

ve 33 kişi ile 16-18 yaş aralığında olanlardır. Bylyce madde kullanmaya başlama yaşının 16-18 yaş aralığında sıkladığını ve kullanım nedeninin arkadaş etkisi ve merak'ın etkili olduğu söylenilebilir.

Genç bireyler içinde bulunmuş olduğu sosyal çevresi içerisinde yalnız kalmamak, akranları tarafından kabul görülmesi oldukça önem taşımaktadır. Kabul görülmesinin ötesinde içinde bulunduğu sosyal çevrede iyi bir konuma gelme, popülerliğe, lider olmaya ve güce sahip olmak gençler için önem taşımaktadır (Kılıç, 2017: 37). 16-18 yaş aralığında yüksek bir oranda madde kullanmaya başlayan gençler, içinde bulunmuş olduğu arkadaş çevresinde kabul görülmek istemesinden bireyi madde kullanmaya srklemede etkili olduğu ifade edilebilir.

Goffman "rol" temel olarak, insan davranışını bir tiyatro sahnesinde zmlenmek için 'günlük yaşamda benliğin sunumu' üzerinde durmuştur. Gündelik hayattaki yüz yüze etkileşim sürecini tiyatro metaforunu kullanarak açıklamaktadır. Sosyal alanı bir tiyatro salonu, oyuncularını ise bir aktör olarak tasarlar. Aktörlerin birbirleri arasındaki etkileşimi tanımlamada ana faktörler olarak, aktör, performans, performans takımı ya da takım, vitrin, n bölge, arka bölge, yönetmen ve seyircidir (Kılıç, 2015: 132).

Performans, belli bir durumda belli bir katılımcının diğer katılımcılardan herhangi birini etkilemeye yönelik tüm etkinlikleri olarak tanımlanabilir. Gösterilen performansın 'başkaları için' yapıldığına dair popüler bir görüş vardır (Goffman, 2018: 33).

Kişinin performansının, gözlemcilere durumu tanımlamak için genel ve değişmez bir şekilde işleyen kısmına "vitrin" denir. İnsanın bu faaliyetlerine ortam ve sahne sunan mobilya, dekor, fiziksel tasarım ve diğer arka plan düzenlemelerini içeren bir de "set" vardır. Bir "set" genel de oldu-

ğu yerde durur, dolayısıyla performanslarında belli bir seti kullanmak isteyenler doğru yere gelene kadar oyunlarına başlayamazlar ve orayı tek ettiklerinde de performanslarını bitirmek zorundadır (Goffman, 2018: 33).

Goffman, benliğin sunumunu gerçekleştirdiği durumunu “performans, vitrin ve set” kavramları üzerinden uyuşturucu madde kullanmaya başlama aşamasını yorumlayabiliriz. Birey merak eden bir varlıktır. Merakın içeriği toplumsal çevrenin dışından bağımsız değildir. Tablo 48’de görülmektedir ki uyuşturucuya başlama nedeni olarak en yüksek ikinci cevap meraktır. Toplumsal çevrenin benliğin sunumunda birey (çocuk ve genç) üzerinde çok büyük bir etki oluşturan faktör arkadaş çevresidir. Uyuşturucu kullanma nedeni olarak verilen en yüksek cevap arkadaş etkisidir. Uyuşturucu madde kullanan biri bir performans sergilemektedir. Bu performans diğer arkadaşlarını etkilemeye dönüktür. Madde kullanıcısının bu durumu bir vitrinde sunar. Bu eylemin tamamı da bir sette gerçekleşir. Uyuşturucu madde illegal olduğundan ve toplum tarafından kabul görmediğinden dolayı “set” koşullar göz önüne alınarak inşa edilir. Goffman “kişi” sözcüğünün anlamını açıklar. Kişi, sözcüğünün ilk anlamı “maske” olmasını basit tarihsel bir rastlantı olmadığını ifade eder. Bu sözcüğün herkesin her zaman ve her yerde az çok farkında olarak belli bir rolü oynadığı gerçeğin kabulü olarak yorumlar (Goffman, 2018: 31). Dolayısıyla performans, vitrin ve set oyunun oynanması için inşa edilmiştir. Birey ilk olarak oyunda bir “seyirci durumunda”dır. Daha sonrasında birey seyirci olarak katılmış olduğu tiyatrodaki oyuncu maskesini takmak isteyebilir. Uyuşturucuya başlanması tam olarak da bu bağlam içerisinde açıklanabilir.

Yapmış olduğumuz eylemlerin ilk olarak bir tören içerisinde bu da bir takımla birlikte gerçekleşir ve daha sonra rutinleşir. Goffman, takım kavramının bir veya daha fazla oyuncu tarafından sergilenen performansları düşünmemi-

ze yardımcı olur ayrıca bir oyuncunun, yarattığı gerçekliğin tek gerçeklik olduğuna bir anlığına ikna olup kendi oyununa inanmaya başlayabileceğinden bahseder. Kişi takımdaki yerini aldığı anda otomatik olarak teklif ve kabul edilen resmi bir ilişkidir (Goffman, 2018: 85-87). Arkadaş etkisinden dolayı madde kullanmaya başlayan bireyler bu değerlendirme içerisinde ele alınabilir.

Tablo 49. Uyuşturucuyu Bırakmak İster misiniz ile Tedavi Gördünüz mü? Değişkenleri Arasındaki İlişki

Uyuşturucu Maddeyi Bırakmak İster misiniz?		Madde Bağımlılığından Kurtulmak İçin Tedavi Gördünüz mü?		Toplam
		Evet	Hayır	
	Evet	144 34,7%	189 45,5%	333 80,2%
	Hayır	12 2,9%	70 16,9%	82 19,8%
Toplam		156	259	415
		37,6%	62,4%	100,0%
x ² =22,956 P: 0,000				

Tablo 49’da değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Uyuşturucuyu bırakmak ister misiniz ile tedavi gördünüz mü? Arasındaki ki kare analizine göre anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (x²=22,956; p<0,000). Uyuşturucuyu bırakmak isteyenlerin oranı %80,2 ve 333 kişi iken madde bağımlılığından kurtulmak için tedavi görenlerin oranı %37,6 ve 156 kişidir. Madde bağımlılarının büyük kısmının tedavi olmak istedikleri fakat tedavi görenler ile arasında büyük bir fark olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Uyuşturucuyu bırakmak istemeleri kullandıkları maddenin/maddelerin fayda sağlamadığının bilincinde olduklarını gösterir. Ayrıca tedavi görmeyenlerin sayısının yüksek olması, bağımlı kimliklerini sakladıklarını veya bağımlı olmadıklarını kabul etmediklerinden dolayıdır.

Tablo 50. Aileniz Uyuşturucu Kullandığınızı Biliyor mu ile Madde Bağımlılığından Kurtulmak İçin Tedavi Oldunuz mu? Değişkenleri Arasındaki İlişki

Aileniz Uyuşturucu Madde Kullandığınızı Biliyor mu?		Madde Bağımlılığından Kurtulmak İçin Tedavi Gördünüz mü?		Toplam
		Evet	Hayır	
	Evet	106	92	198
		25,5%	22,2%	47,7%
	Hayır	50	167	217
		12,0%	40,2%	52,3%
Toplam		156	259	415
		37,6%	62,4%	100,0%

$\chi^2=41,037$ P: 0,000

Tablo 50’de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Aileniz uyuşturucu kullandığınızı biliyor mu ile madde bağımlılığından kurtulmak için tedavi oldunuz mu? Değişkenler arasında ki kare analizine göre anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($\chi^2=41,037$; $p<0,000$).415 katılımcıdan sadece %47,7 ve 198 kişinin ailesi çocuklarının uyuşturucu kullandıklarını bilmektedir. Ailelerinin uyuşturucu kullandıklarını bilmeyen fakat tedavi olanların oranı %12,0 ve 50 kişidir. Ailelerin çocuklarının uyuşturucu kullandıklarını bilenler ile bilmeyenler arasında tedavi görme oranları arasında fark vardır. Aile çocuklarının uyuşturucu kullandığını biliyor ise tedavi için çocuğuna yardımcı olduğu yorumu yapılabilir. Ailelerin uyuşturucu kullandıklarını bilmeyenlerin oranı %52,3 ve 217 kişidir. Ailelerin çocuklarının uyuşturucu kullandıklarını bilmemesi ve bireyin tedavi olması durumunu, ailesinden bağımlılığını gizleyerek tedavi olduğu yorumu yapılabilir.

Nye, çocuk suçluluğunun öğrenme sonucu olmakla birlikte kontrol eksikliğinden kaynaklandığını belirtir (Bal, 2012: 222). Ailelerin kendi çocuklarının uyuşturucu kullandıklarını bilmeyenlerin oranı %52,3 ve 217 kişidir. 415 katılımcı içerisinde ailelerin yarısından fazlasının kendi çocuklarının uyuş-

turucu kullandığını bilmemesi, ailelerin kendi çocuklarını kontrol etmede eksik oldukları anlaşılabilir.

Gazali'ye göre genç bireyin bilgisinin oluşmasında, maharet ve şahsiyet kazanmasında çevrenin rolü önemli bir etki oluşturur. Çocukluk çağında ilk olarak çevresindeki insanları taklit etmeye başlar, fark etmeden ve bilinçsiz bir şekilde çevresindeki bireylerin davranışlarını sergileyecektir. Bilinçsiz bir şekilde sergilediği davranışla, zamanla birer alışkanlık haline gelecek ve bilgi dağarcığının oluşmasında çevresinin etkisi olmuş olacak. Aynı zamanda da bireyin şahsiyeti teşekkül edecektir (Şener, 1997: 31). Gazali'ye göre şahsiyetin oluşmasını, Şener (1997: 51) şu şekilde özetlemektedir: Aile ve özellikle anne-babalar çocuklarının nasıl yetiştirmeleri ve ileride nasıl olmalarını arzu ediyorlar ise kendileri de arzuladıkları şekilde davranmak zorundalar. Gazali şahsiyetin oluşmasında iki unsur olduğunu bildirir.

1) Taklit (Taklit, bireyin çevresindeki insanların davranışlarının çocuk tarafından tekrar edilmesi)

2) Telkin (Büyükler tarafından yapılan sözlü nasihatler)

Genç bireyin bilgi ve şahsiyetinin oluşmasında Gazali perspektifi üzerinden anladığımız, bireyin yetişmesi ve bilgilendirme sürecinin büyük bir önem taşıdığıdır. Burada da çevrenin ve ebeveynin belirleyici olduğu kanısına varmaktayız. Tablo 50'de görülmektedir ki ailelerin kendi çocuklarının uyuşturucu kullandıklarını bilmeyenlerin oranı %52,3 ve 217 kişidir. Aile çocuğun şahsiyetinin oluşması aşamasında geri planda kaldığını söyleyebiliriz. Bu bulgular ailelerin çocuklarıyla aralarında bir iletişimsizlik olduğunu göstermektedir. Bu iletişimsizlik durumunun var olması çocuğun uyuşturucu kullanması gibi kötü davranışlar sergilenmesine neden olduğunu ifade edebiliriz.

Tablo 51. Madde Kullanmaya Başladıktan Sonra, Kullanmayı Durdurmakta Zorlanıyor musunuz ile Madde Bağımlılığından Kurtulmak İçin Tedavi Gördünüz mü? Değişkenleri Arasındaki İlişki

Madde Bağımlılığından Kurtulmak İçin Tedavi Gördünüz mü?		Madde Kullanmaya Başladıktan Sonra, Kullanmayı Durdurmakta Zorlanıyor musunuz?					Toplam
		Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	
Evet		38	12	22	30	54	156
		9,2%	2,9%	5,3%	7,2%	13,0%	37,6%
Hayır		75	43	45	46	50	259
		18,1%	10,4%	10,8%	11,1%	12,0%	62,4%
Toplam		113	55	67	76	104	415
		27,2%	13,3%	16,1%	18,3%	25,1%	100,0%

$$\chi^2=16,455 \text{ P}:0,002$$

Tablo 51’de değişkenler arasında ki kare analizi görülmektedir. Madde kullanmaya başladıktan sonra, kullanmayı durdurmakta zorlanıyor musunuz ile madde bağımlılığından kurtulmak için tedavi gördünüz mü? Değişkenler arasında ki kare analizine göre anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2=16,455$; $p<0,002$). Madde kullanmaya başladıktan sonra, kullanmayı durdurmakta zorlanıyor musunuz seçeneğini her zaman yanıtını veren %25,1, %18,3 çoğu zaman, %16,1 bazen yanıtını vermiştir. Madde kullanmaya başladıktan sonra, kullanmayı bırakmak veya durdurmakta zorlananların oranının yüksek olması bağımlı olduklarının göstergesidir. Kullanmayı durdurmakta zorlananların yanıtını verdikleri nadiren, bazen, çoğu zaman ve her zaman seçeneklerini işaretleyenlerin sayısı toplamda 302’dir. Fakat tedavi olanların sayısı sadece 156’dır. Bağımlı şiddetinin yüksek olması fakat tedavi olanların az olması açık bir şekilde görülmektedir. Tedavi görmemenin nedeni olarak birey kendisini bir bağımlı olarak görmemesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca kullanmış olduğu maddenin ailesi veya çevresi tarafından öğrenilmesini istememesinden dolayı olduğu söylenilebilir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Uyuşturucu kullanımı bireysel gibi görünse de madde- nin keşfi, kullanılması ve sonuçları itibariyle toplumsal bir olgu olarak durmaktadır. Uyuşturucunun birçok türü vardır ve farklı şekillerde etkileri bulunmaktadır. İnsan toplumları deneme yanılma yoluyla uyuşturucunun bağımlılık yapıcı bir özelliğinin olduğu bilincine varmıştır. Bağımlılık durumu bireyi ruhsal, fizyolojik ve psikolojik olarak etkilemektedir. Bu durum ise bireyi hasta konumuna getirmektedir. Bu sebeple uyuşturucu madde kullanımı devletler tarafından kabul görülmemektedir. Uyuşturucu günümüzde sağlık alanında, doktor kontrolünde kullanılmaktadır.

Uyuşturucuyu bulundurma ve kullanımı suç sayılmaktadır. Bu anlamda, araştırmamızın ana sorusu uyuşturucu madde kullanımı ile demografik özelliklerle olan ilişkisi nedir? Bu bağlamda elde edilen bulguların değerlendirilmesi yapılmaktadır. İnsan üzerinde ağırlıklı olarak kalıtımın mı daha çok etkili olduğu yoksa çevrenin mi daha etkili olduğu tartışmalıdır. Fakat çevrenin insan üzerinde etkili olduğu yadsınmamıştır. Bu sebeple uyuşturucu kullanıcılarının cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, gelir düzeyi, anne-baba eğitim, hane toplam geliri, kardeş sayısı gibi demografik sorular temelinde elde edilen bulguların çarpıcı sonuçlarına sosyolojik suç teorileri temelinde genel anlamda ise sosyolojik perspektiften ayrıntılı olarak yorumlanmıştır.

Madde kullanıcılarının demografik özellikler ile olan ilişkinin ortaya konulması, madde bağımlılığı profilinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Araştırmada, 415 kişilik örneklem grubunu kadın ve erkekler oluşturmaktadır. Erkekler %85,8 oranında ve 356 kişi iken kadınlar %14,2 ve 59 kişidir. Araştırmada, evreni temsil eden erkek ve kadın bağımlılara ulaşılmaya çalışılmıştır. Fakat uyuşturucu kullanımının genel anlamda erkekler tarafından kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca madde bağımlılığına yönelik çalışmalar incelenmiş ve katılımcıların büyük bir çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu görülmüştür. Erkeklerin kadınlara oranla daha fazla madde kullanma riskinin olduğu görülmüştür.

Araştırmada ulaşılan katılımcıların yaş dağılımı, en fazla 24-28 ve oranı %34,2'dir. Daha sonra 19-23 ve 29-34 yaş aralığı, en çok oranın olduğu sonucuna varılmıştır. Yaş aralığının en az olduğu ise 18 yaş ve altı oluşturmaktadır. Araştırmamızdaki katılımcıların büyük bir çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır. Medeni durumları evli olan katılımcıların oranı %31,8 iken bekâr katılımcıların oranı %68,2'dir. Katılımcıların büyük bir kısmı bekârlardan oluşmaktadır. Evli olan katılımcıların sayısı önemli oranda bulunmaktadır. Evli olan uyuşturucu kullanıcılarının olması ailenin parçalanması anlamında tehlike arz etmektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmının eğitim düzeyi ortaokul ve lise mezunudur. Eğitim düzeyi arttıkça uyuşturucu kullanıldığı tespit edilmiştir. Meslek olarak katılımcılar, genel anlamda serbest meslek ve özel sektörde çalışmaktadır. Aylık gelirleri ise 2001-3000 TL arasında ve 0-2000 TL arasında yoğunlaştığına ulaşılmıştır. Hane toplam gelir miktarı 2001-3000 TL arası ve 0-2000 TL arasındadır. Anne, eğitim düzeyi okuryazar olmayan ve ilkokul mezunlarının toplam oranı %78,1 ile yüksek çok yüksek orandadır. Baba, eğitim düzeyi de aynı şekilde okuryazar olmayan ve ilkokul mezun-

larının toplam oranı %64,5 ile yüksek olduğu tespit edilmiştir. Baba eğitim düzeyi anne eğitim düzeyinden yüksektir. Anne meslek durumu %75,4 ile çalışmayanlar oluşturmaktadır. Annelerin ev hanımı olduğundan dolayı çalışmadıkları anlaşılabilir. Babaların, serbest meslek ile uğraşanların ve çalışmayanların toplam oranı %58,3'tür. Hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri yerleşim yerini şehir merkezi ve büyük şehirde geçirenlerin toplam oranı %84,6'dır. Kardeş sayısı 4,5 ve 6 olanların toplam oranı %59,8'dir. Katılımcılar arasında sosyal güvenliği olmayanların oranı %47,7'dir. Çocukluk veya gençlik döneminde 6-9 yaş arasında çalışan 54 kişi, 10-13 yaş aralığında çalışan 123 kişi, 14-17 yaş aralığında çalışanlar ise 153 kişidir. 6-17 yaş aralığında gelir getirici bir işte çalışanların toplamı 330'dur.

Katılımcıların eğitim düzeyinin düşük, sabit bir mesleklerinin olmadığı ve aylık gelir oranı ile hane toplam gelir oranı düşüktür. Katılımcıların kalabalık bir ailede ve gelir düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır. Anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi düşüktür. Meslek olarak annelerin büyük bir oranda bir mesleklerinin olmadığı ve ev hanımı oldukları anlaşılmaktadır. Baba, meslek durumlarının serbest meslek ve çalışmayanların oranının yüksek olması katılımcıların ailesinin de sabit, statülü bir işte çalışmadıkları görülmüştür. Çocukluk veya gençlik döneminde çalışma hayatına başlayan 6-17 yaş aralığında olanların toplam oranı 330 kişi olması ailelerin yaşamlarını idame ettirecekleri gelire sahip olmadıkları 18 yaş ve altı çocuklarını da iş hayatına ittikleri görülmüştür.

Yukarıda, özellikleri verilen katılımcıların alt kültür içerisinde yer aldıklarını göstermektedir. Cohen, suçlu alt kültürü ergenlik problemlerine bağlı olarak ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Katılımcıların genç ve ergen durumunda olduğu bilinmektedir. Alt kültür teorisyenleri, suçlu alt kültürlerin orta sınıfın değerlerine özlem duyan, fakat kendi yaşamların-

da sınırlı, sınıflarına özgü fırsat yapılarından kurtulamayan işçi sınıfından gençlerin statü tıkanmasını üzerinde dururlar (Marshall, 2014: 17). Katılımcıların eğitim seviyelerinin düşük ve gelir oranlarının düşük olması kendilerine ait bir yaşam tarzını beraberinde getirir. Araştırmamızdaki katılımcıların büyük bir kısmının, alt kültür içerisinde yaşamını sürdürdüğü bu kültüründe yapısından kaynaklı suç işlemeye uygun olmasından kaynaklı bir durumun olması, bireyi uyuşturucu gibi kötü alışkanlıklara sürüklediği öngörülebilir.

Cinsiyet ile madde kullanmaya başlama nedeninde önemli bilgilere ulaşılmıştır. Katılımcıların genel anlamda uyuşturucuya başlama nedeni olarak arkadaş etkisinden dolayı madde kullandığı sonucuna varılmıştır. Arkadaş etkisini ikinci sırada merak'tan dolayı kullanmaya başladıkları saptanmıştır. Madde bağımlılığına yönelik yapılmış 6 çalışma incelenmiş ve elde edilen sonuçların benzer olduğu görülmüştür. Madde kullananların arkadaş çevresi ve diğer sosyal çevresinde uyuşturucu kullananların oranının yüksek seviyede olduğu ve bu sebeple de birey sosyal çevresinden etkilenerek maddeye yönelmektedir. Maddeyi nereden temin edersiniz sorusuna katılımcıların %78,1'i ve 324 kişinin satıcı/torbacıdan temin ettiği, arkadaş ve mahalleden uyuşturucu temin edenlerin toplam oranı %20,2 ve 84 kişi olması bireyin çevresinde uyuşturucunun olduğunu kanıtlamaktadır.

Madde kullanımından dolayı başınız ne sıklıkta derde girdi sorusuna kadın ve erkekler büyük bir oranda çoğu zaman ve her zaman yanıtını vermişlerdir. Çoğu zaman ve her zaman diyenlerin oranı %52,5 ve 218 kişidir. Madde kullanımından dolayı eğitim/iş hayatınız ne sıklıkta olumsuz etkilendi sorusuna erkek ve kadın katılımcıların büyük oranda çoğu zaman ve her zaman yanıtını vermişlerdir. Çoğu zaman ve her zaman diyenlerin toplam oranı %55,7 ve 231 kişidir. Madde kullanımından dolayı arkadaş ve diğer insanlarla olan

ilişkileriniz ne sıklıkta olumsuz etkilendi sorusuna kadın ve erkek katılımcılar yüksek oranda çoğu zaman ve her zaman yanıtını vermişlerdir. Her zaman ve çoğu zaman yanıtını verenlerin toplam oranı %63,8 ve 265 kişidir.

Uyuşturucu kullanımının bireye fayda sağlamadığı, yarıdan ziyade zarar sağladığını yukarıdaki bilgiler göstermektedir. Uyuşturucu maddesini bırakmak ister misiniz soruna kadın ve erkek katılımcılar yüksek oranda evet cevabı vermişlerdir. Evet, yanıtını veren erkek ve kadın katılımcıların toplam oranı %80,2 ve 333 kişidir.

Uyuşturucu kullanıcılarının, madde kullanımından dolayı başlarının derde girdiği, eğitim/iş hayatlarının olumsuz etkilendiği, arkadaş ve diğer insanlarla olan ilişkilerini olumsuz etkilediği saptanmıştır. Uyuşturucu maddeyi yüksek oranda bırakmak istemeleri bu sebeplerden dolayı olduğu anlaşılabilir.

Madde kullanımından dolayı ne sıklıkta yasal sorunlar yaşadınız sorusuna katılımcılar önemli miktarda bazen, çoğu zaman ve her zaman yanıtını vermişlerdir. Bazen, çoğu zaman ve her zaman yanıtını verenlerin toplam oranı %60,5 ve 251 kişidir. Madde kullanıcılarının önemli miktarda yasal sorunlar yaşadığı görülmüştür. Yasal olarak sorun yaşayan birey olumsuz bir şekilde etkilenebilir. Örneğin, uyuşturucu kullanımından dolayı suç işleyen birinin mahkemeye çıkması veya cezaevine girmesi verilebilir. Garfinkel, bireyin mahkemeye çıkarılmasını statü aşağılayıcı bir durum olarak tanımlar (Bal, 2012: 223). Bireyin madde kullanıldığı bilinmesi veya madde kullanımından dolayı cezaevine girmiş olması diğerleri tarafından bireyin damgalanmasına yol açabilir. Bu durumda bireyi olumsuz etkileyebilir.

Damgalanma kuramı, bireyin damgalanmasını suç işleme süreci üzerinde etkili olduğu üzerinde durmaktadır.

Bireyin damgalanması durumu, bireyin toplum tarafından dışlanarak suçlu gruplarla ilişkiye yönlendirebilir (Kızmaz, 2005: 1679. Bu anlamda uyuşturucu kullananların madde bağımlısı olan bir hasta olduğu unutulmamalıdır. Bağımlıları damgalamadan ziyade bağımlıların topluma yeniden kazandırılması anlamında öncelikle tedaviye yönlendirilmesi sonrasında onlarla sosyal ilişkiler yürütülmesi bireye yarar sağlayacaktır.

Madde kullanmaya başlama nedeni olarak en yüksek oran, arkadaş etkisinden kaynaklı olduğu yanıtı verilmiştir. Ayrıca katılımcılara arkadaşlar arasında madde kullanan var mı sorusu sorulmuştur. Erkek ve kadın katılımcıların %84,8 ve 352 kişi ile evet arkadaş çevremde uyuşturucu kullanan var yanıtını vermişlerdir. Bu oran kadınlarda ve erkekler çok yüksek seviyededir. Arkadaş etkisinden dolayı madde kullanmaya başlayan kadın ve erkek katılımcıların toplam oranı %37,3 ve 155 kişidir. Arkadaş etkisinden dolayı madde kullanmaya başlama nedeninin yüksek olması ve arkadaş çevresinin de madde kullanıyor olması bireyin suça uygun bir ortam içerisinde olduğu görülmektedir. Sosyal ekoloji teorisi bu anlamda yorum yapmamızı sağlar.

Suç ekolojisi teorisi, insanın birçok farklı sistemler içerisinde olduğunu ve bu ortamların birey üzerinde duygusal, düşünsel ve değersel ilişki içine girmesine etki ettiği düşüncesi hâkimdir. Bireyin çevresinde uyuşturucu kullanımının yüksek olması, bireyin suç iklimine uygun bir sosyal çevrede yaşadığını ve bu çevrenin etkisiyle bireyin uyuşturucu gibi kötü alışkanlıklara sürüklendiği anlaşılabilir.

Önemli bir sonuçta katılımcıların uyuşturucuya başlama yaşıdır. Katılımcıların sigara ve madde kullanımı arasında çok büyük bir fark yoktur. Sigaraya ve madde kullanmaya çocukluk ve gençlik yıllarında başladığı görülmüştür. Sigara

başlama yaşının en yüksek olduğu yaş aralığı 13-15 ve 171 kişi iken madde kullanımına başlama yaşının en yüksek olduğu yaş aralığı 16-18 ve 114 kişidir. Uyuşturucu kullanıcılarının sigara kullanma oranı %93,3 ve 387 kişidir. Önemli husus sigaraya başlama nedeni ile uyuşturucuya başlama nedeninin benzer olmasıdır. Sigaraya başlama nedeni olarak katılımcıların %37,8'i ve 157 kişi ile arkadaş etkisi, merak diyenlerin oranı ise %26,5 ve 110 kişidir. Benzer oranlar madde kullanımına başlama nedeninde de görülmektedir. Katılımcılar ilk olarak sigara kullanmaya başladığı anlaşılabılır.

Bireyin küçük yaşta sigara ve uyuşturucu madde kullanması sosyal çevresinden bağımsız olmadığını göstermektedir. Birey, sosyal çevresi içerisinde yalnız kalmamak, akranları tarafından kabul görülmesi, önem taşımaktadır (Kılıç, 2017: 37). Bu sebeple madde kullanımı içerisinde olan bir sosyal çevrede bulunmak, bireyi madde kullanmaya itebilir.

Bireyin sosyal çevresini Cooley, insan tabiatının yetişme alanı olarak 'birincil' grup kavramını kullanmıştır. Birincil grupların özellikleri; yüz yüze birlikler, birliğin özdeşleştirilmiş yapısı, sürekli ilişki, az miktarda kişi içermesi, katılanların yakın ilişkisi özelliklerine sahiptir. Bireyin arkadaş çevresi Cooley'in tanımladığı birincil grup kategorisine girer. Birey, yetişme alanı olan birincil grup içerisinde etkileşim içerisindedir. Uyuşturucuya başlama nedeninin etkileşim yoluyla oluştuğunu söyleyebiliriz.

Demografik özellikler ile uyuşturucu kullanımı arasındaki ilişkisi incelenmiştir. Uyuşturucuya başlama yaşı, ekonomik gelir, eğitim düzeyi, meslek gibi birçok demografik özelliğin ortak noktaları olduğu görülmüştür. Genel anlamda eğitim seviyesi düşük, aylık gelir miktarı az, yaşam standardı düşük olan bireylerin olduğu görülmüştür. Uyuşturucu kullanıcılarının hepsine ulaşmak çokta mümkün görünmemektedir.

Uyuşturucu madde bağımlılığına yönelik yapılmış alan çalışmalarında bağımlılık profilini yansıtan tüm özelliklere ulaşılamamaktadır. Bunun birinci nedeni bağımlıların tedavi amaçlı özel hastanelere gitmeleri ve araştırmacıların bu alanda çalışma yapılmasına izin verilmemesidir. Unutulmaması gereken ikinci bir hususta uyuşturucu kullanımı sadece getto bölgelerde veyahut ekonomik durumu ve eğitim durumu düşük olan bireyler tarafından kullanılmamaktadır. Çünkü eğlence kültüründe uyuşturucu maddeler büyük oranda kullanılmaktadır ve bu eğlence kültürü içerisinde bulunan kişilere ulaşma noktasında zorlukların olması durumu, oradaki kişilerin profillerinin öğrenilmesini zorlaştırmaktadır.

Bireyin yaşadığı sosyal evre uyuşturucu kullanımın yüksek olduğu bir yer ise aileler daha dikkatli olmalıdır. Ailenin çocuklarına nasıl davranacakları, çocukların madde kullanımına başlamamaları için neler yapabileceği gibi bilgiler onlara sunulmalıdır. Aile çocuğu ile iletişim içinde olmalıdır. Aile, çocuğunun arkadaş seçiminde dikkat etmesi gerekmektedir. Gerekirse arkadaş edindiği çocuğun ailesi ile de ilişki içinde olması gerekir. Uyuşturucu maddenin olumsuz etkileri daha fazla duyurulmalıdır.

Uyuşturucu madde kullanımı yıllara oranla giderek artmaktadır. Kullanım oranının artması arz talebine yönelik çalışmaların yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu anlamda çok önemli bir husus da uyuşturucunun arz talebine yöneliktir. "Uyuşturucunun arz talebine yönelik engellenmelerin olması hayati bir önem taşımaktadır. Çünkü maddenin toplum içerisinde olması beraberinde onun kullanıcısını da yaratır. Fakat uyuşturucu madde yoksa maddeye dair herhangi bir tahayyl bile olamaz." Suç ekolojisi haritası çıkarılarak gerekli önlemler alınabilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, R. (2015). Yoksulluk ve Suç: Doğrusal Olmayan Bir İlişki. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı.1, Cilt.25, 251-265.
- Adana'da Uyuşturucu Kullanımına Karşı Dev Araştırma, <https://www.ensonhaber.com/adanada-uyusturucu-kullanimina-karsi-dev-arastirma.html>. (Erişim Tarihi: 25 Haziran 2019).
- Aile akademisi, (7 Kasım 2013). Uyuşturucuyla Mücadeleye Yıllık 468 Milyar Dolar. <http://www.aileakademisi.org/haber/uyusturucuyla-mucadeleye-yillik-468-milyar-dolar>. (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2018).
- Akbaş, N. (2017). *18 Yaş Üzeri Madde Bağımlısı Yetişkin Bireylerde Benlik Saygısı ve Sosyal Uyumluluğu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Akbulut, Y. (2013). *Verilerin Analizi*. A.A. Kurt, (Ed.), Bilimsel Araştırma Yöntemleri (139-164). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Amerikan Society of Addiction Medicine, (2011). Public Policy Statement: Definition of Addiction. <https://www.asam.org/resources/definition-of-addiction>. (Erişim Tarihi: 10 Kasım 2018).
- Anonim. (1987). *Gençlik ve Uyuşturucu Madde Alışkanlığı* (81-94). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Avrupa Birliği Uyuşturucu Raporu, <https://www.dw.com/tr/ab-uyusturucu-raporu-t%C3%BCrkiyede-%C3%B6l%C3%BCmler-art%C4%B1yor/a-49093343>. (Erişim Tarihi: 26 Haziran 2019).
- Aydın, Y. (2015). *Alkol ve Madde Bağımlılığında Beden Algısı, Benlik Saygısı Düzeyleri ve Sosyal Fobi Görülme Sıklığı: Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Bailey, K.D. (1987). *Methods of Social Research*. Newyork, London: The Free Press, akt. E. Kuş. (2012). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bal, H. (2012). *Hukuk Sosyolojisi*, Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.
- Balkız, Ö. (2010). *Sosyolojide Temel Fikirler*. Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz, (Ed.), Küreselleşme (418-425). İstanbul: Sentez Yayıncılık.

- Baygal, A. (2009) Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlılığı. A. Adak, (Ed.), *Sosyal Problemler Sosyolojisi* (249-285). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Berry, D. (1974). *Central Ideas in Sociology*, London: Constable, akt. T.Göksu ve M. Karakaya (2009). Polisin Sapma Davranışlarının Etiketleme Kuramı Açısından Değerlendirilmesi, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt, 11. Sayı, 4.
- Birleşmiş Milletler Raporu, <https://www.dw.com/tr/bm-raporu-uyu%C5%9Fturucu-t%C3%BCketiminde-rekor-art%C4%B1%-C5%9F/a-49359339>. (Erişim Tarihi: 26 Haziran 2019).
- Booth, M. (1996). *Haşhaşdan Eroine*, (Ö. Arıkan çev.). İstanbul: Sabah Kitapları.
- Bozkurt, O. (2015). *Madde Bağımlısı Bireylerin Bağımlılık Süreçlerinde Ailenin Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bozkurt, V. (2013). *Değişen Dünyada Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kuramlar*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Bulgurcu, H.S. (2015). *Uyuşturucu Madde Kullanmak Suretiyle Denetimli Serbestlik Tedbiri Alan Gençler Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme (Tokat İl Merkezi Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Burkay, S. (2008). Teorik Çerçeve ve Suç. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, Sayı.2, Cilt.4, 1-15.
- Büyükoztürk, Ş. (2004). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Can, G. (2012). *Madde Bağımlısı Tanısı Alan Bireylerin Sosyal İşlevsellik ve İçselleştirilmiş Damgalanma Düzeyleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Çelik, M. (2015). *Uyuşturucu*, Ankara: Alter Yayıncılık.
- Çetin, Y. (2013). *Madde Bağımlılığı ve Yalova Ölçeğinde Madde Bağımlılığı Algısı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Danış, M. Z. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. *Aile ve Toplum Eğitim ve Araştırması Dergisi*, Sayı. 9, Cilt. 3, 45-53.
- Demirbaş, T. (2005). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Doğan, İ. (1994). *Bir Altkültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.

- Doğan, Y.B. (2001). Madde Kullanımı ve Bağımlılığı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Sayı.4, Cilt.1, 79-86.
- Dolu, O. (2013). Suç ve Sapma Teorileri. Geleri, A. (Ed.), *Suç Sosyolojisi* (2-23). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Durkheim, E. (2010). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*, (C. Saraçoğlu çev.). İstanbul: Ezgi Matbaacılık.
- Dursun, H. (1997). Damgalanma Teorisi ve Suç. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı.4, Cilt. 3, 309-322.
- Düztaş, S.K. (2011). *Madde Kullanım Suçu İle Denetimli Serbestlik Kurumuna Yönlendirilen Kişilerin Profil Özellikleri ve Bağımlılık Şiddetlerinin Ölçülmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ergun, D. (2015). *100 Soruda Sosyoloji Elkitabı*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı (2018), *Gençlik Araştırmaları Haber Bülteni*, "Bağımlılıkla Mücadelede İzlanda Modeli Raporu" Sayı. 4
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*, Cemal Güzel (Ed.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Goffman, E. (2018). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, (Cezar, B. çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Goffman, E. (2019). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*, (Geniş, Ş., Ünsaldı, L., Ağırnaslı, S.N. çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Gönç Şavran, T. (2012). Örneklem Seçimi ve Ölçüm. T. Gönç Şavran, (Ed.), *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri* (144-180).
- Güllü, İ. (2014). Suç Olgusuna Teorik ve Eleştirel Bir Yaklaşım. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 16 (Özel sayı I), 104-107.
- Gültekin, M. (2018). *Algı Yönetimi ve Manipülasyon: Kanmanın ve Kandırmanın Psikolojisi*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Günay, E. (1999). *Uyuşturucu Madde Suçları ve Cezaları*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Heather, N. (1994). Weaknees of will: a suitable topic for scientific study? Editorial. *Addict Res* 2: 135-139, akt. N. Heather. 1998, A conceptual framework for explaining drug addiction, *Journal of Psychopharmacology*, 12(1), 3-7.

- Işıktaç, Y. ve Koloş, U. (2017). *Hukuk Sosyolojisi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İçli, G.T. (1993). *Türkiye’de Suçlular*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- İçli, T. (2004). *Kriminoloji*, Ankara: Martı Yayınları.
- Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2001 Raporu, (2002). Ankara: EGM-KOMDB Yayınları.
- Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporu, (2002). Kaçakçılık ve Organize Suç Terimleri, Ankara: EGM-KOMDB Yayınları.
- Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele’99 Raporu, (2000). Ankara: EGM-KOMDB Yayınları.
- Kalyoncu, Ö.A. (2012). *Plastik Düşler: Bağımlılık Hakkında Gerçekler, Yeni Bilgiler, Yeni Tedaviler, Yeni Umutlar*. İstanbul: Kapital Yayıncılık.
- Kaptanağası, S. (1998). *Uyuşturucu Gerçeği*. İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi Yayını.
- Karagöz, İ. (2008). *Sigara, Alkol, Uyuşturucu Zararları ve Dini Hükmü*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karğın, V. (2016). Anomi ve Gerilim Teorileri. E. Muş, (Ed.), *Kriminoloji: Suç Teorileri ve Uygulamalar* (59-97). Ankara: Karınca Yayınevi.
- Kasatura, İ. (1998). *Gençlik ve Bağımlılık*, İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kaya, Y. ve Şahin, N. (2013). Kadınlarda Madde Kullanımı ve Hemşirenin Rolü. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 10 (1), 3-7.
- Kılıç, M. (2015). Dramaturjik Teori Ekseninde Spor. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 1, 126-152.
- Kılıç, M. (2017). *Gençlik Şiddet ve Serbest Zaman*, Ankara: Düzce Üniversitesi Yayınları.
- Kızılçelik, S. (1996). *Sosyoloji Teorileri-3*, İzmir: Saray Kitap Evleri.
- Kızmaz, Z. (2005). Kriminolojide Yeni Yönelimler: Bütünleşik (Integrated) Suç Kuramları-I. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı. 2, Cilt. 15, 349-377.
- Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı. 2, Cilt. 29, 149-174.

- Kızmaz, Z. (2006). Kriminolojide Yeni Yönelimler: Bütünleşik (Integrated) Suç Kuramları-II. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı.1, Cilt. 19, 305-335.
- Kongar, E. (2013). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kösemihal, N.Ş. (1971). *Durkheim Sosyolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuş, E. (2012). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Layder, D. (2013). *Sosyolojik Araştırma Pratiği*, (S.Ünal çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Macit, R. (2017). Uyuşturucu Satıcıları: Damgalanmışların Suç ve Ceza Anlayışı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 2, Cilt. 20, 173-199.
- Marshall, G. (2014). *Sosyoloji Sözlüğü*, (O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mete, M. (2017). Modern Tıbbı Acil Şifalar Diliyoruz. D. Bayraklı, (Ed.), *Modern Hurafeler* (35-39). İstanbul: Mostar Düşünce Dizisi.
- Ögel, K. Bağımlılık Yapan Maddeler. www.ogelk.net/Dosyadepo/maddeler.pdf. (Erişim Tarihi: 3 Mart 2019).
- Ögel, K. (2001). *İnsan, Yaşam ve Bağımlılık*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ögel, K. (2017). *Bağımlılık ve Tedavisi Temel Kitabı*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ögel, K. Evren, C. Karadağ, F. Ve Gürol, D.T. (2012). Bağımlılık Profil İndeksi'nin (BAPİ) Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23 (4), 264-273.
- Ögel, K.(2002). *Madde Bağımlılarına Yaklaşım ve Tedavi*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özkan, Ş. (2010). *Sosyolojide Temel Fikirler*. Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz, (Ed.), Etiketleme Kuramı (214-222). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Özyazıcı, A. (2012). *Alkollü İçkiler Sigara ve Madde Bağımlılığı*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Sayıl, I. (1987). *Gençlik ve Uyuşturucu Madde Alışkanlığı* (117-120). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Sencer, M. (1989). *Toplum Bilimlerinde Yöntem*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

- Sevdim, A.E. (2014). *Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçu*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Soyaslan, D. (1998). *Kriminoloji: Suç ve Ceza Bilimleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Şahiner, Ş.Y. (2012). *Alkol ve Madde Bağımlılarının Sosyodemografik Özellikler Çocukluk Çağı Travmaları Başa Çıkma Yöntemleri ve Kişilik Özellikleri Açısından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şavran, T.G. (2012). Araştırma Probleminin Oluşturulması ve Uygun Yöntem ve Tekniklerin Seçilmesi. T.G. Şavran, (Ed.), *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri* (106-143). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Şener, S. (1997). *Türkiye ve Gençlik*, İstanbul: Suffe Yayınları.
- Şenol, D. (2017). *Sembolik Etkileşim*, Ankara: Net Kitaplık Yayıncılık.
- Seyhan Nüfusu-Adana. https://www.nufusu.com/ilce/seyhan_adana-nufusu. (Erişim Tarihi: 16 Haziran 2019).
- Seyhan Belediyesi. Seyhan İlçesi Hakkında, <https://www.seyhan.bel.tr/seyhan-ilcesi-hakkinda.asp>. (Erişim Tarihi: 16 Haziran 2019).
- Tarhan, N. ve Nurmedov, S. (2011). *Bağımlılık: Sanal veya Gerçek*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tekalan, Ş.A. (2006). *Çağın Ölüm Tuzakları*. İstanbul: Sistem Matbaacılık.
- Tokol, T. (1997). *Pazarlama Araştırması*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30723>. (Erişim Tarihi: 17 Haziran 2019).
- Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, (2017). *2017 Türkiye Uyuşturucu Raporu: 2016 Verileri*. Ankara.
- Vardarlı, T. (1998). *Kaçakçılık Mevzuatı*. Muğla: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü Yayını.
- Yaman, Ö.M. (2016). *Apaçi Gençlik: Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri; İstanbul'da "Apaçi" Alt Kültür Grupları Üzerine Nitel Bir Araştırma*, İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yücel, M. T. (2004). *Kriminoloji*, İstanbul: Umud Vakfı Yayınları.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

Sayın katılımcı,

Bu araştırma Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yürütülmekte olan "Madde Bağımlılığının Demografik Özelliklerle Olan İlişkisi Adana/Seyhan Örneği" konulu Yüksek Lisans çalışması için yürütülmektedir. Araştırmada elde edilen veriler, araştırmamızın amacı dâhilinde kullanılıp başka bir çalışma dışında kullanılmayacağı gibi, herhangi bir kişi veya kuruluşla da paylaşılmayacaktır. Her soruda durumunuza ilişkin gerçek yaşantınıza ve düşüncenize en uygun olan seçeneği işaretlemeniz, çalışmanın güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. **Lütfen isminizi yazmayınız!** Araştırmamıza vereceğiniz destek ve ayıracığınız zaman için teşekkürlerimizi sunarız. (receptbzkrt0163@gmail.com)

1)Cinsiyetiniz	Kadın ()		Erkek ()					
2) Yaşınız	18 yaş ve altı ()	19-23 yaş ()	24-28 yaş ()	29-34 yaş ()	35-39 yaş ()	40 yaş ve üzeri ()		
3)Medeni durumu	Evli ()		Bekâr ()					
4)Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil ()	İlkokul ()	Ortaokul ()	Lise ()	Ön lisans ()	Lisans ()	Lisansüstü ()	Diğer ()
5)Mesleğiniz	Öğrenci ()	Kamu personeli ()	Serbest meslek ()	Özel sektör ()	Çalışmayan ()	Diğer ()		
6)Aylık Geliriniz	0-1000 TL ()	1001-2000 TL ()	2001-3000 TL ()	3001-4000 TL ()	4001-5000 TL ()	5001 ve Üzeri ()		
7)Hane Toplam Geliriniz	0-1000 TL ()	1001-2000 TL ()	2001-3000 TL ()	3001-4000 TL ()	4001-5000 TL ()	5001 ve Üzeri ()		
8)Hayatınızın Büyük Bir Bölümünü Geçirdiğiniz Yerleşim Birimi	Köy ()	Kasaba ()	Şehir Merkezi ()	İl ()	Büyük Şehir ()			
9)Oturduğunuz Evin Durumu	Kira ()	Lojman ()	Ev Sahibi ()	Diğer ()				
10)Annenizin Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil ()	İlkokul ()	Ortaokul ()	Lise ()	Üniversite ()	Diğer ()		

11)Babanızın Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil ()	İlkokul ()	Ortaokul ()	Lise ()	Üniversite ()	Diğer ()			
12)Annemin Mesleği	Kamu personeli ()	Serbest meslek ()	Özel sektör ()	Çalışmayan ()	Diğer ()				
13)Babanızın Mesleği	Kamu personeli ()	Serbest meslek ()	Özel sektör ()	Çalışmayan ()	Diğer ()				
14)Anne-Babanızın Evlilik Durumu Nedir?	Anne Babam resmi ve imam nikahlı ()	Anne-Babam sadece imam nikahlı ()	Anne-Babam boşanmış durumda ()	Diğer ()					
15)Ebeveyn (Anne-Baba) Durumu	Her ikisi de yaşıyor ()	Anne sağ-Baba vefat etmiş ()	Anne vefat etmiş – Baba sağ ()	Her ikisi de vefat etmiş ()					
16)Siz Dâhil Kaç Kardeşiniz?	1 ()	2 ()	3 ()	4 ()	5 ()	6 ve üzeri ()			
17)Sosyal Güvenlik Kapsamında mısınız?	Evet ()			Hayır ()					
18)Çocukluk veya gençlik döneminizde gelir getirici (herhangi bir işte) çalışma hayatına kaç yaşında başladınız?									
6-9 yaş()		10-13 yaş()		14-17 yaş ()		Hiç ()			
18-21 yaş()		22-25 yaş()		26 ve üstü()		()			
19)Çocukluk veya gençlik döneminizde arkadaş çevrenizi oluşturacağımız zaman nerelerden seçersiniz? (Lütfen birini işaretleyiniz)									
Okul çevresinden ()	Aynı mahalleden ()	Akrabalar arasından ()	Ailemin izin verdiği kişilerden ()	Diğer ()					
20)Sigara kullanıyor musunuz?			Evet ()		Hayır ()				
21)Sigara kullanıyor iseniz kaç yaşında başladınız?									
0-12 yaş ()	13-15 yaş ()	16-18 yaş ()	19-21 yaş ()	22-24 yaş ()	25-27 yaş ()	28-30 yaş ()	31-33 yaş ()	33 yaş ve üzeri ()	Diğer ()
22)Sigara kullanımına başlama nedeniniz? (Lütfen başlamanızda etkili olan seçeneği işaretleyiniz)									
Popüler olmak ()	Arkadaş etkisi ()	İlgi çekmek ()	Keyif almak ()	Merak ()	Ağrı ()	Problemlerden kaçmak ()	Güvenini artırmak ()	Ben bağımlı olmam ()	
23)Ailenizde herhangi bir madde kullanan var mı?									
Evet ()	Hayır ()	Evet ise hangi madde veya maddeler olduğunu lütfen belirtiniz							

24)Aileniz uyuşturucu madde kullandığınızı biliyor mu?		Evet ()		Hayır ()					
25)Arkadaşlarınız arasında madde kullanan var mı?		Evet ()		Hayır ()					
26)Madde kullanıma başlama nedeniniz? (Lütfen başlamanızda en etkili olan seçeneği işaretleyiniz)									
Popüler olmak ()	Arkadaş etkisi ()	İlgi çekmek ()	Keyif almak ()	Merak ()	Ağrı ()	Problemlerden kaçmak ()	Güvenimi arttırmak ()	Ben bağımlı olmam ()	
27)Ne kadar süredir madde kullanıyorsunuz?									
Son 2 aydır ()		3-12 aydır ()		1-2 yıldır ()		3-4 yıldır ()		5 seneden fazla ()	
28)Maddeyi nereden temin ediyorsunuz?									
Aile ()		Satıcı/torbacı ()		İş ()		Arkadaş ()		Mahalle ()	
29)Madde kullanıma başlangıç yaşıınız?									
0-12 yaş ()	13-15 yaş ()	16-18 yaş ()	19-21 yaş ()	22-24 yaş ()	25-27 yaş ()	28-30 yaş ()	31-33 yaş ()	33 yaş ve üzeri ()	Diğer ()
30)Uyuşturucu maddeyi bırakmak ister misiniz?						Evet ()		Hayır ()	
31)Ailenizin size yeterince değer verdiğini düşünüyor musunuz?						Evet ()		Hayır ()	
32)Çocuğunuzun uyuşturucu madde kullanmasını ister misiniz?						Evet ()		Hayır ()	
33)Madde bağımlılığından kurtulmak için tedavi gördünüz mü?						Evet ()		Hayır ()	

Ek 2: Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ) Ölçeği

Son BİR yıl içinde aşağıdaki maddeleri kullanıp kullanmadığınızı veya ne sıklıkta kullandığınızı belirtiniz					
	Son bir yıl içinde...				
	Hiç	Sadece bir iki kez	Ayda 1-3 kere	Haftada 1-5 kez	Hemen hemen Her gün
34)Alkol					
35)Esrar (marihuana, joint, gubarvb)					
36)Ecstasy(Ekstazi)					
37)Eroin					
38)Kokain					
39)Taş (krak kokain)					
40)Rohipnol, rivotril (roş) gibi haplar					
41)Uçucu maddeler					
42)Çeşitli haplar (akineton, tantum, xanaxvb)					
43)Amfetamin türevleri (metamfetamin, icevb)					
44)Diğer (LSD, GHB vb)					
45)[Madde] etkisinde olduğunuz zamanlarda, ne sıklıkta problem yaşıyorsunuz? (örneğin film kopması, aşırı doz alma, kontrol kaybı vb)					
Hiçbir zaman ()	Nadiren ()	Bazen ()	Çoğu zaman ()	Neredeyse her zaman ()	

SON BİR HAFTA İÇİNDE aşağıdakilerin ne sıklıkta olduğunu belirtiniz						
Bağımlılık Şiddeti Soruları	Katılım Düzeyi					
	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	
46)Ne sıklıkta aklınıza [madde] kullanmak ya da [maddenin] keyif verici/rahatlatıcı etkisi geliyor?						
47)Ne sıklıkta [madde] kullanmak için kuvvetli bir istek, arzu veya dürtü hissediyorsunuz?						
48)[Madde] ile karşılaştığımızda [madde] kullanmaya direnmek veya kullanmamak sizin için zor olur mu?						
49)[Madde] kullanmanın sizin için bir sorun olduğunu düşünüyor musunuz?						
50)[Madde] kullanmayı bırakmayı veya azaltmayı düşünüyor musunuz?						
51)[Madde] kullanmayı bırakmak veya azaltmak sizin için önemli mi?						

SON BİR YIL İÇİNDE aşağıdakilerin ne sıklıkta olduğunu belirtiniz						
Bağımlılık Şiddeti Soruları	Katılım Düzeyi					
	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	
52)Kullandığımız [maddenin] miktarı zaman içinde giderek arttı mı? (örneğin giderek daha fazla miktarda [madde] kullanmak)						
53)Her zamanki dozda kullanmanıza rağmen kullandığımız [maddenin] etkisinde azalma oldu mu? (örneğin her zamanki kadar [madde] kullandığımız halde sarhoş olmama veya kafanızın güzel olmaması)						
54)Kullandığımız [maddeyi] kestiginizde veya azalttığımızda bazı sorunlar ortaya çıktı mı? (örneğin uykusuzluk, terleme, sınırlılık, huzursuzluk, titreme vb)						
55)Kullandığımız [maddeyi] kestiginizde ortaya çıkabilecek sorunlardan çekindiğiniz için [madde] kullandığımız oldu mu?						

56)[Madde] kullanmaya başladıktan sonra, kullanmayı durdurmakta zorlanıyor musunuz? (örneğin az içmeyi düşünüp fazla içmek veya kısa süre kullanmayı planlayıp uzun süre kullanmak)					
57)Kullandığınız [maddeyi] bırakmayı veya azaltmayı isteyip bunu başaramadığınız oldu mu?					
58)[Maddeyi] aramak, kullanmak veya etkisinden kurtulmak için fazla zaman harcadığınız oldu mu? (örneğin [madde] bulmak, kullanmak veya etkisinden kurtulmak zamanınızın büyük bir kısmını kaplıyor mu?)					
59)Madde kullandığınız için hayatınızdaki başka etkinliklerden vazgeçtiğiniz oldu mu? (örneğin aile ziyaretleri, hobiler, sosyal ilişkiler vb)					
60)[Madde] kullanmak aile ilişkilerinizi olumsuz yönde etkiledi mi?					
61)[Madde] kullanmak eğitim/ iş hayatınızı olumsuz yönde etkiledi mi?					
62)[Madde] kullanmak beden sağlığınızı olumsuz yönde etkiledi mi?					
63)[Madde] kullanmak ruhsal sağlığınızı olumsuz yönde etkiledi mi?					
64)[Madde] kullanmak sizi ekonomik açıdan olumsuz yönde etkiledi mi?)					
65)[Madde] kullanmak arkadaş veya diğer insanlarla olan ilişkilerinizi olumsuz yönde etkiledi mi?					
66)[Madde] kullanmak başınızı derde soktu mu?(örneğin kaygı,kaza, istemeyen cinsel ilişki-gebelik, cinsel yolla bulaşan hastalık vb)					
67)[Madde] kullanmak yasal sorunlar yaşamınıza neden oldu mu? (örneğin maddeyle yakalanmak, ehliyeti kapırmak, karakola düşmek vb)					
68)Gündüz saatlerinde de [madde] kullandığınız oldu mu?					
69)[Madde] kullanmayı istememenize rağmen yine de gidip [madde] kullandığınız oldu mu?					
70)Aileniz veya çevreniz sizin çok fazla [madde] kullandığınızdan endişeleniyor mu?					

Ek 3: Etik Kurul Raporu

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARARLARI

TOPLANTI SAYISI:01

KARAR TARİHİ:11.01.2019

KARAR 2019/20

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Recep BOZKURT'un "Madde Bağımlılığının Demografik Özelliklerle Olan İlişkisi: Adana/Seyhan Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında kullanacağı veri toplama araçlarının, etik açıdan sakıncalı olmadığına, katılanların oy birliği ile karar verildi.

Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanı

EK 4: Araştırma İzni

T.C.
ADANA VALİLİĞİ
İl Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 84562277-000-E.2853
Konu : Araştırma İzni

DAĞITIMLI
25/01/2019

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİNE

İlgi : Afyon Kocatepe Üniversitesinin 21.01.2019 tarihli ve 815 sayılı yazısı.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Recep BOZKURT'un "Adana/Seyhan Örneği" konulu tez projesinde kullanılmak üzere anket çalışması yapmak için izin istediği ilgi yazıdan anlaşılmıştır.

Söz konusu projede adı geçene çalışmaları sırasında gereken kolaylığın sağlanmasını rica ederim.

Mustafa YAVUZ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek: İlgili Yazı ve Ekleri

Dağıtım:

Gereği:
Seyhan Kaymaklığına
Adana İl Emniyet Müdürlüğüne
İl Sağlık Müdürlüğüne
Adana Denetimli Serbestlik Müdürlüğüne

Bilgi:
Afyon Kocatepe Üniversitesine

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvraflDogrulama> adresine giderek {z1vam+-D3WFg8-ELw2gf-Ra1Va7-PY7F4DT1} kodunu yazınız.

Diyece Mahallesi Mülhmet Nuri Sabancı Bulvarı Hükümet Konakı K:3 No:89 (01330) Seyhan / Adana
Telefon No: (322)459 27 43 Faks No: (322)458 83 52
e-Posta: adana@icisleri.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.adana.gov.tr>

Bilgi için Görüşme GÜÇLERİ
BİLGİSAYAR İŞLETMENİ
Telefon No: